

Józsa Judit kerámiaszobrász: TORMA ZSÓFIA, terrakotta szobor, 2010.
Fénykép: Gedai Csaba fotóművész.

Friedrich Klára

Tatárlaka, Tordos, Torma Zsófia az újabb adatok tükrében

Ajánlás:

Orosz Endre, Tatárlaka fölfedezője és Fülöp Júlia szászvárosi helytörténész tiszteletére

Alapgondolatok:

„...Európa legelső írásbeliségének birtokosai vagyunk... mindenféle fajta jel- és rovásírás Alsótatárlaka és Tordosból veszi eredetét.”

Tóth Kurucz Mária: Aranyfonál – Az erdélyi arany útja, 1990/38.

„Magyarnak lenni, vallás is, nem csak nemzettudat...”

„Tanítványaim közül senki nem érettségizhet le, aki nem tudja leírni a nevét rovásírással...”

Balázs József gyergyóalfalvi tanár, festőművész, csíksomlyói zarándok

Tartalomjegyzék:

I. rész

Tatárlaka titka (az eredeti írás felújítva) **3.**

Újabb ismeretek, adatok 2006 - 2020. **39.**

Újabb rovásírásos korong Tatárlakán és egy ráadás... **48.**

Szakirodalom a Tatárlaka részhez **53.**

II. rész

Torma Zsófia, egy asszony a magyar régészet szolgálatában (az eredeti írás felújítva) **58.**

Torma Zsófia régésznő pontos születési ideje **75.**

Fülöp Júlia szászvárosi helytörténész emlékezetére **77.**

Ő már Torma Zsófiával beszélget...Búcsú Fülöp Júlia szászvárosi helytörténésztől **80.**

Újabb ismeretek Torma Zsófiáról 2008 - 2020. **82.**

Örmény származás **82.**

Torma Zsófia munkássága magyar és külföldi közleményekben **83.**

Hová tűnt Torma Zsófia főműve a 2500 ábrával? **89.**

Torma Zsófia néhány leletén lévő jelek hangzósítása, megfejtése **90.**

Jelentésfelidéző betűk **94.**

Szakirodalom a Torma Zsófia részhez **95.**

TATÁRLAKA TITKA

Felújított, kiegészített változat

A tatárlakai leletekről először egy 1994-ben készített rövid, kb. 10 oldalas tanulmányban, pontosabban idézetgyűjteményben írtam, ennek címe: **Múltunk szétszóródott gyöngyszemei**. Főként a finnugor téveszmét cáfoló idézeteket tartalmazott és Dr. Zakar András katolikus pappal, Mindszenty bíboros úr titkárával történt beszélgetések hatására készült. A tanulmány nem került könyvbe, egy MIÉP összejövetelen hangzott el a XVI. kerületben, továbbá fénymásolatban terjedt. A tatárlakai leletet említő kb. 10 soros részlet címe és lényege ez volt: **Erdélyből Mezopotámiába?** (Ezzel azt szerettem volna kifejezni, hogy a betűírást a Kárpát-medencében hozták létre.)

A Tatárlakai korong és a két táblácska (Víg Sándor, 2006)

2004 nyarán készültem el a tatárlakai leletekről szóló, 40 oldalas tanulmányommal. Szeptember és december között 4 részletben tartottam előadást erről a témáról a Sárosi Zoltán által vezetett Két Hollós Könyvesboltban.

2004. szeptember és 2005. június között 6 részletben jelent meg a *Tatárlaka titka* c. írásom a Dobogó történelmi folyóiratban, amelynek főszerkesztője Sárosi Zoltán (2004. szeptember, október, december és 2005. január, április, június). 2005 - ben bekerült a Szakács Gáborral közösen készített *Kőbe vésték, fába rótták* c. kötetbe.

A tanulmányban összefoglaltam a tatárlakai sírlelettel kapcsolatos kutatásokat; 42 véleményt, megfejtést; közöltem a jelek, leletek párhuzamait; végül saját megfejtésemet.

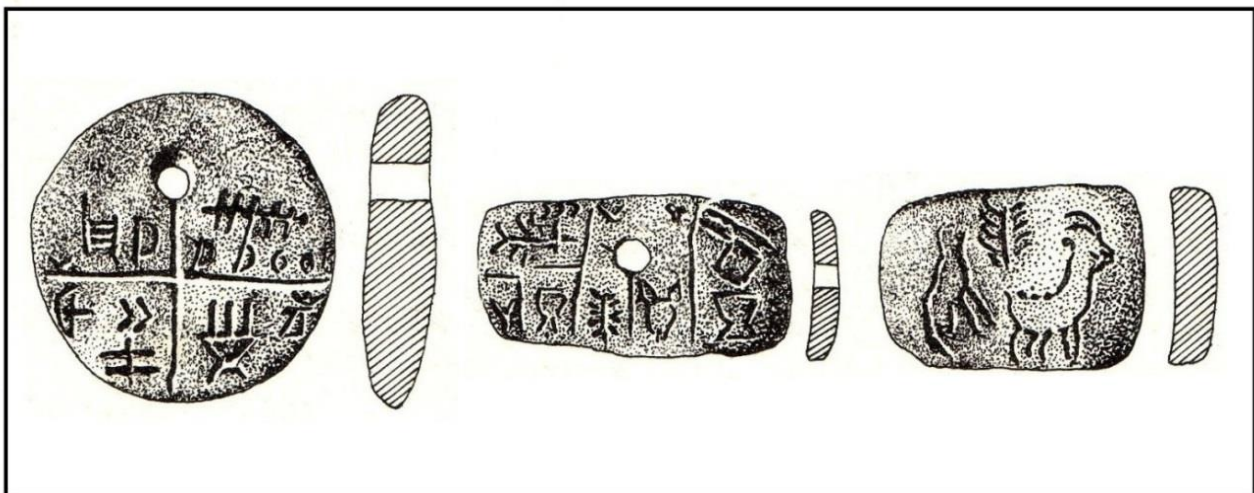
2004 óta több új ismerethez jutottam, amelyeket szeretnék továbbadni, egy-két akkori megállapítással kapcsolatban pedig megváltozott a véleményem. Az itt következő írásban terjedelmi okokból néhány régi részletet mellőztem, más részleteket pedig pontosítottam, kiegészítettem.

Az első tudósításban, amelyet a tatárlakai leletekről olvastam, a feltáró régész neve N. Vlassza-ként szerepelt. (A **Forrás** c. szépirodalmi, szociográfiai és művészeti folyóiratban, 1981. november, Borisz Perlov írásában, fordította: Bárczy Zoltán). Ezért így írtam én is. Ebben a felújított tanulmányban, ahogyan a legtöbben, én is a Vlassza változatot használom.

39 évvel ezelőtt, 1981-ben egy munkatársam, aki ismerte a rovásírás és a sumér- magyar rokonság iránti elkötelezettségemet*, örvendezve nyújtotta át a kecskeméti **Forrás** c. kiadványt, amelyben először pillantottam meg a tatárlakai korongot és a hozzá tartozó két táblácskát. Azóta gyűjtögetem róluk a véleményeket, megfejtéseket. Ennek a gyűjtőmunkának az eredménye ez az összefoglaló, amelynek végén saját elgondolásomat, majd az újabb fejleményeket is közlöm.

*Jelenleg már a sumer-magyar rokonságról az a véleményem, hogy a Kárpát-medencei ősnép, tehát a magyarok elődei, nem rokonai, hanem tanítói voltak a sumereknek.

Hitelesebben lehet írni kutatásunk tárgyáról, ha eredeti valóságában megtekinthetjük, sőt alaposan meg is tapogathatjuk. Így volt ez a sokak által látatlanban hamisítványnak nevezett Margit-szigeti rovásírásos kő, vagy Csepregi Ferenc táltos köveinek esetében is, ahol a személyes találkozás ezekkel az emlékekkel meggyőzőtt régiségükről, eredetiségükről és fontosságukról. Mintha a rég elhunyt rovó szellemének egy része ott várakozna e tárgyakban arra, hogy valaki megértse üzenetüket.

A tatárlakai táblák (Erdély története I., Akadémiai Kiadó, 1986/17.)

Szakács Gáborral régóta készültünk a tatárlakai koronggal való találkozásra, amely Götz László és Kabay Lizett könyveinek útmutatásai szerint Kolozsváron, az Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeumban várja rajongóit. Gábor 2003 decemberében a múzeumban (a régi Bástya utca, ma Str. Daicoviciu 2. sz.) azt a felvilágosítást kapta a kizárólag románul beszélő alkalmazottaktól, hogy a korongot és a táblácskákat Németországban vizsgálják. Hazatérve a következő, kolozsvári barátaink által románra fordított ajánlott levéllel kereste meg a múzeum igazgatóját:

Catre: Dl.Piso Ioan

directorului al Muzeul National de Istorie din Ardeal

str.Constantin Daicoviciu Nr.2 400020 Cluj-Napoca

Stimate Director!

Ca presedintele al Asociatiei de Scriere Runica si Crestatura Maghiara as – avea rugamintea catre dvs.

În anul 1961 renumitul arheolog Nicolae Vlassa în apropierea Tartariei (Tatárlaka) a descoperit obiecte cu importata de istorie al scrisului, din care pe una stiinta istoriei, de atunci o numeste amuletul din Tartaria (Tatárlakai amulett). Obiectele gasite atunci au fost duse în muzeul condus de dvs.

În 2003 decembrie când am fost în Cluj as-fi vrut sa-le vad în original, dar când m-am interesat ca unde le pot vedea am primit raspunsul ca în prezent se aflu în Germania pentru cercetare.

În viitorul apropiat mai multe membrii al asociatiei noastre vrea sa viziteze muzeul dvs. pentru a vedea obiectele cu scriere runica gasite în apropierea Tartariei, as vrea sa ma informati despre urmatoarele:

– Din ce scop, unde si de când se aflu discurile ceramice în cercetare? (Informatiile de mai sus sunt necesare pentru scrierea unei carti despre discurile ceramice cu scris runica gasite în Tartaria.)

– Când sunt duse înapoi obiectele în muzeul dvs.?

Va mai cerem ajutorul sa ne informati despre descoperirile a d-nei arheolog Torma Zsofia, daca se aflu cîteva dintre ele în muzeul condus de dvs.?

Ajutorul si colaborarea va multumesc anticipat si va rog ca raspunsul dvs. sa fie trimis pe adresa asociatiei:

Cu stima Szakács Gábor elnök

Budapest 12.01.2004

Tisztelt Piso Ioan Igazgató úr!

A Magyar Rovók és Rovásírók Országos Szövetsége elnökeként az alábbi kéréssel fordulok

Önhöz. 1961-ben a neves román régész N. Vlassa az erdélyi Tatárlaka (Tartaria) közelében végzett ásatásai közben írástörténeti jelentőségű tárgyakra bukkant, amelyek egyikét azóta Tatárlakai amulettnek nevezi a történettudomány. A leletek az Ön által vezetett kolozsvári Erdély Történelmi Múzeumba kerültek.

Amikor 2003 decemberében Kolozsváron jártam, szerettem volna eredetiben is megismerlenni e kis tárgyakat, azonban kérdésemre, hogy a leletek a múzeum mely részében találhatók, az alkalmazottak azt a feleletet adták, hogy jelenleg Németországban vizsgálják őket.

Minthogy a közeljövőben a Magyar Rovók és Rovásírók Országos Szövetségének több tagja is szeretné megtekinteni a tatárlakai rovásfelíratos lelet együttest, az alábbiakról kérném szíves tájékoztatását:

– Hol, mióta és mi célból vizsgálják a korongokat? (Ennek ismerete azért szükséges, mert a leletekről, vizsgálataikról, kiállítási helyeikről könyvet állítunk össze.)

– Mikorra várható a leletek visszaszállítása a múzeumba?

Segítségét kérjük abban is, hogy amennyiben lehetséges, tájékoztasson minket, hogy Torma Zsófia régész nő leletei közül található-e néhány az Ön által vezetett múzeumban?

Együttműködését és segítségét előre is megköszönve kérem, hogy válaszát a Szövetség alábbi címére elküldeni szíveskedjék.

Szakács Gábor elnök Budapest, 2003. december 29.

Válasz mind a mai napig nem érkezett.

2004 júliusában Gáborral együtt kerestük fel a múzeumot, ahol ugyanazt a hét hónappal korábbi felvilágosítást kaptuk a továbbra is kizárólag románul beszélő, de egyébként udvarias dolgozóktól: még mindig Németországban tanulmányozzák a leleteket. Helyette, állítólag teljesen méretarányos és pontos másolatot láthattunk az egyik tárlóban, majd egy ilyen másolatot meg is vásárolhattunk. A korong 25.000, a két táblácska egyenként 20-20.000 lej-be került, amely összesen kb. 500 magyar forintnak felel meg.

A múzeumban a tárlókon csak román feliratok vannak. A kiállított anyag újkőkori része Torma Zsófia (1832-1899) gyűjtéséből származik, a régész nő neve azonban sehol sem olvasható. Nagy örömmel fedeztük fel az egyik tárlóban az általa, a Maros omladozó partfalából kimentett, törött korsók cserépedények alján rovas betűinket, köztük 6500 éves, ötletes összerovásokat, pl. **H.ZS**.

S most nézzük, mit is foglal magában a világ neves régészeinek, sumerológusainak érdeklődését is felkeltő lelet együttes!

A tatárlakai lelőhelyet **Orosz Endre** (1871-1945) régész, helytörténész fedezte fel **1906-**

ban, aki Torma Zsófiához hasonlóan nem iskolában tanulta a régészetet, hanem önszorgalomból képezte magát kitűnő szakemberré. Beszámolója az Erdélyi Múzeum folyóirat 1908. évi 4. számában jelent meg, *Újabban fölfedezett erdélyi őstelepek* címmel. Tehát ez a világhírűvé vált Tatárlaka első említése:

„Marosvölgy. 14. Tartariai őstelep (Alsó-Fehér m.). A tordosival és az alvincz-goblii telepekkel teljesen analogus neolit-kori nagy telepet kutattam fel 1906. július 15-én a tartariai vasúti őrház átellenében, a Maros balparti mocsár és a vasút között fekvő terrasse szántóföldjein. E gazdag telep jellemző tulajdonságai: a sok csiszolt kővéső, obsidián szilánkok, talpcsöves edények és festett keramika.”

Hivatalos régészeti feltárást Tatárlakán Kurt Horedt (1914-1991) erdélyi szász régész végzett először **1942**-ben.

1961 szeptemberében Tatárlakán, Nicolae Vlassa (1934-1984), kolozsvári régész egy hamuval telt sírgödört tárt fel, amelyből egy 40 év körüli ember összetört, megégett csontjai; 26 agyag és két alabástrom szobrocska; egy tengeri kagylóból készült karperec; egy agyagkorong és két szintén agyag, téglalap alakú táblácska került elő. A csontok alapján a szénizotópos vizsgálat eredménye szerint a lelet 6-6500 éves. (Ennek az adatnak a forrása Dr. Zakar András könyve, 1973/14. Későbbi vizsgálatok alapján a lelet kora módosult.) A korongon írás és képírás, az egyik táblácskán csak képírás van, ezek a felső harmaduknál át vannak fúrva. A másik táblácskán két kecskének tűnő állat és egy növény képe látható, ezen nincs furat. A korongon és a képírással táblácskán lévő jelek 1000-1500 évvel idősebbek a sumér képírás első emlékeinél, valamint helyi, tatárlakai agyagból készültek. Kövessük nyomon, hogy e száraz, tényszerű adatok alapján milyen következtetésre jutottak a kutatók.

Nicolae Vlassa, a feltáró régész szerint a tatárlakai táblák feliratai nem elszigeteltek, hanem közeli rokonai a tordosi edények alján talált és a Belgrád melletti Vinca kultúra jeleinek. Valószínűnek tartja, hogy a Kr. e. 4.-3. évezredben mezopotámiai-sumér csoportok települtek be a Balkán északi részére és Erdély területére, így az ő hatásukra alakult ki a tatárlakai írásbeliség.

Vlassa véleménye után következzen a jelen tanulmány bevezetőjében említett kiadvány, a kecskeméti **Forrás**, amelynek 1981 novemberi számában igaz őstörténetünket bemutató szerzők írásai is megjelenhettek, pl. Kunszabó Ferencé, Vértessy Györgyé, Grandpierre K. Endréé.

Az 59. oldalon kezdődik **Borisz Perlov**, szovjet kutató írása *Tatárlaka üzenete* címmel. Ebből megtudjuk, hogy 1961-ben a tudományos világot régészeti szenzáció híre járta be, mert egy kis *román* (így!!!) településen az erdélyi Tatárlakán olyan írásos leletre bukkantak, amely ezer évvel bizonyult régebbinek a sumérekénél. Perlov a következő tudósok véleményét közli:

Adam Falkenstein német sumerológus szerint Tatárlakán egy olyan írásbeliség létezett, amely sumér hatásra jött létre.

Sinclair Hood angol régész szerint a korongot és a táblácskákat sumér kereskedők vitték Tatárlakára, ahol az őslakosok ugyan semmit nem értettek belőle, de lemásolták és vallási szertartásaikhoz felhasználták.

A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Régészeti Intézete laboratóriumának sumerológus szakértőjét Perlov nem nevezi meg, csupán a véleményét közli: a tatárlakai sírban férfi csontokat találtak. A korong és a táblácskák pedig helyi eredetű, széleskörűen elterjedt írásbeliség részei és kapcsolatba hozhatók Mezopotámiával és a magyar Körös kultúrával. Ez így nagyon szép, ám a korong feliratának egészen vérfagyasztó értelmezést ad, szó szerint: *„A 40. uralkodási évben Saue Isten szájának rituálisan megégettük a törzsfőnököt. Ő a tizedik.”*

Névtelen szakértőnk szerint tehát a tatárlakaiak kiszolgált főnökeiket megsütötték és megették, erre egészen rákaphattak, mert már a tizediknél tartottak.

Perlov sem ért egyet e túlzott falánkságot feltételező megfejtéssel. Az ő ajánlata, amelyet az óramutató járásával ellenkezően haladva, a sumer Dzsemdet-Naszr kultúra jeleinek segítségével oldott meg, a következő: *„A négy kormányzó Saue Isten, a nagygeszű nemzetségfő tiszteletére megégetett egyet.”* A segítségül hívott Dzsemdet-Naszr jelek főpapnőkről tudósítanak, ezért Perlov nem zárja ki, hogy Tatárlakán is lehettek hölgyek a vallási vezetők között. Egy lényeges kérdést is feltesz: *„Így hát kik voltak Tatárlaka ősi lakói, akik az i.e. 5. évezredben sumérul írtak, amikor Sumér még nem is létezett?”*

Ne reménykedjünk, hogy a mi nevünket húzza ki a kalapból! Következik ugyanis Kifisin szovjet sumerológus fejtegetése, az e területen élt „összlávokról”, akiket a kelták isteneknek tekintettek.

A nagy tudású **Götz László** *Keleten kél a Nap* című könyvében (Püski Kiadó, 1994) „a szovjet sumerológus őstörténeti mesedélutánjának és a szláv sovinizmus émelyítő ömlengéseinek” értékeli Perlov és Kifisin próbálkozását, hogy a merőben kitalált összlávoknak tulajdonítsák az írás feltalálását és őket tegyék meg Erdély őslakóivá. Götz László, a tatárlakai táblácskákat tengeri úton érkezett „mezopotámiai-szumer” érckutató és fémfeldolgozó csoportokkal hozza kapcsolatba, akik nagy számban, katonai biztosítással utaztak és hosszabb ideig tartózkodtak Erdélyben.

Innentől kezdve a közlemények megjelenési idejének alapján haladunk a véleményekkel, mert ez mutatja az ismeretek terjedését, egyúttal némileg azt is, hogy a véleményalkotók mennyi ismeret birtokában voltak.

Kalicz Nándor *Agyagistenek* címmel (Corvina Kiadó, 1970) írt összefoglalót az újkőkor és rézkor magyarországi emlékeiről. Ebből idézek: *„Az erdélyi Alsótatárlakán (Tartaria) egy kultikus rendeltetésű gödörben 26 idol mellett előkerült egy téglalap és két korong alakú égetett agyagtábla is. (A könyvben, a 46. oldalon így szerepel, tévesen, két korong-egy tábla). Ezek bemélyített díszítése olyan jeleket őrzött meg, amelyek csaknem tökéletes párhuzamai Mezopotámiában fordulnak elő.”*

Zakar András mérnök, teológus, Mindszenty József bíboros, majd Serédy Jusztinián bíboros tikára, 1973-ban megjelent, *A sumer hitvilág és a Biblia* c. könyvében szerepel az adat a Tatárlakai lelet 6500-6000 éves koráról (14. oldal). Egy korábbi írásában így fogalmaz: „A rovás- és képirás kialakulásának története évszázzezernyi messzeség homályába vész.” (Az írás bölcsőjénél: Magyar Őskutatás, 1970. november)

László Gyula régészprofesszor a Vértesszőlőstől Pusztaszerig című könyvében (Gondolat Kiadó, Bp. 1974) Kalicz Nándor véleménye nyomán említi a leletet, majd így összegez: „...nem jártunk helytelen úton akkor, amikor az újkőkor tárgyalását azzal kezdtük, hogy a jégtől felszabadult területekre Délről nem csak növény- és állatvilág települt, hanem az azokhoz szokott, azokból élő ember is.”

Fehérné Walter Anna 1975-ben Buenos Airesben, emigrációban adta ki hatalmas gyűjtőmunkájának összegzését *Az ékírástól a rovásírásig* címmel. Magyar könyvkiadóink legnagyobb szégyene, hogy e mű 29. éve nem jelent meg hazai kiadásban. A széthordott, eltékozolt Torma gyűjtemény alapján vallja, hogy az írásbeliség a Kárpát-medencéből került Mezopotámiába. A tatárlakai korong és táblácskák rokon darabjait is bemutatja: rovásjeleket Torma Zsófia tordosi gyűjtéséből, a tordosi és az Olt-völgyi korongot, karanovói, gradesnicai rovásjegyeket, valamint a phaisztoszi korongot, ez utóbbit Kabay Lizett néprajzkutató és művészettörténész Naphimnuszként fejtette meg.

Fehérné Walter Anna szűkös anyagi lehetőségeiből is kiadta Torma Zsófia *Ethnographische Analogieen* című, addig csak németül olvasható munkáját *Sumér nyomok Erdélyben* címmel, amely sajnos csak rossz minőségű fénymásolatban kapható. Ezt Jáki Gábor egészítette ki a régészről gondosan, szeretettel, tisztelettel megírt életrajzával, valamint, az *Ami azóta történt* című fejezettel, amelyben nagyszerű összefoglalást olvashatunk tatárlakai táblácskáinkról is. Tőle tudjuk, hogy Harmatta János professzor szerint a két írásos táblácska fogadalmi ajándékok listáját tartalmazza négy sumér istenség Enlil, Palil, Usmu és Samas számára. Érdekesség, hogy az edények, lovak és árpa mellett a tönkölybúza is szerepel.

A tatárlakai felfedezés után Walter Anna levélben kereste meg Vlassát, felhívta figyelmét Torma Zsófia betűgyűjteményére, amely szintén kiadatlan. A Torma kézirat akkoriban Vlassánál volt, aki azt válaszolta, hogy az már foszladozóban van, ceruzarajzai elhalványodtak, és a Kolozsvári Egyetem szándékozik az egészet egyben kiadni. Azóta sajnos Walter Anna és Vlassa is elhunyt, s ki tudja, milyen méltatlan körülmények között foszladozik, halványodik tovább korai műveltségünk legfontosabb bizonyítéka, s Torma Zsófia, a zseniális tudósasszony önfeláldozó, szorgalmas életének minden eredménye. Nagy öröömre szolgált, hogy jelen tanulmány készítésének idején a Fehérlófia könyvesboltban megvehettem a *Sumér nyomok Erdélyben* gondosan szerkesztett, jól olvasható könyv alakú változatát. („Magyar Őskutatás” Kiadása – Buenos Aires, 1972)

Kákossy László egyiptológus a *Ré fiai* (Gondolat 1979) című nagy összefoglaló művében Tatárlakát is említi: „A két kultúra kapcsolatára jellemző, hogy az írás Mezopotámiában és Egyiptomban majdnem egy időben jelent meg, az előbbi területen valamivel korábban. A legrégebb mezopotámiai piktografikus írásnak emlékei ismeretesek Iránból (Tepe Yahya), sőt Erdélyből is (Tartaria)...A külső hatás magyarázza azt, hogy míg Mezopotámiában az Uruk kultúrában kimutatható a hangírást megelőző fok, a képírás, a piktográfia, addig Egyiptomban hirtelen készen áll előttünk egy komplikált írásrendszer.”

Mandics György matematikus teljes mélységében megértette Torma Zsófia leletanyagának és a tatárlakai korongnak, táblácskáknak összefüggését és fontosságát. *Rejtélyes írások* című, kisméretű, de nagy jelentőségű könyvéből idézek (Akadémia Kiadó 1987): „Az európai neolitikum felfedezésének története 1875 áprilisában kezdődött, amikor Vén András tordosi tanító egy tarisznya cseréppel kopogtatott be Torma Zsófia kisasszonyhoz. A meglepő formákat, ismeretlen díszítéseket látva a külön, gyűjtőhóbortjáról híres kisasszony a világ első ősrégész asszonya kifaggatta az öreget a lelőhelyről. Kiderült, hogy Tordos falu határában a Maros part tele van ilyen edényekkel, teljesen épekkel is...”

Makkay János őstörténész professzor kettőszáz oldalt is meghaladó, nagyszerű összefoglalás írt *A tartariai leletek* címmel (Akadémiai Kiadó, 1990). Ebben végre szakszerű, tényszerű leírást olvashatunk az eddig másod- harmadkézből átvett ismeretek helyett. Vlassával többször találkozott, a helyszínen is járt. Rétegrajzok, jelgyűjtemények segítségével szemléltet. A könyvet Vlassa emlékének ajánlja, aki igen korán, 50. életévét meg sem érve hunyt el. Egyúttal hiányolja Vlassánál a pontos helyszín- és leletleírást. Makkay Jánostól végre megtudjuk, mi is volt pontosan az a Vlassa által „mágikus, vallásos komplexumnak” nevezett lelet együttes, amelyet a sírgödör tartalmazott: egy 30-40 éves felnőtt ember – neme ismeretlen! – összetörött, megpörkölődött csontjai mellett 26 agyag- és 2 alabástrom szobrocska, spondylus-kagylóból készült karperec, a korong és a 2 tábla. Vlassa 1967-ben, hat évvel később említi, hogy a szobrocskák egy csőtálpas edény töredékeiben voltak és egy nagyobb váza vállrészét is megtalálták. Torma Zsófia tordosi ásatásain is előkerültek hamuval telt agyagurnák, némelyikben embercsont. A megpörkölődött csontok anatómiai vizsgálatáról Makkay professzor úr nem ír. Több lehetőséget is felvet a korongot és a táblácskákat készítő személyről. Legvalószínűbbnek azt tartja, hogy valahol, az Égei-tengeri központokban egy sumér személy, esetleg írnok átadta tudását egy erdélyi bennszülöttnak, vagy kereskedőnek, aki a tapasztalatait már személyesen juttatta el Erdélybe, különben nem készülhettek volna helyi agyagból a táblák. Más megoldási lehetőségeket is ismertet. Határozottan elhatárolódik azonban a sumér-magyar rokonság képviselőitől.

Hoppál Mihály, Jankovich Marcell, Nagy András, Szemadám György *Jelképtár* című

könyvében Helikon Kiadó 1990) a következő sommás ítéletet olvashatjuk korongunkról: „Újkőkori agyagkorong. Nagy vonalakban primitív világképet idéz.” A négy szerző közül legalább egy utánanézhett volna miről is ítélik: bolygónk máig legelső, összefüggő gondolatsort tartalmazó nyelvemlékéről, az akkori világ legfejlettebb embercsoportjának alkotásáról. E szerzők véleménye ugyanebben a műben a rovásírásról sem hízelgő. Íme: „... az arámi betűírásból fejlődhetett ki, szogd közvetítéssel, talán a türk rovásírás mintájára...” Szerintem ezek a felsorolt népek még az Öregisten leghátsóbb gondolataiban sem fogalmazódtak meg, amikor a magyarok őseinek már 30-32 betűs, minden hangunk lejegyzésére alkalmas rovásírása volt.

Varga Géza a *Bronzkori magyar írásbeliség* című kötetben (Budapest, 1993.) a mellékelt táblázatban hasonlítja össze a tatárlakai, mezopotámiai, tordosi és székely jeleket.

	tatárlakai	mezopo- támiai	tordosi	székely		tatárlakai	mezopo- támiai	tordosi	székely
1					11				
2					12				
3					13				
4					14				
5					15				
6					16				
7					17				
8					18				
9					19				
10									

Varga Géza táblázata (1993.)

A *székely rovásírás eredete* című könyvében (Budapest, 1998) szintén táblázatban mutatja be, hogy a mai székely-magyar rovásírás 32 jelével 26 jel rokonítható a Tordos-Vinca kultúrkörből, amelyhez a tatárlakai táblácskák is tartoznak.

Forrai Sándor *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig* című könyvének borítóját korongunk díszíti (Antológia Kiadó, 1994). A tanár úr megállapítja, hogy három jel teljesen megfelel rovásírásunk **Z**, **NY** és **GY** betűinek. Összerovásnak, ligaturának tartja az **ND** és a **BP** képjelet.

Említést tesz a mezopotámiai, egyiptomi, krétai, föníciai párhuzamokról. Tudósi, kutatói komolyságát dicséri, hogy nem tesz megfellebbezhetetlen megállapításokat, hanem további vizsgálatok szükségességét hangsúlyozza, valamint éppen a tatárlakai lelet kapcsán méltatja Torma Zsófia munkásságát és elítéli mellőzését. Forrai Sándortól tudjuk, hogy Harmatta János szintén emlékeztet arra, hogy Torma Zsófia már 1879-ben felhívta a figyelmet a tordosi és a mezopotámiai jelrendszer kapcsolatára.

Badiny Jós Ferenc sumerológus professzor az *Igaz történelmünk vezérfonala Árpádig* című könyvében (Orient Express Kft. 1996) bőséges elemzést nyújt át számunkra, nem csak magáról a tatárlakai leletegyüttesről, hanem időbeni, térbeni környezetéről is. Már a bevezető sorokban megemlékezik Torma Zsófiáról. Ismerteti a külföldi szakértők megállapításait és jogos felháborodással utasítja vissza Sinclair Hood angol régész kannibalizmussal összekapcsolt, emberáldozatra utaló véleményét. Megtudjuk, hogy a C14-es méréseket Dr. Hans E. Suess, a San Diegoi Egyetem professzora végezte és Kr.e. 5500-5000-re tette a leletek keletkezését. Pontosítja, hogy Vlassza nem 26 agyag szobrocskát és két kőfigurát, hanem Istenanyát ábrázoló 26 agyag szobrocskát és két alabástrom figurát talált. Leszögezi, hogy a korongon „*protosumir képírású fogalomjegyek*” láthatók, amelyekben nem kereshetünk csupán hangértékű rovásjeleket. Ezt a Dzsemdet-Nasr és Uruk néven ismert sumir kultúrkörök képírásából vett példákkal, valamint az itt látható táblázattal támasztja alá:

TATÁR. LAK	SUMIR	HANGZAS	JELENTÉS	L.
		DÜR TUR	település fundament	436
		DIŠ	dics egyetlen	480
		SAL-AS	bűbájos asszony	TM. 329
		SAR	teljesség	396
		BUZUR	titok	411
		PIR UD	pír fény	381
		AB	atya	128
		SA	arc ügyelni	353
		IGI	szem	449
		MIN	kettő	471
		PA KON	fé	295
		PÁR MAS	pár más	74

Badiny Jós Ferenc táblázata (1996. "L" = René Labat szótára)

A korong megfejtése tehát Badiny Jós Ferenc olvasatában:

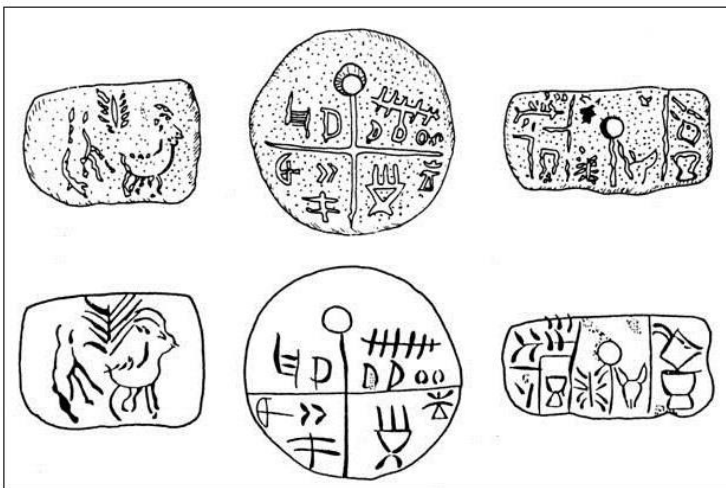
*„Oltalmazónk! Minden titok dicső Nagyasszonya!
Vigyázó két szemed óvjon Nap atyánk fényében”*

Bár a korongon lévő rovásjegyeinkről ennek ellenére sem mondhatunk le, teljes mértékben egyet érthetünk Badiny Jós Ferenc következő mondataival: *„Ez a tatárlakai amulette az emberiség első értelmes és nyelvtani szabályokat is tartalmazó írásemléke. Így a történelem a Kárpát-medencében kezdődik, ezzel az írásbeliséggel.”* (A nyelvtani

szabályok megléte a *protosumír képirású fogalomjegyek*en alapuló szövegre vonatkozik. F.K. 2020.)

Tóth Kurucz Mária Clevelandben és Komáromban élő költő, műfordító, néprajzkutató 1996-ban Clevelandben kiadott, *Erdélyi festett edények* című munkáját Torma Zsófia emlékének ajánlja. A füzet valóságos kincstára a tatárlakai leletek rokonságának, és azon ritka művek közé tartozik, amelyben a korong pontos rajza látható. Véleménye: „A táblák Délről hozott import mivoltának semmi sem mond jobban ellent, mint az erdélyiek rajtuk lévő jelképe, amiből később Életfa lett. A fenyőgally semmi szín alatt sem lehet szumér, mediterrán, avagy egyiptomi. Ez az ősi jelkép mindenhová elkísérte az őslakos Kárpát-medenceieket, bárhová is mentek.”

Baráth Tibor, korábban kolozsvári egyetemi tanár, majd emigráns történész, *A magyar népek őstörténete* című könyvének (Somogyi Zoltán kiadása – USA 1997) már a borítóján találkozunk a koronggal, mégpedig pontosan megrajzolva. Belül is hasonló részletességgel ábrázolta a korongot és a két táblácskát. Itt jegyzem meg, hogy hiteltelenek azok a megfigyelések, amelyek pontatlan rajz alapján készülnek.

Pontatlan, hiányos ábrázolások

Leggyakrabban a bal felső negyedben, a korongot négy részre osztó kereszt bal vízszintes vonalán elhelyezkedő kis V jelet hagyják el, amely pedig fontos jelkép. Öröndetes, hogy egyre többen hordják nyakukban a tatárlakai korongot, de a gyártók felületessége és felelőtlensége, hogy pontatlanul készítik el és ezáltal töredékesen közvetíti kb. 7500 évvel ezelőtt élt őseink üzenetét, amely, ha védő varázserőt tulajdonítanak neki, így nem éri el célját.

Baráth Tibor fontos észrevétele, hogy Krétán az i.e. második évezredben készítettek és használtak hasonló korongokat, ezeknek pontos rajzát is közli.

Baráth Tibor: Két korong Knossoszból (1997.)

Baráth Tibor bronzkorinak fiatalítja a leletet (Kb. Kr.e. 2000-500). Véleménye, hogy egy „Napvárta”, azaz csillagvizsgáló állhatott a megtalálás helyén, s a táblák egy akkori csillagász eszközei, amelyek segítségével naptárt készített. A korongon és az egyik táblán a lyukak nem felfüggesztésre szolgálnak, hanem rajtuk keresztül az első napsugarak megjelenése a láthatáron jól megfigyelhető. Bizonyítja ezt azzal, hogy a téglalap alakú táblácskán a lyuk köré még a nap sugarait is bekarcolták. Úgy gondolja, hogy a krétai korongok hasonló célt szolgáltak. Kimondja, hogy a tatárlakai korong írásjelei megfelelnek a szkíta-hun-magyar jeleknek. Az egyberótt szöveg átírása a következő: *„Ez irány elé jön Isten négy órákor. Rák övön tíz telek után.”* A csillagász tehát a június 11-20-ig tartó időszakot figyelte, akkor kel a Nap a tatárlakai délkörön pár perccel hajnali négy után.

Az átfúrt tábla megfejtése: *„A Nap (az Ég ura) itt a Rákkor jön a napsugár lyukába”*. Tehát szintén a nyári napforduló megfigyelésére szolgált.

A másik táblán nincs lyuk, azaz Nap, mivel a táblácska a téli napfordulót jelzi.

Fontos meglátása, hogy a tatárlakai Napvártát a nagy Nyugat-európai megalitikus csillagvizsgálókhöz hasonlítja, s felhívja figyelmünket a Csíksomlyó feletti Somló hegyen lévő kőtömbre. Ennek tetején a karcolt ábrák kapcsolatba hozhatók az állatöv jegyeivel. E naptárkövet a Ferences atyák, mint pogány áldozati emléket, helyéről eltávolították, de nem pusztították el, mert a székelyek követelték őseik ezen emlékének megőrzését.

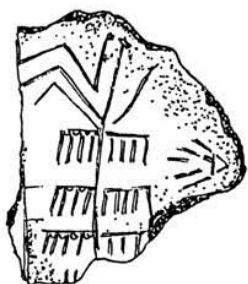
Végül Baráth Tibor könyvéből ide kívánczik egy szép hazafias érzelmű mondat: *„...a világszenzációt elért tatárlakai korongon nem ákombákom szerepel, ahogyan Hood professzor vélte, hanem kitűnő magyar szöveg.”*

Bakay Kornél az *Őstörténetünk régészeti forrásai* (Miskolci Bölcsész Egyesület, 1997) című művében időrendi áttekintést ad időszámításunk előtt 10000-től időszámításunk kezdetéig Európa és Ázsia kultúráiról. A tatárlakai és tordosi emlékeket a Krisztus előtti 8-6 000 év közé helyezi. Ugyanebben az időszakban jelenik meg Jerikóban a kerámia, Anatóliában a szárított téglából épült lakóházak, Kínában és Dél-Európában az első földműves falvak, Mezopotámiában a juh, kecske, sertés háziasítása.

Forray Zoltán Tamás 1997-ben Torontóban adta ki mindössze 40 oldalas művét, amely *A kerék ősmagyar eredete* címet viseli. Rövidsége ellenére azonban annyi tényanyagot tartalmaz műszaki szempontból őskultúránkról, mint sok, több száz oldalas könyv. Ezt írja a korongról: *„A legkorábbi kör alakú kultikus tárgy a Kárpát-medencéből került elő, a cca. 7.000 éves tatárlakai agyagkorong, amely már évszázakat is mutat. Ez a világ legősibb írását tartalmazza, megelőzve a mezopotámiait kb. 1000 évvel.”*

Libisch Győző rovásírás szakértő a *Tanuljunk róni* című kiadvány szerzője (ÓMT. 1998) a *Nyugati Magyarság* című újság 2000. májusi számában így határolódik el tatárlakai őseink hagyatékától, s ha már szót kapott, egy füst alatt két fontos XIII. századi rovásírásos emlékünktől is: *„... gyakran emlegetünk igen régi, de közvetlenül a székelységhez és a magyarsághoz nem kapcsolható ókori emlékeket (pl. tatárlaki lelet campagnai peremes balta, stb.) magyarként. Ez súlyos módszertani hiba, mert összetéveszti a hasonlót az azonossal. Vannak még magukat makacsul tartó nyilvánvaló, már számtalanszor leleplezett hamisítványok, amelyekkel nem kellene foglalkoznunk, mégis gyakran felbukkannak, mint méltatlanul mellőzött emlékek (pl. Margit-szigeti kőfelirat, tászok tetei Attila feliratok)”*

Kabay Lizett, kolozsvári néprajzkutató és művészettörténész őseink rejtett üzeneteinek meggyőző megfejtéséhez „dekódolásához” hatalmas ismeretanyaggal, képzelőerővel rendelkezik. *Kulcsképekhez kulcsszavak* című könyvében (Debrecen, 2000.) a 49. és 52. oldal között olyan jelképeket is láthatunk, amelyekkel a korong egyes rajzai értelmezhetőek. Ilyen a sumér tízes számnév és a Nap ékjele, valamint a Nap és Hold együttes ábrázolása.

Kabay Lizett: *Hatezer éves edénytöredék* (2001/79.)

A szerző a korong jobb alsó negyedében két oltárt vesz észre, amelyek a Nap és Hold tiszteletére szolgálnak. A korong legnehezebben értelmezhető rajza a jobb felső negyedben lévő fésű szerű ábrázolás. A *szelet vető táltos* című könyvében (2001/79.) bemutat egy székelyföldi (Eresztvény) edénytöredéket, amelyen hasonló minta ismétlődik háromszor, mint az eső jelképe, s ez esetleg közelebb visz a korong megfejtéséhez.

Marton Veronika *A sumir kultúra története* című könyvében (Magánkiadás 2000.) Badiny Jós Ferenc alapján említi a leleteket. Kiegészíti azzal, hogy Torma Zsófiának igaza lehet abban, hogy a tatárlakai és a Dzsemdet-Naszr-i lakosság vallási képzete egy töről fakad. Ismerteti Leonard Woolley (régész, Uruk ásatója) megállapítását, mely szerint a Dzsemdet-Naszr-iak a Kárpát-medencéből a Balkánon keresztül érkeztek Sumérba.

Erdélyi István régésznek köszönhetjük a mindmáig legjobb, térhatású felvételeket a táblácskákról, amelyeket a *Turán* 2001. április-májusi számában adott közre. *Vincsa kultúra Tatárlakán* c. írásából megtudhatjuk, hogy Nicolae Vlassa, az ásatást vezető régész éppen nem volt jelen, amikor a nevével elválaszthatatlanul összeforrott fontos anyag előkerült. A gödör feltárásáról nem is készült részletes dokumentáció. Bár Erdélyi István írása igen rövid, mégsem mulasztja el megemlíteni, hogy az első magyar régész, Torma Zsófia is talált hasonló írásemlékeket Tordoson.

Földes Attila *A tatárlakai felirat* c. két oldalas írása a *Turán* történelmi folyóirat 2001. augusztus-szeptemberi számában jelent meg. A 2004-2005-ös *Tatárlaka titka* tanulmányomban bíráltam az írást kioktató jellege miatt. Néhány évvel később azonban, szintén a *Turán*-ban egy rendkívül ésszerű és megalapozott okfejtést olvastam Földes Attilától, az egyes kutatók által erőltetett, de semmiféle tudományos érveléssel alá nem támasztott mongol-magyar rokonságról.

Radics Géza *Eredetünk és őshazánk* című művében (2002) a tatárlakai leletek jelentőségét ahhoz hasonlítja, mint amikor a XIX. században Rawlinson a sumér és a szkíta nyelvet azonosnak találta. (Sir Henry Rawlinson, 1810-1895 között élt angol régész, az óperzsa ékírás megfejtője, aki jelentős eredményeket ért el a mezopotámiai ékírás megfejtésében is.) Jelen ismereteink szerint a Kárpát-medence ősi népe volt az írás feltalálója – szögezi le Radics Géza és ebben régészeti bizonyítékok alapján tökéletesen igaza van.

Koricsánszky Atilla *A Napút ábécéje* (Pécel, 2003) című könyvében betűösszevonásnak ítéli a jobb felső negyed fésű szerű (ő antennához hasonlítja) rajzát, amelynek felbontása után két **GY**, egy **I**, és egy **NY** betűt kapunk. Összegezve az általa felismerteket: A korongot az **F** betű tagolja, a jobb felső negyedben **N** vagy **O**, **LY**, **I**, **GY**, **NY**; a bal felsőben **NY**, **Z**, **S**; a bal alsóban **N**, **D**, **S**, **GY**; a jobb alsóban talán **P**, **B** jelek találhatók, amelyek megfelelnek a rovásírás, azaz magyar írás betűinek. Koricsánszky Atilla a korong pontos képe alapján elemez, figyelembe veszi a bal felső negyedben lévő, kis latin **V** szerű jelet, így jutalma, hogy nyer egy magyar betűt, azaz **S**-t.

Külföldi vélemények:

A tatárlakai lelet együttesről, őseink e fontos hagyatékáról a finnugrista és turkista akadémiai történettudomány mélyen hallgat, míg a külföldi mértékadó régészek és

történészek nagyra értékelik, bár ebben az értékelésben nincs sok köszönet. Hazánkról ugyanis szó sem esik, mert a trianoni határokat már az újkőkorból létezőnek véelve, romániai, bulgáriai, jugoszláviai műveltségekről beszélnek.

Lord Colin Renfrew, cambridgei professzor napjainkban (2004) a legnagyobb tekintély a történelemkutatás terén. *A civilizáció előtt* (1973, 1983, Osiris 1995) című könyvéből idézek: *„A Vinca kultúra egy másik jellegzetessége, amely újabban a figyelem középpontjába került, az a szokás volt, hogy a kerámiát és egyéb agyagtárgyakat bekarcolt jelekkel látták el. (...) A Vinca kultúra egy másik fontos településéről, a romániai Tordosról több, mint kétszáz kerámiatöredék díszítőjegyeiről áll rendelkezésünkre leírás.”* Itt jegyzem meg, hogy Torma Zsófia már 125 évvel ezelőtt felhívta a figyelmet arra, amiről Renfrew úgy nyilatkozik, hogy *„újabban a figyelem középpontjába került”* és a díszítőjegyek nevezett rovásbetűket is a régész nő őrizte meg számunkra. Renfrew mentségére szolgál, hogy pontosabb rajzokat közöl könyvében a táblácsról, mint sok magyar kutató.

Richard Rudgley angol antropológusnak és vallástörténésznek 1998-ban könyve jelent meg, amelyet nálunk a Gold Book Kft. adott ki *A kőkor elveszett civilizációi* címmel, évszám nélkül. A szerző jól tájékozott, szakirodalmában Vértess László és Mészáros Gyula nevét is feltünteti, Makkay Jánostól idéz. Ezért furcsa, hogy le nem írta Torma Zsófia nevét, pedig munkásságáról tud, hiszen a tatárlakai leletet tárgyaló fejezetet így kezdi: *„Prehistorikus időkből származó, jelekkel ellátott agyagedény töredékeket 1870-ben fedeztek fel először Erdélyben, pontosan a Kolozsvár közelében lévő Tordánál.”* (Pontosabban: Tordos-nál). Viszont a mi tudós asszonyunk hagyatékát és következtetéseit felhasználó Marija Gimbutast *„karizmatikus litván régésznek”* nevezi.

Kiegészítés 2020-ban: 2004-ben még csak egy könyvet olvastam Gimbutastól az Országos Széchényi Könyvtárban, azonban további könyveihez hozzájutva és alaposan átolvasva belátom, igaza van Rudgley-nak, valóban karizmatikus, sőt lángeszű régész, aki nagyon sokat tett a Kárpát-medence kőkori régészeti anyagának megbecsüléséért, a magyar régészek többségével ellentétben, akik ennek jelentőségét és Torma Zsófiát meg sem említik.

Rudgley szerint nem kagylóból, hanem csigolyacsontokból készült a sírban talált karperec. (Bizonyára a Spondylus kagyló elnevezése tévesztette meg, mert a spondylus szó gerinccsigolyát is jelent. Igen helyesen úgy gondolja, semmi nem támasztja alá Vlassa feltevését, hogy az áldozati szertartás során emberevésre is sor került.

A Knight-Lomas kutatópáros *A múlt üzenete* c. könyvben (Gold Book Kft. 2001) írja a következőt: *„...a leleteket körülvevő közetrétegeken elvégzett, megbízható rádiokarbonos kormeghatározás elvégzése után kiderült, hogy a tatári táblák sokkal régebbiek, mint a legkorábbi sumér szimbólumok. Úgy tűnik, a bombaként ható hír óta a régészeti establishment az egész problémát, mint pusztán egybeesést figyelmen kívül hagyja, de akármennyire is saját paradigmájukhoz akarnak ragaszkodni ezek a szakértők, nem lehet*

*megkerülni a tényt, hogy ha létezett kapcsolat a két írásrendszer között, akkor **csak a sumérek lehettek azok, akik az erdélyiektől tanultak.***

A leletek részletezése és a jelek párhuzamai

Egy összeggel kezdem az eddigiek alapján, aszerint, amit tudunk, ami vitatott és amit nem tudunk. Tudjuk, hogy a helyszín Erdély, pontosabban Alsó-Tatárlaka, ahol egy negyven év körüli ember sírját találták meg a régészek.

Vitatott:

1. a lelet együttes kora.
2. pontosan mit tartalmazott a sírgödör?
3. férfi, vagy nő volt-e az elhunyt?
4. emberevés történt, vagy „csak” feláldozták, vagy természetes úton halt meg tatárlakai ősünk?
5. csak sumér képírás van-e a táblácskákon, vagy a ma székely-magyarnak nevezett rovásírás is?
6. kagylóból vagy csigolyacsontból készült-e a karperec?
7. kőből vagy alabástromból készült-e a két szobor?
8. a legizgalmasabb kérdés a korongon található feliratok jelentése.

Kíséreljünk meg a fenti kérdésekre válaszolni!

1. A korong és a két táblácska a szénizotópos vizsgálat körüli viták középpontjába került. Akik nem fogadták el az újítást, azt állították, hogy a mérések tévesek, a tatárlakai jelsor a sumér írásnak csak utánpótlása és annak megjelenése és elterjedése után került Erdélybe. Így azonban keletkezésük ideje átcsúszott volna a bronzkorba, ami régészetileg valószínűtlen. Az akadékoskodók végül kénytelenek voltak belátni, hogy a Tatárlakán is megjelenő írásjegyek a Kárpát-medencéből terjedtek Dél felé és a korong a két táblácskával valamint a Tordos-Vinca, pontosabban Bánáti műveltség más írásos emlékeivel együtt ennek kézzel fogható bizonyítékai. Sajnos ez a „belátás” nem tükröződik sem a tankönyvekben, sem az utóbbi évtizedek történelemkönyveiben.

A leletek korát Hans Eduard Suess, osztrák származású amerikai kémikus szén izotópos mérések alapján 7500-7000 évben határozta meg, azaz időszámításunk előtti 5500-5000-ból származnak. 1966 óta létezik egy pontosabb, dendrokronológiai, azaz fa évgyűrűs módszer, amely szerint minden 3000 évnél idősebb lelet korához hozzá kell adni 700 évet. Táblácskáink eszerint 8200-7700 évesek, egy már kialakult írásbeliség termékei és ha nagyon szerények vagyunk és erre a kialakulásra csak háromszáz évet szánunk, akkor is bátran kijelenthetjük, hogy az utolsó jégkorszak utáni első írás bolygónkon a miénk, magyaroké, mégpedig azért, mert a korongon rovásírásunknak legalább négy betűje felismerhető. Forrai Sándor szerint még összerovások is vannak.

Makkay János a C14 felfedezése előtti hagyományos időrend híve és a tatárlakai temetkezés idejét a Kr. e. harmadik évezred idejére helyezi, egyúttal a Tordos-Vinca műveltségbe.

A leletek tehát az újkőkorba helyezhetők, amelyet László Gyula Kr. e. 5000 és Kr. e. 2300 között határoz meg. Eszerint a korábbi időszakba, az átmeneti kőkorba (Kr. e. 8000-5500) is átnyúlhat a tatárlakai leleteket készítő műveltség.

Az újkőkor magyarországi műveltségeiről bőségesen találunk adatokat László Gyula, Kalicz Nándor könyveiben, valamint a Nemzeti Múzeum kiállítás-vezető kiadványaiban.

2. A tatárlakai lelet együttesről foglalkozó kutatók Makkay Jánost kivéve nem írtak a csőtalpas edényről, sem a nagy váza válltöredékéről, és Erdélyi Istvánt kivéve az agyaghorgonyról. Maga Vlassa is csak később közölte ezeket és az „áldozati gödör” méreteit sem rögzítette. A nevével elválaszthatatlanul összeforrott leletek megtalálásakor mindössze 27 éves volt, talán ezért történt, hogy jelentőségüket csak évek múlva értette meg. Gábori Miklós ősrégész, antropológus utószót írt a francia André Leroi- Gourhan szintén ősrégész és néprajzkutató *Az őstörténet kultuszai* című könyvéhez (*Kozmosz Könyvek* 1985). Ebből megtudjuk, hogyan kell történnie egy feltárásnak. *„A lelőhely rétegeinek mikrosztratigráfiai feltárása, centiméternyi vastagságú szeletelgetése – dokumentálása négyzetméterenként 10x10 centiméteres négyzethálóban, aprólékos helyszínrajzokon, rengeteg fényképfelvétellel...”*

Itt foglaljuk össze, hogy miből áll tehát a lelet együttes:

28 töredékes bálványszobrocska, közülük egyet fogantyú szerű töredéknek neveznek arcábrázolással (2 alabástromból, 26 agyagból készült).

1 kagyló karperec

1 agyaghorgony

1 csőtalpas edény töredékei

1 nagy korsó vállrésze

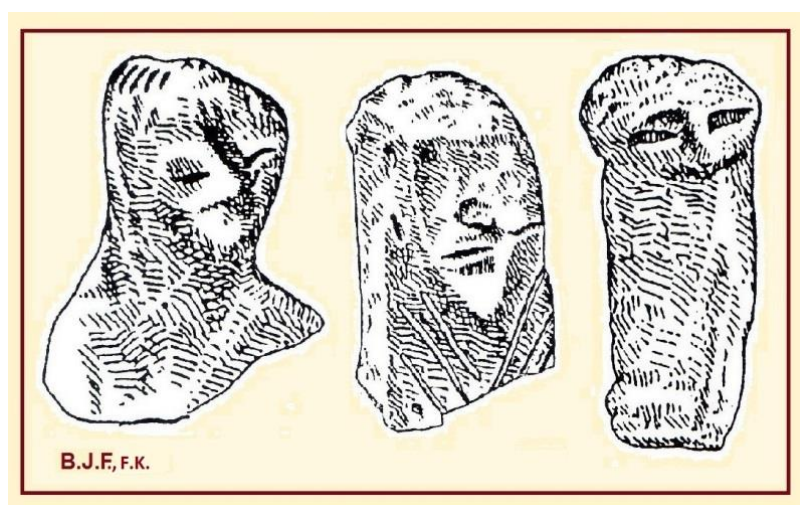
1 korong és két táblácska

Utóbbiak méreteinek leírása között eltérések vannak. Vlassa szerint a korong 6.6 cm átmérőjű, az átfúrt téglalap 6.8 x 3.7 cm, az állatalakos téglalap 5.75 x 4.15 cm. Vlassa nem adta meg a vastagságukat, ezért egy francia kutató, Emilia Masson adatait is közlöm: A korong átmérője 6 cm, vastagsága 2,1 cm. Az átfúrt táblácska szélessége 6,2 cm, magassága 3 cm, vastagsága 0,9 cm. Az állatalakos táblácska szélessége 5,2 cm, magassága 3,5 cm, vastagsága 1,6 cm. A táblácskába kiégetés előtt nem karcolták, hanem jelíró vesszővel nyomkodták a feliratokat.

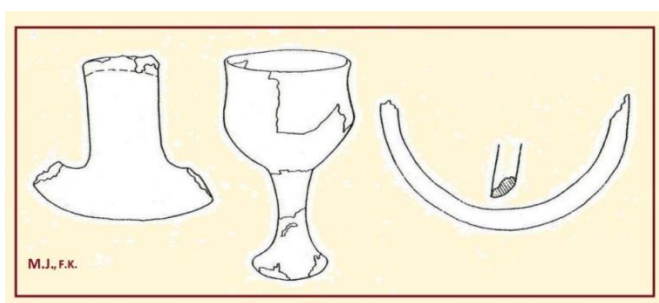
3. A feltáró régész, Nicolae Vlassa és a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Régészeti Intézete Laboratóriumának sumerológus szakértője szerint

az elhunyt neme férfi volt. Makkay János szerint pedig neme ismeretlen. Mivel a tudományos akadémiák és szakértők véleménye elég sokat nyom a latban, ezért a köztudatban az terjedt el, hogy tatárlakai ősrünk férfi volt. Engem azonban a kagyló karperec, amelyet az elhunyt mellett találtak, nem hagyott nyugodni, és amint Makkay professzor úr könyvében azt olvastam, hogy neme ismeretlen, igazolva láttam azt a gyanúmat, hogy tatárlakai ősrünk nőnemű volt. A laboratórium is tévedhet, főként 6-7000 éves csont töredékeknél. És gondoljunk arra is, hogy a hivatalos tudomány Petőfi Sándor csontjait női csontváznak határozta meg. A tárgyak szóra bírhatók és ebben az esetben a kagyló karperecé a szó. Véleményem szerint a tatárlakai sírba asszonyt temettek.

Mint utóbb kiderült, nekem, a laikusnak igazam lett a hivatalos tudomány néhány képviselőjével szemben abban, hogy nem férfi, hanem nő sírjáról van szó. Ez a véleményem a Dobogó újságban is megjelent az első közléskor.

Két alabástrom és egy agyag szobrocska (Badiny Jós Ferenc, 1996)

Agyaghorgony, csőtalpas edény, kagyló karperec töredékei (Makkay János, 1990)

4. Határozottabb választ adhatunk a negyedik kérdésre: ősrünket biztosan nem ették meg. Író-olvasó műveltségekben ez nem történhetett meg, ezt mondatja velünk az ésszerű gondolkodás, de az ősemberről sem tudom elképzelni. Azon túl, hogy én, mint laikus mit gondolok, szakemberek írásait is fellapoztam: Leroi-Gourhan könyve

részletesen foglalkozik az őskőkori csontkultusszal és halotti szertartásokkal, de még ebben az időszakban sem látja bizonyítottnak az emberevés tényét, főként annak vallásos jellegét.

Gáboriné Csánk Vera *Az ősemlék Magyarország (Gondolat Kiadó, 1970)*

barlangleleteket, majd a gravetti népeesség hagyatékát tárgyaló könyvében kétszer is leszögezi, hogy az emberevés kizárható. És ha ez így van az őskőkori emberénél, akkor még inkább kizárható az újkőkori emberénél, aki eszközkészítésben építkezésben, állattenyésztésben és az írás kialakításában forradalmian újat alkotott.

Vitatom az emberáldozat, a feláldozás lehetőségét is. Ősvallásunk kutatói népünk történetében ilyenekkel nem találkoztak. A szkíta királyok halomsírjában találtak ugyan halott kísézőket és Attila temetésénél is szó esik lenyilazottakról, de ők biztosan önként választották, hogy elkísérik a nagyurat az új életébe. Álmos fejedelemről Thuróczyánál (1486) olvashatjuk (Anonymusnál, Kézainál nincs), hogy megölték Erdély földjén, mert nem volt szabad beköltöznie Pannóniába. A krónika után következő jegyzetekből megtudjuk, hogy a szakrális királyölés az arab források szerint a kazároknál volt szokásban (Magyar Helikon, 1978/502. Horváth János). Eszerint a kazárok vallása megengedte az emberáldozatot, de hogy a magyarok nem áldozták fel szeretett fejedelmüket, abban biztos vagyok.

Akkor mégis hogyan halhatott meg tatárlakai ősrünk? Ma egy 35-40 éves ember élete delén van, legtevékenyebb, legtermékenyebb korában. De vajon az újkőkori ember is így volt-e? A Magyar Nemzeti Múzeum 1976-os kiállítás-vezető füzetében, melynek címe *Magyarország népeinek története az őskőkortól a honfoglalásig* – olvashatjuk, hogy az újkőkori népeességének várható élettartama 27-31 év volt. A népeesség 90 százaléka nem érte el a 45 éves kort. Így ősrünk életkora egy mai 70 éves emberének felel meg, tehát elmondhatjuk, hogy szép tisztességes kort élt meg. Azonban a kissé hátborzongató, törött, megégett csontok magyarázatot követelnek. Ha utána olvasunk az i.e. évezredek temetkezési szokásainak, ésszerű választ kapunk.

Az újkőkori ember indul, majd a réz- és bronzkorban válik tömegessé a halotthamvasztás szokása. A maradványokat urnába, vagy sírgödörbe helyezték és köré, mellé tették a túlvilági életre szánt élelmet tartalmazó edényeket és az anyaistennő tiszteletét jelző idoloikat, bálványszobrocskákat. Kalicz Nándor *Agyagistenek* című könyvében több, ún. ember alakú arcú urnát mutat be. Ezeknek magassága 48 és 24 centiméter között van. Az urnákon hátul a tarkónak megfelelő helyen lyuk van az égett emberi csontok beszórására. Tehát az urnák nagysága megmagyarázza a törött csontokat, másképp nem fértek volna el. David és Joan Oates *A civilizáció hajnala* című könyvükben (*Helikon*, 1983) bemutatnak egy ilyen Kr. e. 6. évezredből származó, szépen festett arcú edényt Észak-Mezopotámiából, amely hosszú hajú női fejet ábrázol. A szemek alatt három-három függőleges vonal van festve. A magyarázat szerint ez az arcot díszítő szépségvonal. Azonban ezek könnyek! Maga a női arc is szenvedő, fájdalmas. A szeretett lény halála

miatti fájdalom jelenik meg az urnának használatos, vagy a halott mellé tett edények „arcán”.

Nagyméretű arcos edényeket a Vinca műveltség területén is találtak, ezek nem minden esetben szolgáltak urnaként. Az arcos edények kitűnően mutatják őseink útját dél felé. Kr. e. 5000-ben megjelentek Anatóliában, majd Mezopotámiában is.

Bár még nem jutottam hozzá Makkay János könyvéhez, mégis meg voltam győződve, hogy urnának Tatárlakán is kellett lennie, különben nem törték volna el a csontokat. Az előző leírások azonban nem utaltak urnára, ezért arra gondoltam, hogy ősünk hirtelen halála miatt nem volt idő az urna kiszáritására, vagy kiégetésére, így nedvesen került a földbe és az évezredek során elporladt. Makkay János könyve által, amelyben egy nagyméretű edény váltöredékét is említi, igazolva látom azt a feltételezésemet, hogy itt is urnás temetkezés történt, és ez a nagyméretű edény tartalmazta a csontokat és az elhunyt nyakán lévő átfúrt korongot és táblácskát, illetve a mellé helyezett átfúratlan táblácskákat.

5. A korongon nem csak sumér képirás, hanem ősi rovásírásunknak legalább négy betűje az **F**, **Z**, **NY** és **Gy** felismerhető. Mint később látjuk, ezt a sumer képirást is helyesebb Kárpát-medencei képirásnak nevezni. Visszatérve a rovásírásra, hogy nem egyetlen elszigetelt írásos darabról van szó, azt Torma Zsófia több száz tordosi lelete igazolja, ezek közül néhányon már a fejlettebb, elvonatkoztató gondolkodást igénylő betűösszerovások is megtalálhatók.

Mint a kutatók bizonyították, a Mezopotámiában talált képirásos táblák 1000-1500 évvel fiatalabbak a tatárlakiaknál. Vajon ennyi ideig tartott, amíg őseink lejutottak Sumérba? A Kárpát-medencétől Mezopotámia legdélibb részéig durván 6000 kilométer légvonalban a távolság. Ha a mai Balkán-félszigeten és Kis-Ázsián keresztül mentek, ez kb. 6200 kilométer, ha a Kaukázuson keresztül, akkor 6500-6700 kilométer. Egy ember átlagosan 5 kilométert tesz meg óránként. Mivel nem tudjuk, hogy milyen erőnléti állapotban voltak újkőkori őseink, csak azt, hogy átlagéletkoruk messze elmaradt a mai emberétől, az utak minősége rosszabb volt, terhet is cipeltek, ezért vegyünk óránként három kilométert. Így 6 700 kilométert 2230 óra alatt tettek meg. Ha napi nyolc órát mentek, akkor ez 280 nap, azaz 9 hónap. Ennyi idő alatt lehet leérni Erdélyből Sumérba, tehát nem kellett 1000-1500 év az írás átadásához. Természetesen az egész utat nem ugyanazok az emberek tették meg. Feltételezésem az, amit már a *Roga koronájában*, 1997-ben is kifejtettem, hogy Kárpát-medencei őseink két céllal indultak el; megismerni a Földet és átadni tudásukat. Ezért folyamatos volt a kirajzás a Kárpát-medencéből és a visszatérés ugyanoda. Útjaik során helyőrségeket építettek ki, amelyek később hatalmas csomópontokká fejlődtek. A helyőrségek közötti hírvivő lánc gyorsan működött. A hírvivők mindig az út egy bizonyos szakaszát tették meg, majd mások, a helyi viszonyokat (hegyeket, folyókat, átjárókat) jól ismerők vitték tovább a híreket, a tanítást, az írást, a nyersanyagokat a következő helyőrségig. Arról nincs eddig forrásunk, hogy az újkőkorból már lóháton utaztak volna, de gondoljunk vissza Harmatta János professzor megfigyelésére, amely szerint a négy

sumér istenségnek szánt fogadalmi ajándékok között lovak is voltak.

Európa legkorábbi kocsibrázolását Budakalászon találták meg, égetett agyagból készült, a Kr. e. 3. évezredben. Kovács Tibor *A bronzkor Magyarországon* című könyvében (*Corvina Kiadó*, 1977) több, szintén agyagból készült kocsi modell alapján állapítja meg, hogy nálunk a bronzkorban a ló már tömegesen elterjedt és igavonó erejét és gyorsaságát felhasználták. Ide kívánczik egy nagyjából 3700 évvel későbbi érdekesség; XII. Károly svéd király 14 nap alatt tette meg az utat lóháton az akkori Török Birodalom és a Balti tengeri kikötőváros, Stralsund között. Útközben (1714. november 17-én) a pesti Váci és Irányi utcák sarkán állott épületben szállt meg.

Forray Zoltán Tamás, a már említett, *A kerék ősmagyar eredete* című művében bizonyítja, hogy a kocsi, mint jármű, de mint szó és fogalom is, a Kárpát-medencéből terjedt el az egész világon.

A táblán tehát nem csak a képírás, hanem a rovásírás jegyei is szerepelnek és ez a fejlettebb, az egy hang - egy betű írásforma. A Tordos-Vinca (Bánáti) műveltség területén közösen, ugyanazzal az értelmezéssel használták a képírás jeleit az erdélyi őslakosok és a sumérek. A sumérek, feltételezésem szerint ugyanennek a Kárpát-medencei ősnépnek pontosabban meg nem határozható időben délre vándorolt tagjai.* Hogy Sumérben miért nem vették át a jelíró vesszővel, a stílussal agyagtáblába könnyen nyomkodható rovásjeleket, annak fő oka az ékírás, mint fogalomírás és a rovásírás, mint betűírás különbsége lehetett.

*Jelenleg már a sumer-magyar rokonságról az a véleményem, hogy a Kárpát-medencei ősnép, tehát a magyarok elődei nem rokonai, hanem a tanítói voltak a sumereknek.

6. A csontok mellett talált karperec kagylóból készülhetett. Részint, mert Rudgleyt kivéve mindenki ezt állítja, részint, mert a kagylók voltak ennek a kornak a fő díszítő eszközei. A félreértés abból adódik, hogy a kutatók a kagyló fajtáját Spondylusnak határozták meg, a spondyl pedig csigolyát jelent. Vagy Rudgley, vagy a fordító volt felületes ebben az esetben. Leroi-Gourhan írja le, hogy már az őskőkorban hatalmas távolságokat voltak képesek kagylókért megtenni. Az óceán és a Földközi-tenger között félúton fekvő Mas-d'Azili barlangban (ahol olyan kövekre bukkantak, amelyeken rovásbetűinkhez hasonló jelek is vannak) mindkét helyről származó kagylókat találtak. Gyakran 100-200 kilométert tettek meg kagylókért. Gáboriné Csánk Vera is feltárt ásatásokon (pl. az Ipoly mellett) ékszercsigákból lerakatokat.

7. Kőből, vagy alabástromból készül-e a két szobrocska? Az alabástrom finom szemcsés kristályos gipsz. Sumérból több művészi alabástrom emlékünknél van. Leghíresebb az egy méter magas, mozgalmas jeleneteket ábrázoló, 6000 éves váza, amelyet már az Ókorban is kincsként őriztek. Az Iraki Nemzeti Múzeum egyik büszkesége volt. Nem tudjuk, hogy mi történt vele, miután az amerikaiak 2003-ban támadást indítottak Irak ellen és a Bagdadi Múzeum sumér anyagát elpusztították vagy elrabolták.

Azonban nem kellett nekünk Mezopotámiába menni alabástromért. A Kárpát-medence olyan csoda hely, ahol minden van. Alabástrom például Szilágy és Torda-Aranyos vármegyében. Alabástrom szobrocskákat találtak Bezdéden, Szakálháton is, amelyek az alföldi vonaldíszes műveltséghez tartoznak és 5300 – 5000 évesek. Nagyságuk 5 és 7 cm közötti.

A 8. pontot később fejtem ki.

A korong párhuzamai

Tatárlakai lelet együttesünkről és a Tordos-Vinca (Bánáti) műveltségről az itthoni finnugrista és turkológus nyelvészek, történészek nem vesznek tudomást. Talán nem tudják, hogy ez a terület 1920. június 4-ig Magyarország része volt és a magyarok ősei lakták, bizonyíthatóan legalább 8-9000 évvel ezelőttig.

Annál jobban érdekli a külföldi tudósokat. Shan M.M. Winn az 1980-as években összeállította a Vinca-jelek 210 darabból álló katalógusát (Pre writing in south-eastern Europe (Western Publishers, 1981). Mi magyarok ehhez hozzá sem juthatunk. Winn öt alapjelet szűrt ki, amelyből a többi felépül. (Néhány éve az Országos Széchényi Könyvtárban már tanulmányozható ez a fontos mű.)

Forrai Sándor íráskutató 1977-ben foglalta táblázatba az ősi magyar rovásírás jeleit, szintén öt alapjel mögé csoportosítva őket. Winn és Forrai Sándor alapjelei (bár sem egymást, sem egymás műveit nem ismerték) egy mákszemnyi, azaz pontnyi eltérést kivéve megegyeznek. Az ábrán felül Forrai Sándor, alul Shan M.M. Winn alapjelei:

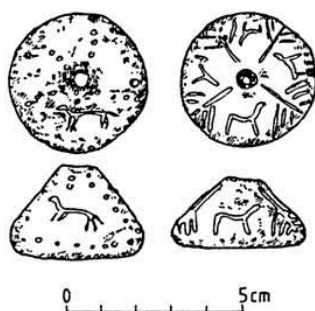
Ez az egyezés ismét azt a feltevésemet igazolja, hogy bolygónk csaknem összes írása a magyarok őseitől ered és ezeket Erdély területén alkották meg. Ennek az alkotómunkának bizonyítéka Torma Zsófia gyűjteménye. Winn maga is az írás elődjének tekintette a Vinca-jelrendszert, amely szerinte helyben alakult ki.

Marija Gimbutas ősi európai jeleknek nevezte a Vinca-rendszert. Megdöbbenő, hogy az eddig említett külföldi kutatókban nem merül fel, hogy itt a magyarok ősei alkották meg és terjesztették az írást. Ennek ismét az akadémiai történetírás az oka, amelynek tanai szerint írástudatlan, nyershúst fogyasztó népként menekültünk a Kárpát-medencébe a besenyők elől 896-ban. Ezért nem akarnak máig sem hivatalosan tudomást venni a

rovásírásról.

A korong jeleinek párhuzamait elsősorban Torma Zsófia gyűjteményében találjuk meg. Fehérné Walter Annának köszönhetjük, hogy kb. 150 darab cseréptöredék, edényalj, korong rajzát közölte *Az ékírástól a rovásírásig* című könyvében, Roska Márton alapján. Némelyek közepén átlukasztottak, mások furat nélküliek, de mind jelekkel ellátottak. Ezekhez hasonló többek között az Olt-völgyi írásos cserépkorong, a Velencei-tó parti Sukoró őstelepének feltárásakor előkerült „amulettek” és a Knosszosz-i táblák...

Felmerül a kérdés, milyen célt szolgáltak ezek a korongok? A felső harmadukban átlukasztottaknál eleve adódik, hogy nyakban hordták, varázserőt, védőerőt tulajdonítottak neki, vagy egyszerűen díszítették vele magukat, esetleg ajándéknak készült.

Orsógombok (Makkay János, 1990)

A közepén átlukasztottak orsógombok, vagy halászháló nehezékek, szövőszék nehezékek, esetleg kőbuzogány tartók lehettek. A furat nélkülieket használhatták pecsétnyomónak. Ez utóbbiakról Tóth Kurucz Mária *Erdélyi festett edények* és Marton Veronika *A napkeleti pecsétnyomók és pecséthengerek* (Matrona – Győr 2004) című könyvében bővebben olvashatunk.

A véleményem, amelyet már a *Kárpát-medencei birtoklevelünk a rovásírás* című könyvünkben kifejtettem, hogy a Torma gyűjteményből származó írásjeles korongok (és még mennyi feltáratlan lehet!) alapján Tordoson már az újkőkorból iskola, tanintézet működött, ahol e korongokkal szótagokat, szavakat, mondatokat raktak ki, és így tanultak olvasni.

A téglalap alakú, képírásos, átfúrt táblácska párhuzamai

Elsősorban Mezopotámiából, az Uruk-i és Dzsemdet-Naszr-i műveltségekből származnak hasonlóak a Kr. e. 4600 és 3000 közötti időkből. Oates-ék könyvében (*A civilizáció hajnala, Helikon Kiadó, 1983*), jó színes felvételen látható az a tábla, amelyet leggyakrabban mutatnak be tatárlakai párhuzamként. A Kis nevű sumér város közelében lévő Dzsemdet-Naszr lelőhelyről származik, ötezer éves és a sumerológusok szerint elszámolások láthatók rajta, állatokról, kenyérről, sörről. Tehát a sörkedvelők hivatkozhatnak arra, hogy lám, már a sumérek is... Sajnos a szerzők nem közlik, hogy

melyik a sör képjele.

A British Múzeum féltett kincsei közé tartozik a két Blau-tábla igen korai sumér időkből. Jáki Gábor a Torma műhöz írt kiegészítésében táblázatban mutatja be, hogy ezeknek tizenegy jele megegyezik a tordosi, kettő pedig a tatárlakai jelekkel.

Az állatalakos, furat nélküli táblácska párhuzamai

Leonard Woolley (1880-1960) angol régész Ur városában 74 ember maradványait tartalmazó sírt tárt fel és ebben volt a két, fára ágaskodó kecskét ábrázoló, igen szép kivitelű szobor. A fa 50 cm magas, aranylemezekkel borított.

Tukulti Ninurta asszír király (Kr. e. XIII. század) a sumérektől vette a mintát a palotájában lévő falfestményhez, amelyen ismét láthatjuk kecskéinket az életfával.

Bobula Ida *A magyar nép eredete* című könyvében (*Anahita Ninti Kiadó*, évszám nélkül) bemutat életfára kapaszkodó kecskéket Ur városból származó kagylóplaketten, sőt lábuknál még a hármashalom is látható. Ugyancsak ő veszi észre a párhuzamot a tatárlakai táblácska rajza és a kelermeszi, szkíta halomsírból előkerült, i.e. VII. századból származó, arany borítású fokos nyelén életfára kapaszkodó két kecske ábrázolása között.

Marija Gimbutas litván-amerikai régésznő *The Language of the Goddess* c. könyvében olvashatjuk: A kecskék fával képi kapcsolat legkorábbi európai példája a tartáriai áldozati gödörből származik...(2001/ 233. A 234. oldalon felveti, hogy esetleg egy kecskét és egy kutyát ábrázol a kép.

Kabay Lizett könyveiben (2001-2008) hettita, valamint IX. századi magyar (tatabányai) párhuzamot találtam.

Marton Veronika *A napkeleti pecsétnyomók és pecséthengerek* című könyvében (2004.) uruki és mitanni pecséthengereken láthatunk hasonló ábrázolást.

Zsebtükör hátoldala a 19. sz.-ból (Huszka József: *Magyar-turáni ornamentika*, 1929.)

Nógrád-megyei szarukürtre 1899-ben életfa köré két őz szerű állatot faragott a művész. A példa forrása: Fél-Hofer-Csilléry: *A magyar népművészet* (Corvina, 1969). Ugyanitt láthatunk egy faragott padtámlát is, az életfa törzsénél két oldalt álló szarvasokkal.

Igen szépen bizonyítja a tatárlakai állatalakos táblácska, a mezopotámiai Ur városi szobor, a szkíta fokos és a tatabányai díszítés sumer kapcsolatainkat és szkíta-magyar rokonságunkat, más párhuzamok és átvételek pedig azt a hatást, amelyet őseink jelképrendszere tett a kultúránkat átvevő népek díszítőművészetére. Itt csak utalásszerűen térek ki arra, hogy életfára ágaskodó oroszlánjaink is vannak, pl. egy avar jogaron (közli Fehér Máttyás Jenő: *Avar kincsek nyomában*) és legszebb tarsolylemezünkön, az etelközin, valamint a Pálos Szerzetesrend címerében. Ez utóbbi látható Gönczi Tamás: *Ennek a világnak...* című könyvében (2003).

A fenti, teljesség igénye nélkül felsorolt párhuzamok mind fiatalabbak tatárlakai leleteinknél, bizonyítva azt, hogy a Kárpát-medence volt az írás és egy nagyszerű, jelképekkel üzenő díszítőművészet szülőhazája. Őseink önzetlenül és fáradhatatlanul terjesztették ezeket, ugyanúgy, mint műszaki találmányainkat, pl. az ekét, a fazekas-korongot. Szó szerint az emberiség jótevői voltunk, hálát azonban soha nem kaptunk érte, hiszen a tanulóifjúságnak barbár pusztítóként mutatják be őseinket az idegenek által írt és íratott történelemkönyvek. A jó tett helyébe jót cselekvés elve csak népmeséinkben valósul meg.

Még mielőtt a tatárlakai leletek általam feltételezett jelentését leírnám, egy kis gyűjteményt adok közre Johannes Friedrich: *Geschichte der Schrift* (*Az írás története*, Heidelberg, 1966) című művéből. E gyűjtemény sok ábécéje igen hasonlít Torma Zsófia jeleihez és egyúttal a mi székely-magyarnak nevezett rovásírás ábécénkhez. A jelek hangértéke legtöbb helyen vitatott és nem is egyezik meg a mi betűinkével, de mivel a mienk legkorábbi, hiszek abban, hogy ezeket a betűket a mi őseink „osztották ki” tanító útjaik során. A következőkhöz sokat lehet még gyűjteni más írástörténeti művekből:

Föhr-szigeti (Atlanti-Óceán) mesterjegyek, Indus-völgyi pecsételők, byblosi, ciprusi, krétai, föníciai, pun, ósémita, szamaritánus, arámi, palmiriai, elő-arab, numidiai, ógörög, fríg, lídiai, kariai (Kis-Ázsia), etruszk, réto, germán runák, arszakida-pehlevi, ótörök írások és a hatvankét jeles kínai fonetikus ábécé, amelyet 1918-ban vezettek be az iskolákban és balról jobbra írják.

Igen figyelemre méltó, hogy a Johannes Friedrich által ibériainak nevezett írás 26 betűjéből 22 egyezik rovásírásunkkal, bár csak kettőnek a hangértéke azonos. még az összerovások – ligaturák - is hasonlóak!

A korongon lévő jelek néhány párhuzama

A korong által alkotott kör és az azt négy részre osztó kereszt megfelel a rovásírás F

betűjének, egyúttal a Föld jelének. Hasonlót találunk Torma Zsófia cseréptöredékein, a krétai lineáris B írásban, a Kr. e. 1300-ból származó byblosi írásban és a glozeli betűk* között. Az ősi kínai írásban ez a jel szintén a Földet jelenti. Felfedezhetjük agyag kocsimodellen, az erdélyi somogyomi aranykincs korong alakú mellédíszén, bronz csüngőn a Nagyhangos-pusztai nyakláncról, a Nagyszentmiklósi Kincs több darabján.

*Glozel egy kis francia falu neve, amely 1924-ben vált híressé, mivel egy helybéli földműves égett aljú és falú üreget talált, benne és közelében agyagtáblákat és táblácskákat, kőbaltákat, vésett csontokat és köveket. Mivel a nagyszámú lelet nem ugyanabból az időszakból származik (koruk 12.000 és 4500 év között mozog), a hivatalos tudomány képviselői hamisítást kiáltottak szegény földművesre és pártfogójára, Morlet doktorra. A doktor úr felvásárolta a leleteket, magánmúzeumot nyitott számukra. Az agyagtáblákról 111 különböző jelet gyűjtött össze, és ezek között meglepően nagy számban fordulnak elő rovásírásunk jelei és a korongról is több jel.

A Kárpát-medenci birtoklevelünk a rovásírás c. Szakács Gáborral közösen írt könyvünkben már közöltem a glozeli jelek gyűjteményét, mert igen sok a párhuzam közöttük és a Tordos-Vinca műveltségből származók között. Meggyőződésem, hogy nem hamisítványról van szó, hanem kőkori ősrünk hagyatékáról, aki erre a tájra hozta el az írás tudományát. Egyébként mind a glozeli földművesnek, mind Morlet doktornak sok zaklatást kellett elviselnie a hivatalos tudomány képviselőitől.

A bal felső negyedben a vízszintes osztóvonal bal oldalán ülő kis **V** jelet a kutatók táblázatai nem tüntetik fel, pedig ott van, a pontosabb felvételeken és rajzokon látható. Ilyen pontos rajz Vlassa tanulmányában jelent meg. (Forrás: Erdély története, I. kötet, 1986/26. old. és Vlassa, 1963, Dacia 7.)

Makkay Jánostól tudjuk, hogy felfedezésükkor a táblácskákat meszes réteg borította, ezért a Kolozsvári Múzeum laboratóriumában sósavas fürdőben lemosták és mivel anyaguk mállékony volt, eltávolítható impregnáló réteggel fedték be őket. Véleményem szerint ezen eljárások során jelentéktelenedett el a **V** jel, amelynek biztosan megvan a maga fontossága, ha őseink odaírták. Két ilyen **V** jel az átfúrt, téglalap alakú táblácskán is látható a furat fölött két oldalt, tehát a tatárlakai jelrendszer fontos része.

A kis **V** jel párhuzamai megtalálhatók a Torma Zsófia által gyűjtött cseréptöredékeken, edényaljakon, továbbá 300 ezer (igen: háromezrezer!) éves bordacsonton*, a Nap jeleként Sumérban, a Holdvilág-árokban** és a Mas d'Azili barlang (Franciaország) 25.000 éves kavicsain, 6000 éves lurisztáni pecsételőn, Glozelben, Mykéne kori (Kr.e 3000-1100), elefántcsont faragások mesterjegyein, az Olt-völgyi pecsétnyomón, a Tordos-Vinca kultúra öt alapjele között, kínai jóscsontokon, a szegvár-tűzkövesi Sarlós isten övén, a Yangshao és az Erliton kínai műveltségek jelei (Kr. e. 5000-1600) között. Ez utóbbi adatért köszönet Dr. Bárdi Lászlónak.

*Marija Gimbutas: The living Goddesses (1999)

**Andrássy Kurta János *Holtak völgye: Holdvilág-árok* (2003, a továbbiakban a Holdvilág-árok béli jelek szintén ebből a könyvből származnak.)

A kis **V** jelet megtalálhatjuk még a Nagyszentmiklósi Kincs 9-es és 10-es tálkáin, a svájci, eifischtali hunok névjelei között, paraguayi Pálos barlang feliratain, a Pomáz-Klisszai bronzgyűrűn, az Árpád-kori klárafalvi gyűrűn, óbolgárnak nevezett avar királyi palota téglajegyein. (Emlékezzünk csak Nagyszentmiklósi Kincsünk is „óbolgár” felirattal díszíti a bécsi Művészettörténeti Múzeum tárlóját.)

Kiegészítés: Gh. Lazarovici román régész 2015-ben megjelent tanulmánya a vízaknai oltár jeleit elemzi. A **V** jelről írja: „*The "V" with the point facing down it is the most common form of representation of the feminine sex.*” A csúcsával lefelé mutató háromszög a női nem megjelenítésének legáltalánosabb formája. (Ford: F.K.)

A bal felső negyed következő jele megfelel a rovásírás **Z** betűjének. Megtalálható Torma Zsófia cseréptöredékein, a Dzsemdet-Nasr korból (Kr. e. 3500 körül) származó sumer táblán, a persepolisi pártus feliraton, a glozeli jelek között, a krétai lineáris B írásban. A Fehérné Walter Anna által szmolenszkinék, Radics Géza által pedig kijevinek nevezett két soros szilafeliraton, a khumarai (Kaukázus) sziklafeliraton, a negauai sisakfeliraton, (Kelet-Alpok, avar kori), Don-vidéki gyűjteményben sziklákon, tárgyakon, a jánoshidai avar tűtartón...

A bal felső negyed harmadik jele a rovásírás **NY** betűjének felel meg. Találkozunk vele Torma Zsófia cseréptöredékein, Dzsemdet-Nasr-i táblán. Mandics György matematikus számjegyek értelmezi, szintén sumer agyagtábla alapján. Hasonló jelek láthatók Johannes Friedrich már említett könyvében sumer táblákon, amelyeket ő könyvelési feljegyzéseknek nevez. 5000 éves edénytöredéken is feltűnik Tepe Yahyáról (a mai Irán területén). Kínai jóscsontokon a Hold jele. Megtalálhatjuk a Nagyszentmiklósi Kincsen, karinthiai sziklafeliraton, ujjur sírfeliraton, a Hatvan környéki Gombospusztán „etruszk” téglajegyei között, a murfatlári (ma Románia) avar kori barlangkolostor falain.

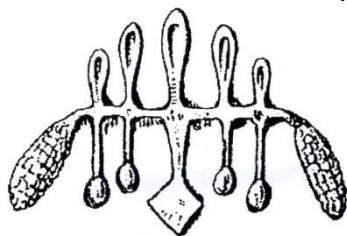
A bal alsó negyed íj és nyíl szerű jele megtalálható a Tordos-Vinca műveltség jegyei között, hettita, hurrita, Dzsemdet-Nasr-i, glozeli írásemlékeken, Mas d’Azili kavicsán, a krétai lineáris B írásban, „óbolgár” avar kori királyi palota téglajegyei között, a Holdvilág-árokban 45 fokkal elfordítva, khorezmi ezüst csészén (Kr. e. 3. század), a tászoktetői köveken, a svájci eifischtali hunok névjelei között (nem félköríves, hanem háromszög alakban), a murfatlári (ma Románia) barlangkolostor falain. Hasonló a BA (ajándék, ad) sumér szó ékjele, amely Marton Veronika *A sumir kultúra története* című könyvének 53. oldalán látható (Magánkiadás, 2000).

Az ékhez vagy nyílhegyhez hasonlító jel a tordosi cserepeken, az egyik knosszoszi

korongon, glozeli, Mas d'Azili leleteken, a phaisztoszi korongon, a khorezmi ezüstcsészén (Kr. e. 3. század), a Nagyszentmiklósi Kincsen, a svájci, eifischtali hunok névjelei között is megjelenik. A sumerben a tízes szám jele.

A bal alsó negyedben alul látható jel megfelel a rovásírás **GY** betűjének. Megtalálható Torma Zsófia cseréptöredékein, Glozelben, Mas d'Azilban, hurrita feliraton, az ugariti írásban, egyiptomi predinasztikus jegyek között, gradesnicai (ma Bulgária) rovásjegyek között, a krétai lineáris B írásban, Catal Hüyük (a mai Törökország területén) falfestményein a Kr. e. 6-5. évezredből és a svájci eifischtali hunok névjelei között.

A jobb felső negyed fésűszerű jelének párhuzamai megtalálhatók Torma Zsófia cseréptöredékein, a Vinca műveltség területén, Dzsemdet-Nasr-i táblán, Mas d'Azili kavicsán, az ugariti írásban, hatezer éves székelyföldi edénytöredéken, ötezer éves elámita tálon, a Hor-Udimu egyiptomi király koronázásáról való feljegyzésen. A svájci eifischtali hunok névjelei között, a murfatlári (ma Románia) avar kori barlangkolostor falain több helyen ez a részlet. A fésűszerű ábrázolás az eső „nemzetközi” jele, Kabay Lizett szerint, de még a bushmanok is ezt használják. A „fésű szerű” jel az Indus völgyi írárok megfejtői szerint *asszonyt* jelent. Forrai Sándor: Küskarácsontól Sülvester estig - 1985/9., és Ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig - 1994/45.) A rajzolatra emlékeztet az éves Napjárás képjele egy szentsimoni ház homlokzatáról.

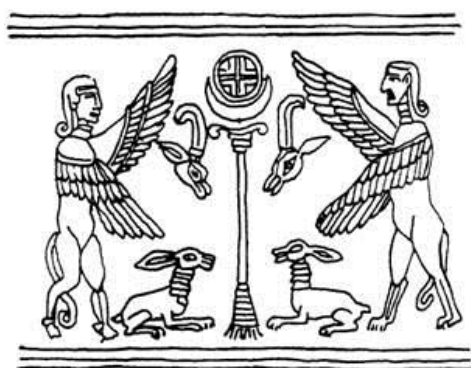
Pap Gábor: Hazatalálás (Püski Kiadó, 1999/81).

A jobb felső negyed fésű szerű rajzolata alatt két rovás **NY**-hez hasonló jel (párhuzamai a bal felső negyed NY jelénél) és két kisebb karika van. A karikák párhuzamai megtalálhatók a tordosi, mezopotámiai, Tepe-Yahya-i jelek között, hurrita feliraton, Glozelben, a knosszoszi korongokon, az ógörög és a latin ábécében, a murfatlári, avar kori barlangkolostor feliratain. Mind a rovásírás **NY** betűhöz hasonló jelek, mind a karikák megtalálhatók sumér és elámi számjegyek között.

A jobb alsó negyedben középen lévő képjel megtalálható a sumér Dzsemdet-Nasr-i, uruki táblákon, sumér pecséthengeren. Tűzhely ábrázolásaként időszámításunk előtt IX. századi asszir domborművön, továbbá a Holdvilág-árokban kőbe vésve, a murfatlári, avar kori barlangkolostor falán, és Marton Veronika már említett könyvében, szintén az 53. oldalon, a sumér BUR (edény) szó ékjeleként, bár itt a háromszögből négy vonal indul felfelé.

A jobb alsó negyed jobb szélén Nap és Hold oltárt ábrázolt a korong készítője. Hasonlókat látunk Kabay Lizett *Kulcsképekhez kulcsszavak* című könyvében, Marton Veronika *A sumir kultúra története* című könyvének 40. oldalán lévő pecséthengeren, nem csak fára kapaszkodó kecskék, hanem a Napot ringató Holdsarló is látható.

Ur Nammu sumer király (Kr. e. 2112 és 2095 között uralkodott) három méter magas sztéléjén szintén Holdsarló fogja körül a Napot. Sinclair Hood *A minoszi Kréta* című könyvének borítóján a knosszoszi palotában lévő Hold oltár látható, amely bika szarvat is formáz (1983).

Hettita pecséthengeren két szárnyas lény őrzi az oszlopon nyugvó Holdat és Földet, a kecskékkal együtt (Huszka J. 1929).

Végül saját következtetésemet, megfigyélésemet ismertetem

Megközelítőleg félszáz értelmezést gyűjtöttem össze a tatárlakai lelet együttesről. Kéthárom kivételtől eltekintve értékes gondolatokkal járulnak hozzá a múlt homályának szétoszlatásához. Véleményemmel azonban egyikükhöz sem tudok csatlakozni, mert a korongot legtöbbször környezetéből kiragadva, mint független tárgyat és nem mint egy 7-8000 éves temetkezés részét vizsgálták. Csak kevesen kapcsolták a másik két táblácskához és még kevesebben a sírban elhelyezett ősről személyéhez.

A sír, benne ősről maradványaival és tárgyaival egy szent egység, az ősi temetkezési rendnek megfelelően. Ha ebből kiragadva, a többitől függetlenül mondunk véleményt ennek a szent egységnek valamely részéről, darabjáról, akkor megbomlik a rend és tévesen, vagy töredékesen érkezik hozzánk az üzenet, amellyel ősről szerető közössége az újjászületés felé vezető útjára bocsátotta.

2007-ben a *Tászok-tetőtől a bosnyák piramisokig* c. Szakács Gáborral közösen írt kötetben azzal egészítettem ki 2004-es írásomat, hogy a 26 agyag és a két alabástrom szobrocska a 28 napos Hold hónapot jelenti, amelyben a két alabástromból készült képviseli az Újholdat és a Teleholdat (2007/110). Ez is igazolja, hogy elődeink már az újkőkorban rendelkeztek csillagászati ismeretekkel és figyelték az égitestek hatását

önmagukra és környezetükre.

Amikor a táblák készültek, 7-8000 évvel ezelőtt, a Föld lakói közül még csak a mi Kárpát-medencei elődeink tudtak írni, olvasni.

Nem tudhatjuk bizonyosan, hogy írásukat hány jégkorszakon és természeti katasztrófán mentették át sok tíz- és százezer évvel ezelőttről. Abban sem lehetünk biztosak, hogy itt alkották meg ezen a bolygón, vagy Csaba királyfi egyik ősapja hozta „csillagösvényen”.

Az viszont bizonyos, hogy ez egy tökéletes, anyanyelvünk minden hangjának megfelelő, könnyen tanulható betűkészlet, amelyet bármilyen anyagra, bármilyen körülmények között fel lehet vinni. Ez a betűkészlet a következő 30, vagy 32 betűből áll: (Az ősi betűsorrend koránál fogva viszont biztosan nem a latin betűk sorrendjét követte.)

Pontos **J**-nk nem volt, a hadmérnök és térképész L. F. Marsigli által másolt botnaptár tanúsága szerint az **I**-ből rontódott át **J**-vé. Hangtanilag is felesleges, hiszen mindkét betű ugyanazt a kemény szájpadon képzett réshangot jelöli. Ennek bizonyítása majd egy másik tanulmány tárgyát képezi.

A kutatók általában úgy vélekednek, hogy a betűírások a képírásból fejlődtek ki. Rovásírásunk esetében ez nem így van. A magyarok elődei már beláthatatlan ősidők, de legalább 25000 év óta az előbb bemutatott egy hanghoz egy betűt társító ábécé birtokosai voltak. Ez a 25000 év a franciaországi Mas d’Azili írásjeles festett kövek megközelítő életkora. Ugyanebből az időszakból származik az ún. Lausell-i Vénusz (mésző dombormű, Franciaország), amelynek jobb csípőjén egy bevéselt rovás **T** betű látható. Merészebb képzelettel a kezében tartott bölényszarvon egyéb rovásjeleket fedezhetünk fel. (Látható John Waechter *Az ember őstörténete* c. könyvében – Helikon, 1988.)

Az utolsó jégkorszak után, körülbelül 8-9000 évvel ezelőtt elődeink kidolgoztak a Föld még írni nem tudó lakói számára egy képi jelrendszert is. Ezt a kutatók a tatárlakai lelettel kapcsolatban úgy emlegetik, mint sumér képirást. Ez azért pontatlan, mert tudjuk, hogy a Mezopotámiában talált hasonló képjelek fiatalabbak a Kárpát-medenceiekénél, tehát helyesebb ezt **Kárpát-medencei képirás**nak nevezni.

Ezt a képirást azért hozták létre elődeink, mert a még írni-olvasni nem tudó népeknek szükségük volt egy általánosan használható egyszerű kifejező eszközre, amely olyan egységes volt, mint ma a közlekedési táblák. Ezt a Föld legtöbb akkori lakója tudta értelmezni, hiszen töredékei mindenütt megtalálhatók az újkőkori emlékek között.

Az átmeneti kőkorban és az újkőkorban a népsűrűség igen alacsony volt, ez megkönnyítette a „tanítók” munkáját. Ezzel a képirással őseink feljegyzéseket, emlékeztetőket készíthettek „tanítványaik” számára és a „tanítványok” is önmaguk, társaik, tanítóik számára.

Miután elődeink elterjesztették ezt a képirásos rendszert, amellyel mintegy előkészítették a talajt a betűírás számára, elkezdtek a meghatározhatatlan ősidőkből származó 30 vagy 32 betűs ábécéjüknek változatait elkészíteni és az „érdeklődőknek” kiosztani 5-6000 évvel ezelőtt.

Ezeket a változatokat a mai erdélyi Tordos területén, a Maros partján lévő telepen készítették, mint ahogy ezt Torma Zsófia tíezret* is meghaladó számú rovásjeles cseréptöredékei, edényaljai, korongjai bizonyítják. (És még mennyi lehet a földben!!!!)

*A pontosabb szakirodalom alapján csak több száz körüli a számuk (The Danube script in light of the Turdas and Tartaria discoveries, Kolozsvár, 2009).

Ezekkel az ábécé változatokkal ismét elindultak tanítani, ugyanúgy mint a képirással tették. Voltak olyan népek, akik maguk jöttek el a betűkért. Kállay Ferenctől tudjuk (*Pogány magyarok vallása, 1861* – Hasonmás kiadás, Püski), hogy a pelazgok 16 szkíta betűt vittek le Görögországba. Tehát őseinknek ez a tanító tevékenysége még a szkíta korban is folytatódott.

Az ősi, eredeti, 30 vagy 32 betűs jelkészletet és hangértékeit azonban mindvégig megőrizték Kárpát-medencei utódaik számára. Ez együtt, ezekkel a hangértékekkel csak itt maradt fenn. Bizonyítja ezt a germán runa írás is. A szkíták vagy hunok adták át ennek jeleit, mégpedig úgy, hogy 24 runa jelből 13 alakilag azonos a mi betűinkkel, hangértékük azonban teljesen más. Ugyanígy a régi görög ábécéből (amely 23 betűs) 12 formailag egyezik rovásbetűinkkel, közülük hangértékben csak az **A** betű azonos.

Őseink elkápráztató ötletességgel alkották meg az írásjelek és írásmódok változatait, majd nemes önzetlenséggel és bizonyára nem kis fáradozással adták tovább. Mindegyik továbbadott ábécé tartalmazott több-kevesebb elemet a 30 vagy 32 betűs Kárpát-

medencei ábécéből és ezzel utalt eredetére. A teljes minta azonban csak a mi betűinkből és a hozzájuk tartozó hangértékekből áll össze. Ezt ma székely-magyar rovásírásnak nevezzük. Fontos bizonyíték ez arra, hogy felmérhetetlen ősidők óta mindig is itt éltek a magyarok elődei, ezért mondhatjuk, hogy ez az írás birtoklevelünk a Kárpát-medencére. Azt, hogy a magyar a világ legrégebbi nyelve, felvetette már a 19. században Horvát István történész, filológus és Táncsics Mihály politikus, író. A Tamana tudósai is ezt vallják, valamint Magyar Adorján néprajzkutató és Badiny Jós Ferenc sumerológus.

Az eredeti leleteket nem volt módunkban megtekinteni és lemérni az előzőekben már ismertetett ok miatt. Az Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeumban pontosnak nevezett másolatok méretei: a korong átmérője 5.5 cm, vastagsága 1.5 cm. A furatos, képiratos tábla szélessége szintén 5.5 cm, magassága 2.5 cm, vastagsága 0.5 cm. A furat nélküli állatalakos tábla 4.7 cm széles, 3 cm magas, és 0.8 cm vastag. Az előzőekben már ismertettem Vlassa és Masson méréseit, így láthatjuk, hogy a három mérés eredménye eltérő. S mivel mind Vlassáról, mind a francia Massonról fel kell tételeznünk, hogy néhány kis méretű tárgyat meg tudtak mérni, felmerül, hogy nem ugyanazok voltak a kezükben. Nem tudhatjuk tehát, hogy a külföldi vizsgálatok végén az eredeti leletek kerülnek-e vissza a múzeumba.

A korongon a 30-32 betűs ábécénkben négy jel látható. Maga a korong és az azt négy részre osztó kereszt alkotják a rovásírás **F** betűjét, amely itt a Föld bolygót jelenti. A kereszt jelének ősi hitvilágunkban Ipolyi Arnold szerint is (*Magyar Mythologia* – Reprint, *Európa Kiadó* 1987.) ördögűző és boszorkányűző szerepe van. Őseink tehát e keresztjel által is nyugalmat kívántak biztosítani az elhunyt számára.

A történet kezdetét a korong bal felső negyedének kis **V** jele mutatja, amely Nap jelkép, a Keleten feltűnő első napsugarakat és így a kezdetet is jelenti.

A következő jel a rovásírás **Z** betűje, az elhunyt vezetéknévének első betűje, a nemzetsége, a családé, amelybe tartozott. A magyarok azért írják, mondják először vezetéknévüket, mert ezzel is megadják a tiszteletet elődeiknek és a családjuknak. Egyúttal azt is jelzik, hogy a család fontosabb önmaguknál, nem tolják önző módon előtérbe saját személyüket. Természetesen tudom, hogy a vezetéknév használata csak a 13. században terjedt el Magyarországon. Viszont valamilyen megkülönböztető jelzöt bizonyára használtak a nemzetségekre, családokra.

A következő jel a rovásírás **NY** betűje, az elhunyt keresztnévének első betűje. A keresztény naptárakban **NY** betűvel kezdődő név nincs, hiszen a szegényes latin ábécében 13 hangunkra, köztük az **NY**-re sem volt jel, amikor kb. ezer évvel ezelőtt átkényszerítettek bennünket a használatára. A magyar rovásírásban viszont van Ty, Gy, NY, SZ, ZS, CS. Így semmiképpen nem zárható ki, hogy a rovásírást használó közösségben volt NY-el kezdődő keresztnév.

A bal alsó negyed egy szomorú eseményről tanúskodik, azt írja le, hogyan halt meg a **Z. NY.** névjelű asszony. Lenyilagták, két nyílvessző ölte meg. A nyílvesszők alatt a negyedik rovásjel a **Gy**, a halált okozó személy, vagy nép nevének kezdőbetűje.

A korong jobb felső negyede egyfajta gyászjelentés. Mint láttuk, a fésű szerű rajz az esőt is jelentheti, korongunkon pedig azt, hogy megsiratták az elhunyt szeretett személyt, „hullott a könnyük, mint a záporosó”. A könnyhullatás kifejezéséből következően a fésű szerű jel alatt lévő rajzolatok a gyászolókra utalnak, a nagyobbak talán a gyermekeit, a kisebbek az unokáit jelentik.

Ezt a véleményemet a jobb felső negyedről mindig is megfejtésem leggyengébb részének tartottam. Két új elgondolásom van, ezeket a 2013-as kiadású *Megfejtések könyve I. c.* munkámban is leírtam. Ezek a következők:

1. A jobb felső negyed jelei számok, amelyek az elhunyt asszony életkorát jelentik. Az öt vonal áthúzva 6-ot jelent, az alatta lévő szabálytalan körök pedig a tízeseket. 4 vagy 5 ilyen kör van (a jobb szélső bizonytalan), így tatárlakai őspanyánk 46 vagy 56 tavaszt (nyarat, őszt, telet) érhetett meg. Hogy a kör szerű jelek számokat is jelenthetnek, alátámasztja **Andrew Robinson** könyvének *Az első agyagtáblák* c. fejezete (Az írás története, Jószöveg Műhely, 2003/62). Ebben ugyan nem a Tatárlakai Korongról van szó, hanem a Kr. e. 3300 körül keletkezett uruki táblákról, de a Korong szakirodalmából tudjuk, hogy kapcsolatba hozható Mezopotámiával.

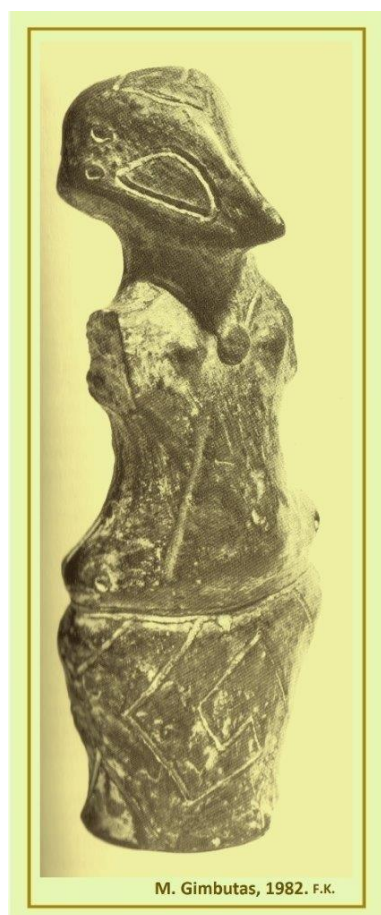
2. A másik, hogy a „fésű szerű” jel valóban fésű, ami az Indus völgyi írások megfejtői szerint *asszonyt* jelent (Élet és Tudomány: 1970, VII.3., Forrai: 1985/9, 1994/45). Az Indus völgyi írás 3-4000 évvel későbbi, mint a Tatárlakai Korong, így a Kárpát-medencei képirásból származhatnak jelei. (Táblázatom a *Kőbe vésték, fába rótták és az Írástörténeti áttekintő magyar szempontból* c. könyvekben, 2005/79, 2010/48, 50). Ebben az esetben a jobb felső negyedben a fésű szerű jel „asszony”-t jelent, az alatta lévő megközelítőleg kör alakú jelek pedig, mint feljebb írtam, tízeseket, tehát 40 vagy 50 éves lehetett a hölgy, amikor eltemették.

A korong jobb alsó negyedében egy tűzhely, a tűz képi megfogalmazása látható, amely itt azt jelenti, hogy az elhunytat elhamvasztották. A jobb oldalon pedig egy Nap és Hold oltár áll, amely előtt a táltos és a hozzátartozók, a közösség tagjai búcsúztatták őspanyánkat. Az oltár és fölötte a Holdsarlón pihenő Napkorong egy olyan képet is szemünk elé vetít, mintha a távozó lélek még biztatóan visszaintene nekünk, vagy felemelt karokkal megáldana bennünket. Hasonló alak látható Teleholdkor, szintén a Hold jobb alsó negyedében.

A korongon tehát négy rovásbetű van, a többi jel a Kárpát-medencei képirás része.

Őseink célja ezzel az volt, hogy bárki, bármikor talál rá a sírleletekre, értelmezni tudja.

A másolat korong súlya 70 gramm. Vlassa és Masson adatai vastagabb korongra utalnak, amelynek súlya könnyen elérhette a 100 grammot is. Zsinórral felpróbáltam a másolat korongomat. A súlya miatt csak állni, ülni vagy feküdni lehet benne, járás, mozgás közben „mellbevágó” élmény a hordása. Ebből következően sem szertartás közben, sem varázsamulettként, vagy díszítésként nem viselhették. Ennek személyes tartalma is ellentmond, ugyanis véleményem szerint rajta egy újkőkori ősanyánk életének utolsó szakaszát jelenítették meg.

Medálok, amulettek hordása viszont 6500 évvel ezelőtt is szokásban volt, mint ahogyan a Marija Gimbutas könyvéből való kép is ábrázolja. A régészről ezt írja:
„Bird Goddess from Vinca, with a medallion in the centre of the chest bands.”
 Madáristennő Vincáról, medállal a mellkasán lévő sávok közepén” (1982/126).

A másik átfúrt táblácskával arról hagytak leírást az utókornak, hogy az elhunyt mivel töltötte életét. A két kis **V** jel a középső oszlopban van, ez a kezdet. A képen egy növény és egy ló feje látható, tehát növénytermesztéssel és állat-, főleg lótenyésztéssel foglalkozott. A bal oldalon felül három nyílvevő és több egymáson heverő állat kusza rajza van, ebből következik, hogy nem csak őt, hanem állatait is lenyilagták. A bal alsó sarokban egy rovás **T** betűt, vagy egy kis csikófejet látunk, két vonallal elhatárolva. Amennyiben **T** betű, akkor a támadást túlélő személy nevének kezdőbetűje. Mellette egy tároló edény, amely szorgalmas és takarékos személyiségre utal. Az épségben maradt edény és a kis csikó jelzik, hogy bár későn is, de segítség érkezett és legalább ezeket sikerült megmenteni.

A jobb oldali oszlopba egy halotti urnát rajzoltak, amelybe a felül két vonallal jelzett csontokat és a rovásírás **K** betűjéhez hasonlóan rajzolt tárgyat helyeznek, valószínű, hogy ez utóbbival ábrázolták az urnába tett táblácskákat. Ezen a táblán csak Kárpát-medencei képirás, és legfeljebb egy rovásbetű van.

A harmadik, állatalakos tábla szintén a támadásra utal, de nem közvetlenül az elhunyt személyéhez kapcsolódik, hanem az ő népéhez. A korongot és az átfúrt táblácskát ősanánk nyakába helyezték temetésekor, mert róla szóltak, csak zsinórjuk elhamvadt. A harmadik tábla nincs átfúrva, jelzi, hogy nem az elhunyt nyakában volt. Megtudjuk belőle, hogy ősanánk egy békés, növényeket termesztő, állatokat tenyésztő, saját írással rendelkező, az írni-olvasni nem tudó más népekkel egy rendkívül kifejező, saját alkotású, képirás segítségével is kapcsolatot tartó, azokat tanító, szorgalmas közösség tagja volt. Erre a közösségre tört rá az életfa bal oldalán, támadó helyzetben ábrázolt ördögi lény és népe, igyekezték őseinket elpusztítani, elűzni életfájuk közeléből, azaz a földjükről. Mindez 7-8000 éve történt, Erdély területén, de ha visszatekintünk múltunkra, azóta is ez ismétlődik a magyarság történelmében. A korong jobb alsó negyedéből azonban ősanánk biztatóan visszaint és megáld bennünket.

Nagy jelentőségű, hogy 2002-ben Würzburgban, 2003-ban Grazban írástörténeti kiállításon mutatták be a korongot és a két táblát.

Még két apró reménysugár: Megjelent a Bakay Kornél által szerkesztett és 5. osztályosok számára készült történelemkönyv, amelynek 43. oldalát korongunk díszíti. (Kiadta a László Gyula Történelmi és Kulturális Egyesület, Budapest 2004.) A kiadványnak hatalmas érdemei vannak, de nem hallgathatjuk el, hogy a benne lévő rovás ábécé nem hagyománykövető, hibás és csúnya. Ugyancsak helytelen, hogy a tankönyv az eredetitől eltérően, megváltoztatva mutatja be a Nikolsburgi ábécét, amelyet 1933-ban fedeztek fel Bartholomeus Angelicus (1203-1272) *De proprietatibus rerum* című 1483-as kiadású könyvében. (*De proprietate rerum*-ként jelent meg előző változatomban, ahogyan Balás Gábor könyvében olvastam, 1984/268.)

A másik reménysugár volt 2004-ben, hogy Gondos Bélától az év augusztusában egy diafilm kockát kaptam, amelyen Alsó-Tatárlakán a három táblácskáról készült emlékmű képe látható, így talán a máig megtalált legelső, összefüggő gondolatokat tartalmazó írásemlékünk nem merül feledésbe, gondoltam akkor. Amikor azonban 2006-ban Szakács Gáborral felkerestük az emlékművet, csalódottan vettük tudomásul, hogy nem a magyar, hanem a román Tudományos Akadémia készítette, kihasználva, hogy a magyar intézmény kizárja annak a lehetőségét, hogy a 896-os év előtt a magyarságnak bármihez is köze lehetne a Kárpát-medencében.

Az emlékmű feliratai románul és a fordítások:

2006-ban készült fényképeim alapján fordította: **Gazda József** kovásznai tanár, író, köszönet érte.

Szemben, a korong és a két tábla alatt:

TARTARIA 5500 i.d.H. Primul mesaj Scris din istoria omenirii:

Tatárlaka - Krisztus előtt 5500-ból. Első írott üzenet az emberiség történetéből.

Bal oldalon:

Primaria comunei Salistea: **Salistea község polgármesteri hivatala**

Monument ridicat in 22 iunie anul Domnului 2003.

Az emlékművet az Úr 2003. esztendejében, június 22-én emelték

A jobb oldal feliratáról készült képeim minősége nem megfelelő, ezért nem került ide. A szöveget fordította: **Csiki Árpád**, egyetemi hallgató korában, köszönet érte.

E Műemlék a következő személyek támogatásával állíttatott:

Dr. Napoleon Savescu – a Dacia Reviav International Alapítvány elnöke

Joan Rus - Ügyvéd – Fehér Megye Prefektusa

Ec. Eugen Popa – Fehér Megye Tanácsának Elnöke

Dr. Mihail Nicolae Rudeanu – Hunyad Megye Tanácsának Elnöke

Dr. Nick Stojan – a Dacia Reviav International elnöke

Prof. Dumitru Malin – Fehér Megye Megyei Művelődési Igazgatóságának elnöke

Prof. Dr. Ioan Rudeanu - Hunyad Megye Megyei Művelődési Igazgatóságának elnöke

Lazar Cutus - Ügyvéd

Vladimir Brilinsky

Ioan Seu – szobrászművész

Marco Merlini olasz nyelvész, íráskutató honlapjáról:

Barta József, kiadványunk gondozója Torma Zsófiáról keresett képet a világhálón, amikor rátalált Marco Merlini olasz tudós tanulmányára (www.prehistory.it/ftp/tartaria_tablets_), amelynek címe *Milady Tartaria and the riddle of dating Tartaria tablets*. Jelenleg itt olvasható:

http://www.prehistory.it/ftp/tartaria_tablets/tartaria_tablets_15.htm

Merlini 2003 októberében utazott Erdélybe, ahol Gheorghe Lazarovici régésszal újravizsgálta a leleteket. Ennek a vizsgálatnak részeként a Román Tudományos Akadémia Antropológiai Kutatási Központja megállapította, hogy csontok egy idős nőé voltak. Ezen túlmenően olyan betegségeket tulajdonítottak a 7-8 ezer évvel ezelőtt élt hölgynek, amely ettől az intézménytől nem meglepő, ha őslakos erdélyi elődeinket tanulmányozzák. A betegségek közlésével, ezzel a felháborító rágalommal nem szennyezem be könyvünk lapjait, írtam 2004-ben. Kiegészítés 2020-ban: most már mégis leírom, mert sok helyen megjelent. Dr. Georgeta Miu román antropológus véleménye szerint a tatárlakai hölgy szifilisz volt. Ő ezt a kb. 7300 éve elhamvasztott csontok alapján állapította meg! (The Danube script..., 2009/14.)

Merlini véleménye szerint a C14-es vizsgálatok eredményét megkérdőjelezi, hogy Vlassa a megtalálás után újból kiégette a táblácskákat, de nem rögzítette, hogy meddig és milyen hőfokon. A legérdekesebb, hogy az olasz kutató említi néhány tudós véleményét is, akik szerint Vlassa a kolozsvári múzeum régészeként hozzájutva az alagsorban tárolt Torma Zsófia gyűjteményhez, ebből vette ki és ő maga helyezte a sírgödörbe a tatárlakainak nevezett lelet együttest.

Újabb ismeretek, adatok 2006 - 2020-ig

Néhány, az eredeti tanulmány megjelenése óta megismert vélemények közül:

1. Harmatta János nyelvész, ókortörténész, akadémikus: „Ha a tartariai táblák jelanyagát a mezopotámiai piktogramokkal gondosan összehasonlítjuk, akkor a kettő között olyan messzemenő egyezést, ill. hasonlóságot találunk, hogy kettő között

A német szöveg tömörítve: *Általánosságban a legrégebb valódi írásnak az időközben Bulgáriában (!!!) talált Tatárlakai Táblákat tartják, melyek nyilvánvaló hasonlóságot mutatnak a sumerek Jemdet Nasr-nál talált írásával. A Tatárlakai Táblák legalább 1000*

évvel idősebbek a Jemdet-Nasr-iaknál és ismét mutatják, a kőkori Európa „barbárjai”-nak tehetségét és tudását a hivatalosan elfogadott idők előtt...Tartaria a Vinca műveltség része. Már Kr. előtt 4500 körül termesztettek gabonát, tenyésztettek állatokat, beutazták a Fekete, az Égei és a Földközi tengert. **Amíg máshol Európában ennél korábbi írást nem találnak, feltételeznünk kell, hogy ezek az emberek voltak az első írástudók.** (Ford: F.K.)

4. László Gyula: Emlékezzünk régiekről (Móra Ferenc Könyvkiadó, 1979/37. Képes történelem sorozat)

„Az újkőkorról kapcsolatban a nagy meglepetés az írás megjelenése volt. Torma Zsófiának, a nagy erdélyi régésznőnek hagyatékában a tordosi leletek között, meg legújabban Vlassa kolozsvári régéstartársunk ásatásából, Alsótatárlakáról olyan égetett agyagtáblák kerültek elő, amelyeken talált írásjegyek hasonlítanak a sumer írásra...Az a műveltség, amelybe ezek a táblácskák és női szobrocskák tartoznak, az ún. tordos-vincai műveltség. Ennek népe később beolvadt a következő korszakok népeibe, nem lehet tehát arról szó, hogy Erdély későbbi lakóinak, köztük a magyaroknak is elődei lettek volna, mint ahogyan e felfedezések első lelkesedésében jó szándékú emberek gondolták.”

5. Marija Gimbutas litván-amerikai régésznő (1921-1994) The Goddesses and Gods of old Europe (University of California Press. 1982) angol nyelvű könyvéből idézek:

„Habár írásjegyeket szobrocskákon, orsógombokon, kis méretű edényeken a 20. század elejétől fogva ismertek és gyűjtöttek... ezekkel kapcsolatos érdemi vitákat a kőkori és rézkori írás létéről csak azután kezdeményeztek, miután a három tartariai táblát vagy medált (plaques or pendants) a Maros völgyében felfedezték és ezeket Vlassa közölte 1963-ban”...

„A tartariai feliratos tárgyak eredeti Vinca alkotások, két ezer évvel korábbiak, a sumer civilizáció kialakulásánál és 3 ezer évvel korábbiak a mínoszi műveltségnél”...

„Az egyik táblán két állat és egy fa látható. E szimbolikus jelenet egyik állata nyilvánvalóan egy kecske. A kecske és a fa társítása azt sugallja, hogy a tartariai rituális temetés az évenkénti elmúlás és újjászületés részeként történt...kora: Kr.e: 5300-5000. ” (Angolból ford: F.K.)

6. Erdély története három kötetben 1986-ban jelent meg az Akadémiai Kiadónál. Az Erdély őskora c. fejezetet Vékony Gábor régész, nyelvész írta. Köszönjük, hogy a 17. oldalon szót ejt a tatárlakai leletekről, nagyon fontos a vastaggal jelzett két mondata: „Külön említést érdemelnek az 1961-ben Tărtăria-n (Alsó-Tatárlaka) előkerült piktografikus táblácskák, amelyek meglepően hasonlítanak protoelami és protosumer darabokhoz. A két terület közötti kapcsolat azonban nagyon is kérdéses, mert az erdélyi és a mezopotámiai darabokat legalább 1000 év választja el egymástól (a távolságon kívül), másrészt a korai vonalas-geometrikus írások egymástól függetlenül is hasonlóak. A

tártárai táblák viszont – mivel kétségtelenül írottak – lehetővé tették, hogy a Vinča–Tordos-kultúra agyag emlékein lévő jelek egy részét, mint korábban is gyanították, írásjeleknek tartsuk. A Maros mentén így valamikor 4000 körül kísérletet tettek az írás bevezetésére, ami önmagában is sokat jelent. Azt is, hogy valami egyszerű, szentélyközpontra épülő kvázi-államisággal számoljunk ezen a vidéken; közösségek közötti munkamegosztással. Mindez aligha történik meg, ha egyes csoportok nem kezdik hasznosítani a környék fémlelőhelyeit, s nem szorulnak mások gabonájára, marhájára.”

Látható a Tatárlakai korong és a két tábla pontos rajza is a 17. oldalon, forrásként megadva Vlassa 1963-as tanulmánya (Chronology of the Neolithic in Transylvania in the light of the Tartaria settlement's stratigraphy. Dacia 7, 1963.) Szépen, határozottan látszik, hogy a kis **V** jel ott van a bal felső negyedben.

2006.

A Magyar Demokrata hetilap megbízásából jártunk **Szakács Gáborral** és **Víg Sándor** operatőrrel Tatárlakán, Tordoson és a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeumban. A Múzeumban sikerült alaposan megtekinteni az eredeti korongot és a két táblácskát. Szépen elrendezett vitrint kapott a tatárlakai sírlelet, amelyben a korong és a két táblácska kivételével minden tárgy eredeti. (Az eredeti korong és a két táblácska is a múzeumban van, de helyettük biztonsági okokból másolatokat állítanak ki.) Mitu Melinda igazgatóhelyettes elmondta, hogy megindult a tatárlakai leletek védett tárggyá nyilvánítása, minden ehhez szükséges papír már a bukaresti minisztériumban van. Amennyiben ez megtörténik, akkor a bemutatáshoz, filmezéshez, fényképezéshez minisztériumi engedély lesz szükséges.

Erről az útról a Magyar Demokrata **DVTV** c. sorozatában jelent meg Szakács Gábor és Víg Sándor filmtudósítása, ezen kívül beszélgetés a korongról Badiny Jós Ferencsel és Kabay Lizett kolozsvári művészettörténésszel is. (35. lemez. 2006.)

Szintén 2006-ban a *Tatárlaka titka* c. tanulmányom **Ambrus Pál** békéscsabai könyvkiadó *Ébredés* elnevezésű sorozatának 52. füzeté lett.

Ugyanebben az évben **L. Kecskés András zeneszerző**, a Kecskés együttes vezetője *Minden titkot ismerő címmel* megalkotta a Tatárlakai Korong himnuszát és a Magyar Karácsony I. című lemezükön megjelentette (2006).

2007.

Botos Margaret és **Tomory Zsuzsa** gondos fordításának eredményeképpen a tanulmányom angolul is megjelent a Magyarságtudományi Intézet honlapján <http://www.magtudin.org> és a saját honlapunkon: www.rovasirasforrai.hu

Ugyancsak 2007-ben a *Tászkok-tetőtől a bosnyák piramisokig* c. Szakács Gáborral közösen írt kötetben azzal egészítettem ki 2004-es írásomat, hogy a 26 agyag és a két alabástrom szobrocska a 28 napos Hold hónapot jelenti, amelyben a két alabástromból készült képviseli az Újholdat és a Teleholdat (2007/110). Ez is igazolja, hogy elődeink már az újkőkorból rendelkeztek csillagászati ismeretekkel és figyelték az égitestek hatását önmagukra és környezetükre.

Újabb szerzők véleményét is ismertettem a Korong jeleiről.

2008.

Ebben az évben hiába mentünk Kolozsvárra, a tatárlakai anyag nagy része hiányzott a tárlókból. **Mitu Melindától**, a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum igazgatóhelyettesétől **Zoia Maxim** neolitikummal foglalkozó régész munkatársnője tájékoztatása alapján azt a felvilágosítást kaptuk, hogy a tárgyak (kb. 20 db. Torma Zsófia néhány cserépdarabjával kiegészítve) Svájcban, Olten városban vannak, egy újkőkorból kapcsolatos kiállításon és októberig lesznek ott. A kiállítás címe: *Meister der Steinzeitkunst - Frühe Kulturen aus Rumänien* (A kőkori művészet mesterei-korai műveltségek Romániából). Mintha a kőkorból már lett volna Románia!

2009.

Sikerült ismét látnunk az eredeti táblákat a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeumban, a Kincstár kiállításával együtt. Ekkor tűnt fel, hogy a bal felső sarokban lévő kis **V** jel mintha megváltozott volna, töredezettebbé vált. Fénykép készítésére nem volt lehetőségünk.

A *The Danube Script in light of the Turdas and Tartaria discoveries* (A Duna-menti írás a tordosi és tatárlakai felfedezések fényében), a kolozsvári Múzeum angol-román nyelvű kiállítási katalógusa 2009-ben jelent meg, a 25 éve elhunyt **Nicolae Vlassa**, a táblácskák felfedezőjének emlékére. A kiadvány sok ismeretet és nagyszerű fényképeket, rajzokat, jelgyűjteményt tartalmaz. Megtudjuk belőle, hogy *Vlassa* édesanyja magyar volt, Zöldi Judit. „*Vlassa jól beszélt magyarul, hiszen ez volt az anyanyelve...*”-írja Gheorghe Lazarovici régész, aki munkatársa volt (2009/3). A könyv másik célja a Nicolae Vlassa előtti főhajtás mellett, az olyan „*dilettánsnak, amatőrnek*” nevezett tanulmányok ellensúlyozása, mint a Tatárlaka vagy a Torma Zsófia tanulmányom. Annak ellenére, hogy ezekben a régóta hiányzó Tatárlaka irodalmat ismertettem, továbbá a mellőzött régésznőt népszerűsítettem és olyan adatokat pontosítottam, mint bizonytalan születési éve. A fő ellenvetés tanulmányaimmal szemben az, hogy a magyarság elődeihez kapcsolom ezeket a leleteket, vagyis a magyarság kárpát-medencei eredetének bizonyítékait látom ezekben a tárgyakban, amelyeknek készítése idejét a könyv szakértő szerzői a Kr. e. 6 évezred végére teszik, **Marija Gimbutas** régésznő pedig Kr. e. 5300-ra pontosítja (2009/24, 115). „*Well established dating methods has situated the Tartaria*

complex, as well as the tablets, to the end of sixth millennium BC., and the Turdas script around the middle of the fifth millennium BC.” Jól megalapozott kormeghatározó módszerek a Tartaria lelet együtttest, úgymint a táblákat a Kr. e. 6. évezred végére, a Tordosi írást pedig a Kr. e. 5. évezred közepére helyezik. (24. old. ford: F.K.) Tehát megközelítőleg a tatárlakai leletek kora 7300, a tordosi írásé 6500 év.

A tatárlakai sírban nyugvó hölgyről a fentebb már jelzett Georgeta Miu elfogadhatatlan antropológusi véleményén kívül tiszteletteljes megállapítások jelentek meg a szerzők részéről a kötetben: Papnő, szent asszony, méltóságot viselő asszony, nagyra becsült szent asszony... kulcsfontosságú szereppel egy zárt közösségben... (Marco Merlini-2009/74-75; Lazarovici and Merlini-2005, 2008).

„I prefer to refer to her as „Milady Tartaria...” Én inkább Milady Tartaria-ként hivatkoznék rá - írja Marco Merlini (2009/75).

We beleive that she played the role of a priestess related to certain initiation rituals...” Úgy hisszük, a papnő szerepét játszotta bizonyos beavatási szertartásokban... (Zoja Maxim, Gheorghe Lazarovici, Magda Lazarovici, Marco Merlini - 2009/134).

2010.

Mivel a magyarországi akadémiai történettudomány képviselői elhatárolódnak attól, hogy a tatárlakai leletek a magyarság elődeihez kapcsolhatók, a románok kaptak az alkalmon és kinyújtották érte a kezüket, 2003-ban emlékművet állítottak, 2010-ben könyvet írtak. Bárcsak a mi hivatalosságaink is így szeretnék az országot, ahol élnek, tehát Magyarországot, amely kényelmes megélhetést biztosít számukra.

Vasile Maier és **Dan Dulciu** szerzőpáros *O istorie a criptologiei romanesti* című könyvének émelyítően neonek borítóján szegény korongunk számítógépes változata sugárzik, mint egy mentőautó fényszórója. (Talán azt jelenti a könyv címe, hogy *A romániai titkosírások történetéről* - F.K.)

Szakács Gábor: *Román írásemlék-e a Tatárlakai Korong* c. írásában írta meg az esetet, ez az Európai Idő c. erdélyi újságban - 2010/19. számában és Magyar Demokrata 2010. aug. 31-i számában olvasható, valamint a Magyarságtudományi Füzetek 7. kötetében jelent meg szintén 2010-ben.

Mandics György 2010-ben, a *Róvott múltunk II.* kötetében tett közzé egy vélemény gyűjteményt a tatárlakai leletekről (80-142.). Nagy érdeme, hogy a Magyarországon nehezen, vagy egyáltalán nem hozzáférhető, román nyelvű kiadványok ide vonatkozó adatairól is tudomást szerezhethünk. Gyűjteményébe beemelte az én 2004-ben megjelent vélemény gyűjteményemet is.

Mandics György könyvének III. kötetéből (2011/288.old.) megismerhetjük Gheorghe

Lazarovici román régész egyik meglehetősen sértő véleményét, mely szerint a tatárlakai asszony „*törzsi varázslónő*” volt és a sírban lévő tárgyak a „*varázskellékek*”. Azért írtam, hogy „egyik véleményét”, mert az általam olvasott, angol nyelvű Lazarovici írásokban a „*törzsi varázslónő*” tehát a *tribal wizard woman* vagy románul a *vrăjitoare tribală* nem szerepel. Fentebb idéztem 2009-es Danube Script...c. könyvből is a tiszteletteljes jelzőket. Ugyane mű román változatában is ez áll: Noi consideram ca, acesta femeie a jucat rolul de *preoteasa* in anumite ceremonialuri de initiere. Itt is a papnő, a *preoteasa* szó jelenik meg. Nem ismerem az összes Lazarovici írást, így a „*törzsi varázslónő*” kifejezés bizonyára egyéb műveiben fordul elő.

Számomra ez a „*törzsi varázslónő*” sértő megjegyzés egy olyan Kárpát-medencei hölgyről, aki kb. 7000 évvel ezelőtt talán a világ legelső betűírásának fejlesztője, tanítója volt, közösségében pedig tisztelt személyiség. Ez a vélemény nagyon hasonlít az akadémiai téveszméhez a magyar ősvallásról, az ugrabugráló, amulettjeiket csörgető, finnugor és mongol sámánokról.

2011.

Csom Istvántól (sakk nagymester világ- és Európa-bajnoki ezüstérmes, mesteredző, sakkszakíró, nemzetközi versenybíró), a Budai Széchenyi Kör vezetőjétől kaptuk Szakács Gáborral a következő kifejező, kedves verset, *A rovásírás múltja és jelene* c. előadásunk után, melyet 2011/10/19 - én tartottunk.

Csom István: Birtok Levél

*Tatárlakáról jött levél
több ezer éves küldemény
az áll benne: itt éltem-haltam
miattatok én megmaradtam
azért róttuk agyagba, kőbe
miénk e föld már mindörökre.*

2012.

Tavasszal jártunk újra Tatárlakán **Szakács Gáborral** és **Döry Endrével**, egy rádió munkatársával. Itt ismét megtekintettük az 1961-es feltárás helyszínét. Azóta több helyen új feltárást végeztek. **Döry Endre** egy partfalban, jómagam a szántásban néhány mintázott, égetett agyag cseréptöredéket találtam, ezeket fényképezés után névvel és dátummal ellátva **Fülöp Júlia** szászvárosi helytörténész segítségével beadtuk a Szászvárosi Múzeumba, ahol nyilvántartásba vették őket.

2014.

Sabin Adrian Luca román régész ebben az évben tatárlakai ásatásán egy újabb írásos korongot fedezett fel, erről egy külön rövidebb tanulmányban számolok be ezt az írást követően.

2019.

Hubbes László Attila erdélyi antropológus tartott érdekes, tartalmas előadást *Harc a múltért - magyar vagy román a tatárlaki korong címmel* a Szegedi Tudományegyetemen. Elérhetőség: <https://www.youtube.com/watch?v=FlnFDWPuIOk>

Anders Kaliff svéd régész *Torma Zsófia és a civilizáció bölcsője-Erdély úttörő régésznője és felfedezései* c. könyve **szintén 2019-ben jelent meg** Fordította: Bereczky Rebeka, Ághegy-Liget Baráti Társaság (ÁLBT) Könyvek Kiadó: Székely Ház Alapítvány, 2019.

Dr. Anders Kaliff bemutatása és méltatása a Torma Zsófiáról szóló részben olvasható.

Nézzünk néhány Tatárlakáról szóló idézetet Kaliff professzortól:

Tömörítés: „Az agyagtáblák nem voltak kiégetve, amikor a földben felfedezték ezeket, ennek ellenére jó állapotban maradtak fenn. Az anyaguk nagy rész mésztartalmú homokkal összekevert kisebb mennyiségű agyagból áll...A táblák anyaga a konzerválási hibák folyamán megsérült és törékennyé vált, többek között azért, mert savas folyadékkal tisztították őket, amely nagyon káros hatással volt a meszes anyagra...A konzerválás során elkövetett hibák, valamint az a tény, hogy Vlassa nem is volt jelen az ásatás helyszínén amikor a táblák előkerültek, hozzájárultak a gyanúhoz, hogy hamisítványok.”

Kaliff nem tartja hamisítványnak ezeket és hivatkozik Lazarovici és Merlini alapos vizsgálataira, amelyek eredményei szintén a hitelesség mellett szólnak.

Úgy tartják, hogy az eltemetett nő kultikus vezető lehetett, esetleg papnő, amit ez esetben a vele eltemetett tárgyak is jeleznének.

„Az agyagtáblák lelőhelyének rétegéből gyűjtött szerves anyagok szén-14 izotópos módszerrel végzett vizsgálata elképesztően korai időbeli elhelyezést mutatott ki, kb. Kr. e. 5300-at ...Ha ez valóban így van, akkor ez a tatárlakai/tartariai jeleket, valamint a Tordos kultúra egyéb példáit nem csak Európa, hanem a világ legkorábbi ismert írásrendszerévé is teszi.” (Kaliff, 2019/99-100.)

Csak annyit tennék hozzá, Isten adja, hogy a magyarországi akadémiai régészet, történelem és nyelvtudomány képviselői ugyanúgy tiszteljék a Kárpát-medence múltját, mint a svéd egyetemi tanár.

Mint látjuk a külföldi régészet és történettudomány doktori címekkel is rendelkező,

hivatalos, mértékadó külföldi szakemberei nem határolódnak el a tatárlakai leletektől, hanem tudományos vizsgálatok tárgyává teszik, tanulmányokat, sőt könyvet adnak ki róla, tanácskozásokat szerveznek (C. Renfrew, R. Rudgley, M. Gimbutas, N. Vlassa, G. Lazarovici, Marco Merlini, A. Kaliff, S.A. Luca, H. Haarmann...)

Velük az a baj, hogy nem kapcsolják a Tordos-Vinca jeleket a mai székely-magyar rovásíráshoz. Ez még valahogyan magyarázható a nyugatiaknál, de a román régészeknél, történészeknél, nyelvészeknél nem hihető, hogy nem tudják, nem veszik észre az alaki azonosságokat, hiszen ott élnek a sok székely-magyar rovásemléktől körülvéve.

Nálunk az akadémiai hozzáállást rovásírás ügyben Dr. Sándor Klára nyelvész és Dr. Benkő Elek régész közvetíti a „népnek”, mint a Magyar Őstörténeti Témacsoport (vagy Munkacsoport) tagjai. Sándor Klára a 2014-ben megjelent *A székely írás nyomában* c. könyvéből megtudhatjuk, hogy délibábosak, habókosak, nemzeti romantikusok, dilettáns laikusok, és egyéb megszállottak merészelnek ezzel a türk írásból eredő szerzeménnyel foglalkozni. A szakemberek is megkapják a magukét: *sajátosak, zűrzavarosak, hiányos képzettségűek, megalapozatlanok, hipotéziskatedrálisokat építenek, a romantikus lelkesedés kábító gyümölcseit termelik*... Például Püspöki Nagy Péter, Csallány Dezső, Vékony Gábor...

Természetesen csak azok a dilettáns laikusok és szakemberek ilyen szörnyen tudomány ellenesek, akiknél a hazaszeretet és a kutatási tárgy iránti szeretet bármilyen kis mértékben kimutatható, mert a szeretet az érzelem és így nincs helye a tudományban. Eszerint az a jó tudós, aki utálja kutatása tárgyát. A rovásemlékek többségét pedig galád hamisítók hamisították, vagy túl rövidek, az egy-két érzelemmentesen, tudományosan elfogadhatót pedig törökök készítettek. Sándor Klára akadémiai irányítású könyvét olvasva a jó szándékú, ifjú, érdeklődő szakembereknek elmegy a bátorsága, hogy a rovásírással foglalkozzanak, így a terep és az egyetemi katedra megmarad az akadémiai megmondóemberek holdudvarának.

Benkő Elek álláspontja sem sokban különbözik ettől: *„A székely írásnak - úgy tűnik – éppen úgy nincsenek erdélyi gyökerei, amiként a középkori erdélyi székelyek anyagi kultúrája sem tükröz helyi, államalapítás előtti vonásokat (az esetleges előzmények Erdélyen kívül, jellemzően a Dunántúlon és Dél-Magyarországon kereshetők), de bizonyos erdélyi őskori „előzmények” bevonása a kutatásba, netán az őskori edényornamentika „olvasása” éppoly komolytalan, mint ismeretlen korú és jellegű, még írás voltukban is megkérdőjelezhető karcolatok (pl. Ditró-Tászoktető) idekapcsolása.”*

(Forrás: A székely írás középkori és kora újkori emlékei Erdélyben. Magyar Őstörténet - MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2014, 311. oldal)

Látjuk, hogy ezen vélemény ellenére a nyugati és román tudósok, akadémikusok lelkesen olvasgatják a Kárpát-medence *őskori edényornamentikáját*, könyveket írnak róla, tanácskozásokat szerveznek...

Összegzés:

A 2004. évi Tatárlaka titka c. tanulmányomban elsőként készítettem az addig megjelent csaknem teljes magyar és néhány angol nyelvű ismertetésből, véleményből, megfejtésből összeállítást. Szakács Gáborral többször el is utaztunk Kolozsvárra és Tatárlakára a hitelesebb beszámoló érdekében.

A korong, a két tábla és ezek jeleinek párhuzamait bőségesen bemutattam. Minden székely-magyar rovásbetűnek megtaláltam az alakilag azonos rovásos párját, 31-et, ebből csak 1 bizonytalan. Rövid magyar szavakat fejtettem meg ezekkel, emellett a Tordos-Vinca írás és a székely magyar rovásírás folyamatosságára legnagyobb bizonyíték a jelentős mennyiségben található összerovás a jeleket hordozó tárgyakon.

Míg a legtöbbben csak a koronggal foglalkoznak, saját megfejtésem alapja az egész sírleletet egységgé való értelmezése, mivel *„a sír, benne őszünk maradványaival és tárgyaival egy szent egység, az ősi temetkezési rendnek megfelelően”* – írtam 2004-ben.

Hangsúlyoztam a lelet fontosságát írástörténeti és abból a szempontból is, hogy a magyar elődök Kárpát-medencei jelenlétének bizonyítéka. Különösen fontos ez azért, mert az akadémiai történetírás csak 896-tól ismeri el a magyarok jelenlétét a Kárpát-medencében, megfosztva ezzel a magyarságot őstörténetének legfontosabb tárgyi bizonyítékaitól, odadobva ezeket azoknak a népeknek, amelyek a trianonban szét tépt Nagy – Magyarország területeivel gazdagodtak.

A kiegészítéseket 2020-ban jegyeztem le.

Újabb rovásírásos korong Tatárlakán és egy ráadás...

Sajnos idén, 2020-ban a vírus járvány miatt kialakult helyzet vesztesei közé tartozik két nagyon fontos magyar ügy is:

Az egyik a 100 éve történt kegyetlen trianoni diktátumra való figyelem felhívás. Rendezvények, megemlékezések, tanácskozások maradnak el és ezek 2021-ben ugyanazzal a hatásfokkal már nem pótolhatók.

A másik nagy vesztes a székely-magyar rovásírás. Fontos rovásírás versenyeket nem tudtak megtartani Budapesten, Felvidéken, Erdélyben, amelyekre egy év óta készültek a gyerekek és oktatóik.

A jó hír, hogy előkerült egy újabb rovásírásos korong és egy csont függő Tatárlakán, erről szeretnék itt röviden beszámolni.

A 2014-ben előkerült újabb korongról

2019-ben ismét kiállították az eredeti Tatárlakai táblákat a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeumban és ennek köszönhetően értesültem arról, hogy 2014-ben Tatárlaka egy másik területén újabb írásos korongra bukkant egy román régész, **Sabin Adrian Luca**. Írásának címe: *Prehistoric Signs and Symbols from Transylvania (1). „The Secret Tablet” the Neolithic and Aeneolithic Archaeological Settlement from Tărtăria - Gura Luncii (Alba County)...* Őskori jelek és jelképek Erdélyből. A rejtélyes tábla. Kőkori és kőrézkori telep Tatárlaka Gura Luncii nevű részén. (Fehér megye)...

Az új korongról magyarul még nem jelent meg tájékoztatás, az itt következőket a régész angol nyelvű tanulmányaiból fordítottam, kiegészítve saját véleményemmel.

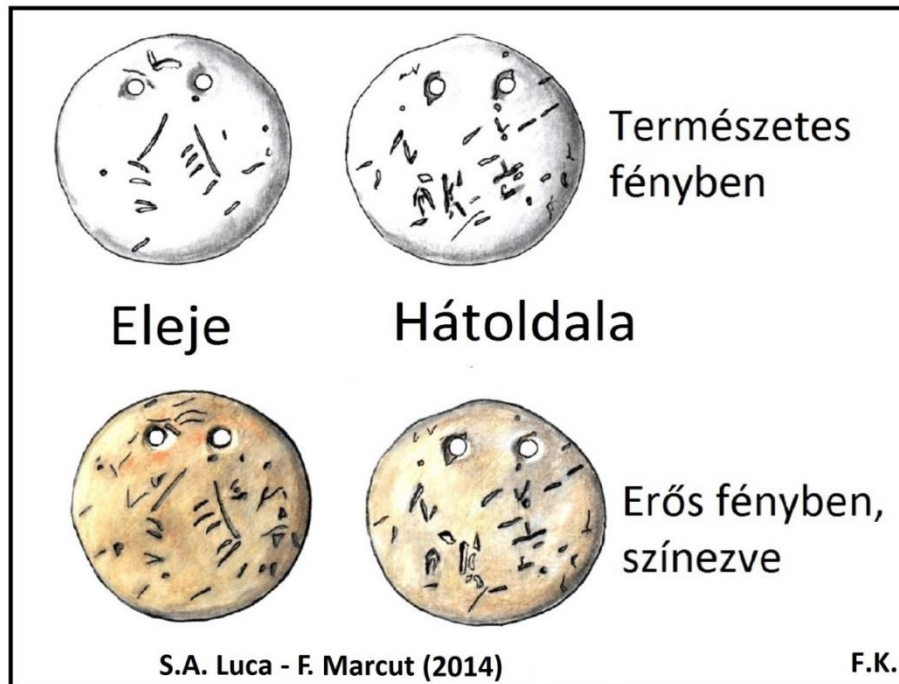
Az újabb feltárás során nagy kőkori lakóterület került elő. Sok tárgyat gyűjtöttek a régészek, csont eszközök, edény cserepek - Torma Zsófia gyűjtéséhez hasonló, 5-6 cm. magas agyag szobrocskák, alabástrom töredékek, csont tűk, 6-7 cm. magas talpas pohárcák, csont palántázók, csont fúrók, lyukasztók, lapátkák. Ezek ugyanabba a régészeti korba tartoznak, mint az 1961-es ásatás leletei és Torma Zsófia gyűjteménye: tehát 5500 és 7500 év közöttiek. Sabin Adrian Luca Tordoson is ásatott, ahol kb. 140 évvel ezelőtt Torma Zsófia, de nem említi a magyar régész nő nevét.

Idézet a feltáró régésztől: *„Tatárlaka Gura Luncii nevű területén 2014-ben kezdődött leletmentő feltárások egy szent jeleket hordozó tábla felfedezését eredményezték, amely jelképeiben majdnem tökéletes analógiákat mutat a kerek tatárlakai táblával.”* (Tehát az 1961-es ásatáson előkerült koronggal.)

A Gura Luncii román kifejezés jelentése: a „rét szája”. Az 1961-es feltárás a Groapa Luncii nevű területen zajlott, ennek jelentése: a „rét gödre”.

Az új korong **3** cm. átmérőjű, kiégetetlen, de valamilyen hőforrás közelében szárították. A felületén tudatosan készített jelek vannak, tehát nem készítés közbeni véletlen karcolatok. Nem sírban, hanem egy tell-ben, telephalomban került elő.

Az ábrán a korong felső képének elején és hátoldalán az jelenik meg, ami természetes fénynél látható. Az alsó változat különböző fényképeszi megvilágítások és számítógépes színezés eredménye, jobban kiemeli a jelek sokaságát.

A korong Sabin Adrian Luca tanulmányából

A régész, Sabin Adrian Luca véleménye a jelekről, tömörítve:

„A korong első oldalán nagyon finom bevésések vannak, talán azért, hogy elrejtseik jelentésüket, mert ez egy titkos mondanivaló része. Szent jel, titkos kommunikáció. Ujjlenyomatok is láthatók rajta, a készítés pillanataiból. Továbbá rövid vonalak, szétszórt V formák. A középtájon két hosszabb vonás kb. 45 fokos szög alakban elrendezve, a jobb oldalitól 5 befelé tartó véset indul, a bal oldali folytatódik 4 vonalban, az egyik V alakban elrendezve.”

„A hátoldalán rövid vonalakkal álló jelek, látszólag rendezetlenül, nyilvánvalóan szimbolikus, jelképes mondanivalóval. A felszínén, a még lágy nedves állapotban rajta maradt ujjlenyomatok. Rövid vonalak, pontok, V jelek láthatók. Két jelnél másodlagos értelmezésként ember ábrázolás is lehetséges.”

„Nyilvánvaló, hogy nyakban hordták, hasonló korból származó szobrocskákon is vannak ilyen ábrázolások.”

A régész hangértéket nem ad a jeleknek, ebből arra következtetnek, hogy jelképeknek (szimbólumoknak) vagy szójeleknek (logogramma) tartja őket, tehát nem betűknek. A jelek összehasonlításánál a régi európai írásokat (Old Europe script), az Égei tengeri írás egy változatát (Lineáris A.) és a Duna menti területek jeleit említi. A napjainkban székely-magyarnak nevezett rovásírásról nem ejt szót.

Saját véleményem:

Összehasonlítva az **1961-es** koronggal, látjuk, hogy az egy megtervezett, rendezett műalkotás. A **2014-es** korongról, hiányzik a rendezettség, bár ez a fontosságából nem sokat von le.

1961-es korong: 6.6 cm. átmérőjű. Egy lyuk van rajta a felfűzéshez, egyik oldalán vannak jelek, üres a másik oldala, sírban találták

2014-es korong: 3 cm. átmérőjű. Két lyuk van rajta, két oldalán vannak a jelek, nem sírban, hanem lakóterületen találták.

A felfűzésre szolgáló, szem szerű két lyuk miatt arc ábrázolásnak tűnik, talán a korong kb. 7000 évvel ezelőtti készítőjének is ez volt a szándéka. **A jeleket itt az erős fényben készített, alsó változat szerint elemeztem.**

2014-es korong, első oldal: A jobb „szeme” felett (a képen a korong bal oldalán) **SZ** vagy **1**-es számjegy és **N** betűk. Jobb szeme alatt az 1961-es korongon is meglévő, rovás ötöshöz hasonló jel. A két szeme alatt középen egy nagy **SZ** vagy **1**-es számjegy, de mivel eléggé dőlt, lehet rovás **R** is, mint a Botnaptáron. Az elszórt, függőleges vagy vízszintes vonalak és a pontok lehetnek díszítések is.

Bal „szeme” és a három pont alatt (a képen a korong jobb oldalán) az eső, a könnyek, vagy a fésű jele, ez utóbbi „asszony”-t jelent. Lehet számjegy is, négy vonal felül áthúzva, ez szerintem ötven. Fésű szerű jel van az 1961-es korongon is. Látható még rovás **T** és egy kis háromszög, ez lehet rovás **K** is, vannak rá későbbi példáink, pl. a Deszki és a Ladánybenei Gyűűn.

2014-es korong, hátsó oldal: Ha igaza van a régésznek, hogy a korong értelme a „*Szent jel, titkos kommunikáció*”, akkor ez szerintem a hátsó oldalon jelenik meg. A befelé fordított oldal a „titkos” oldal. Rögtön szembe tűnik egy rovás **aK**, sajnos azonban bizonytalan, mert kinagyítva lehet egymás mellé került rovás ötös és egy ferde vonal (ilyen szár nélküli a Botnaptár **R**-je). Továbbá **C**, **Ö** (vagy **SZ**, **N**), látható.

A címben ígért ráadás: a csontlemezből készült függő rovásbetűi

Az ásatás során előkerült többi leletet Sabin Adrian Luca a *Tartaria Rediviva* (Tatárlaka újjáéledése) című tanulmányában mutatja be. Közöttük van egy 3 cm. hosszú, csontból készült függő is. A régész véleménye tömörítve: „*A karcolt, kifinomult vonalakból álló díszítés a Vinca kultúra kerámia díszítési stílusában készült...van néhány be nem fejezett,*

különböző átlukasztási állapotban lévő lyuk rajta. Ez azt jelenti, hogy vagy nem volt befejezve, vagy újra használatra volt előkészítve."

Csont függő Sabin Adrian Luca tanulmányából

A régész tehát csak díszítésnek értelmezi a függő karcolatait, jómagam azonban a magyar rovásírás öt vagy hét betűjét látom rajta. Jobbról-balra haladva: A nagy kerek lyuk mellett lévő két véset lehet díszítés vagy két **N**. Utána **B**, **NTN** összerovás és egy **SZ**. Erre az **SZ** betűre később, nem a készítéssel egy időben karcoltak merőlegesen egy **T** betűt. Tehát nem vésés, csak karcolás. Az összerovás bal oldali tagja lehet egy **R** is, a Marsigli féle botnaptáron is ilyen szár nélküli **R**-ek vannak. Ebben az esetben jobbról-balra: **N, N, B, NTR** összerovás és **SZ** a karcolt **T**-vel. Ennek a jobbról-balra haladó olvasatnak a gyengéje, hogy az **N** betűk fordítva állnak.

Ha balról jobbra haladunk, akkor egy szót is ki tudunk hozni belőle: **SZ, N, T, N, B, N, N**. Tehát **SZeNT N. B. N. N.** (az **N. B.** itt valószínűleg nem a Nemzeti Bajnokságot jelenti). Amennyiben az összerovás bal oldali tagja **R**, akkor **SZeReT N. B. N. N.** Itt meg az a gyengéje az olvasatomnak, hogy a **T** betű szerint jobbról-balra kell haladnunk, nem balról jobbra.

2-3 tárgyon még vannak betűként is értelmezhető vésetek, ezekre később térek vissza, egy bővebb írásban.

A jelek párhuzamai megtalálhatók Torma Zsófia (a világ legelső régésznője), Marija Gimbutas (litván-amerikai régésznő), Makkay János régész és Shan M.M. Winn kanadai kutató kőkori jelgyűjteményeiben, a Tászkok-tetői jelek között, több Kárpát-medencén kívüli kőkori jelgyűjteményben és természetesen a későbbi korokban előkerült hiteles rovás emlékeinkben.

Összegzés:

A korongon és a függőn a Tordos-Vinca műveltség írásjegyei közül látható néhány. Ezek lehetnek szavakat alkotó betűk vagy szójelek, de szerintem nagy valószínűséggel

jelentésfelidéző betűk. Ez utóbbi esetben a felidézendő szónak csak első betűjét tüntetik fel az íráshordozón. Erről bővebben a *Torma Zsófia néhány leletén lévő jelek hangzósítása, megfejtése* c. részben.

A Tordos-Vinca műveltség írásjegyeit napjainkban is használjuk és székely-magyar rovásírásnak nevezzük. Ezért a korong és a függő fontos lelet számunkra, mint a magyarság őseinek írásemléke. Egyúttal a Kárpát-medencei őshazának is újabb bizonyítéka, mert e jelek tagadhatatlan folytonossága a Kárpát-medencében, ezen írást használó nép, tehát a magyarság folytonosságát is jelenti.

Bár a régész nem hozza kapcsolatba a korongot és a függőt a magyarsággal és a székely-magyar rovásírással, mégis köszönettel tartozunk, amiért egy sikeres, gazdag feltárás során felszínre hozta ezeket a kőkori tárgyakat.

A Tisztelt Rovásírókat biztatom a jelek további értelmezésére.

A román szövegek fordításánál köszönöm Ballán Mária segítségét.

Kivonatos szakirodalom a Tatárlaka részhez:

(További szakirodalom a 2004-es tanulmány szövegében olvasható.)

A Magyarok IX. Világkongresszusának kötetei (VIII. kötet, 2016)

Badiny Jós Ferenc: Igaz történelmünk vezérfonala Árpádig című könyvében (Orient Express Kft. 1996)

Bakay Kornél: *Őstörténetünk régészeti forrásai* (Miskolci Bölcsész Egyesület, 1997)

Baráth Tibor: A magyar népek őstörténete (Somogyi Zoltán kiadása – USA 1997)

Botos László szerk: Magyarságtudományi tanulmányok (Hun-Idea Kiadó, 2008)

Childe, Gordon: *The Danube in prehistory* (Oxford, 1929)

Erdély története (I. kötet, Akadémiai Kiadó, 1986. Főszerk: Köpeczi Béla)

Fehérné Walter Anna: Az ékírástól a rovásírásig, I, II. (Buenos Aires, 1975)

Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (Antológia Kiadó, 1994)

Friedrich Klára: Múltunk szétszóródott gyöngyszemei (Tanulmány, 1994)

Friedrich Klára – Szakács Gábor: Kárpát-medencei birtoklevelünk a rovásírás (2003, Tatárlakáról: 29-30. old.)

Friedrich Klára: Tatárlaka titka (Dobogó történelmi folyóirat, (2004/szeptember, október, december és 2005/január, április, június)

Friedrich Klára: Tatárlaka titka (In: F.K. - Szakács Gábor: Kőbe vésték, fába rótták, 2005)

Friedrich Klára: Tatárlaka kiegészítés (In: F.K. - Szakács Gábor: Tászkok-tetőtől a bosnyák piramisokig, 2007/109.)

Friedrich Klára: Tatárlaka kiegészítés (In: F.K. - Szakács Gábor: Ősök és írások, 2008/151.)

Friedrich Klára: Írástörténeti áttekintő magyar szempontból (2010)

Friedrich Klára: Tatárlaka kiegészítés (Megfejtések könyve I., 2013/198.)

Friedrich Klára: A székely-magyar rovásírás kőkori előzményei, mint a Kárpát-medencei őshaza bizonyítékai (MVSZ, 2016)

Gimbutas, Marija: The Goddesses and Gods of old Europe (Berkeley and Los Angeles, 1982)

Gimbutas, Marija: The living Goddesses (University of California Press, 1999)

Gimbutas, Marija: The language of the Goddess (Thames & Hudson, 2001)

Götz László: Keleten kél a Nap (Püski Kiadó, 1994)

Harmatta János: Neolitikori írásbeliség Közép-Európában? (In: Antik tanulmányok, 1966)

Hillebrand Jenő: Magyarország őskora (Budapest, 1935)

Hillebrand Jenő-Bella Lajos: Az őskor embere és kultúrája (A Pantheon kiadása, 1921)

Kabay Lizett: *Kulcsképekhez kulcsszavak* (Debrecen, 2000)

Kabay Lizett: A szelet vető táltos (Debrecen, 2001)

Kalicz Nándor Agyagistenek (Corvina Kiadó, 1970)

Kaliff, Anders: Torma Zsófia és a civilizáció bölcsője-Erdély úttörő régésznője és felfedezései (Ford: Bereczky Rebeka. Ághegy-Liget Baráti Társaság Könyvek. Kiadó: Székely Ház Alapítvány, 2019.)

Károlyi Mária: Napszülöttek-Savaria földjének ősi kultúrái a rómaiak előtt (2004)

Kémenes Antal: A Tászoktetői leletekről (Archaeologiai Értesítő, 1914)

Kutzián Ida: A Körös kultúra (Pázmány Péter Tudományegyetem, 1944)

Lambrecht Kálmán: Az ősember (Dante Kiadó, 1931)

Leroi-Gourhan, André: Az őstörténet kultuszai (Kozmosz Könyvek, 1985)

Lubbock, John: A történelem előtti idők (Budapest, 1876)

Luca, Sabin Adrian - Mărcuți, Florentina: Prehistoric Signs and Symbols from Transylvania (1). "The Secret Tablet". The Neolithic and Aeneolithic Archaeological Settlement from Tărtăria-Gura Luncii (Alba County)

https://www.academia.edu/16256815/Sabin_Adrian_LUCA_Florentina_M%C4%82RCU%C8%9A Prehistoric Signs and Symbols from Transylvania 1 . The Secret Tablet . The Neolithic and Aeneolithic Archaeological Settlement from T%C4%83rt%C4%83ria-Gura Luncii Alba County

Luca, Sabin Adrian (2016): Tartaria rediviva

https://www.academia.edu/25014199/Sabin_Adrian_LUCA_T%C4%82RT%C4%82RIA_REDIVIVA

Magyar Adorján: Ős magyar rovásírás (U.S.A., Warren, 1970)

Makkay János: A magyarországi neolitikum kutatásának új eredményei (Akadémiai Kiadó, 1982)

Makkay János: A tartariai leletek (Akadémiai Kiadó, 1990)

Mandics György: Róvott múltunk (Irodalmi Jelen Kiadó, I, II, III. 2010-2011)

Miske Kálmán: Őskori bálványképek Temeskubinban (Archaeologiai Értesítő, 1899)

Perlov, Borisz: Tatárlaka üzenete (Forrás folyóirat, 1981 november)

Radics Géza: Eredetünk és őshazánk (2002, Eredeti kiadás: 1988)

Roska Márton: Az ősrégészet kézikönyve, I. (Kolozsvár, 1926)

Rudgley, Richard: A kőkor elveszett civilizációi (Gold Book, 1998)

Szakács Gábor: Tatárlaka titka (Magyar Demokrata, 2006/35.)

Szakács Gábor és Víg Sándor filmtudósítása Tatárlakáról, Tordosról, a Kolozsvári Múzeumból, beszélgetés a korongról Badiny Jós Ferencsel és Kabay Lizett-el. (Magyar Demokrata hetilap **DVTV** c. sorozata, 35. lemez. 2006)

Szakács Gábor: Román eredetű-e a Tatárlakai Korong? (Magyar Demokrata, 2010. aug. 31. , Európai Idő, 2010/19. szám, Magyarságtudományi füzetek 7. kötet, 2010)

Szondi Miklós: Történelmünkhöz magyarul (Solt, 2008 - 2009)

The Danube Script in light of the Turdas and Tartaria discoveries
(Exhibition catalogue, National History Museum of Transylvania, 2009)

Tisza András: A számítógépes rovásírás oktató CD-je (Természetesen Egyesület, 2015)

Tóth Kurucz Mária: Aranyfonál – Az erdélyi arany útja (Cleveland, 1990)

Tóth Kurucz Mária: Erdélyi festett edények (Cleveland, 1996)

Varga Géza: Bronzkori magyar írásbeliség (Budapest, 1993)

Winn, Shan, M.M: Pre writing in south-eastern Europe (Western Publishers, 1981)

Wosinszky Mór: Leletek a lengyeli őskori telepről (Archaeologiai Közlemények, 1890)

Zakar András: A sumer hitvilág és a Biblia (1973, Szatmári István kiadása, USA)

www.rovasirasforrai.hu www.magtudin.org Lexikonok

A SZÉKELY-MAGYAR ROVÁSÍRÁS KÁRPÁT-MEDENCEI ELŐZMÉNYEI						
BAJÓT	LEPENS- KI VIR	TORDOS-VINCA	KIS- UNYOM	TÁSZOK- TETŐ	SZÉKELY-MAGYAR	HANG- ÉRTÉK
*		P, 4	A	P, 4	4, 4, 4	A, A'
*	X, *X	*	X		X	B
		↑		↑	↑	C
		□, #			□, H, H	CS
	+ , *+	+	+	+	+	D
		z, 5?			z, z	E, É
		⊕, ○			⊗, ⊕, ○	F
		△, △		△	△, △	G
	≠	≠, ≠			≠, ≠, ≠	GY
		z			z, z	H, I
		†, T		†, T	T, †, †	i, í
		7, 1		7, 1	7, 1	j
N	N	N, 1, ◇		N, 1	N, 1, ◇	K
		△, △	△		△, △	L
		⊙			⊙, ⊙, ⊙	LY
		z, z			z, z	M
)		(, >			)	N
		d, D			D, D	NY,
		C, G			S, S, S	O, O'
	K	K, k		K	K, k	Ö, Ö'
		E, M		E	E, M	P
*	H	S, H, -		-	S, H, H, -	R
	λ	λ, λ, λ	*λ	λ	λ, λ	S
		1	1	1	2, 1	SZ
	Y, P, Z	Y, P		Y, P	Y, P, Y, Y	T
		X, X			X, X, X	TY,
		z, z		z	z, z, z	U, U'
		z	z	z	z, z	Ü, Ü'
		M		M	M	V
		⊕, ⊕, ⊕			⊕, ⊕, ⊕	Z
	Y, P, Z	Y		Y	Y, V, Y	ZS

Összeállította: Friedrich Klára, 2009/december. Módosítás 1 jelnél: 2016 március

* **Összerovások** Kiegészítés: pirossal bekarikázva - BABA összerovás

Torma Zsófia

(Tulok Magdolna írásában lévő kép alapján készítette: Friedrich K.)

Friedrich Klára

Torma Zsófia, egy asszony a magyar régészet szolgálatában

Felújított változat kiegészítésekkel

„Mennyivel magasztosabb feladatnak találom tehát azon ország múltjának felderítését, amely nemzetünk saját tulajdonát képezi. Hálátlan gyermek nevére számíthat, ki nem tud lelkesülni anyaföldjének jelene, jövője, sőt múltjáért.” (Torma Zsófia, 1880.)

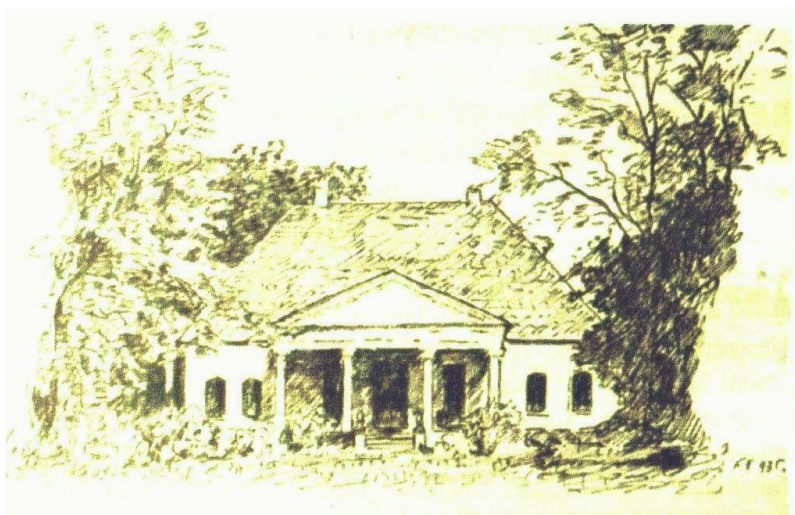
„Annak ellenére, hogy Zsófia hivatalos egyetemi régészeti vagy történelmi végzettség hiányában dolgozott, mégis legmagasabb szintű régészeti szakmai tevékenységet folytatott.” (Anders Kaliff, 2019.)

Torma Zsófiának, a világ legelső régésznőjének életét, munkásságát nem időrendi sorrendben, hanem az alábbi tárgykörök szerint szeretném bemutatni:

1. Ahogy elkezdődött **2.** Család és hazaszeretete **3.** Tudományos munkásságának főbb állomásai **4.** Nő régész – régésznő **5.** Szakirodalmi tájékozottsága **6.** Kutatói alapossága és módszere **7.** Tudományos levelezése **8.** Őstörténeti felfogása **9.** Díszítések, mesterjegyek vagy írásjegyek **10.** Elismerése, méltatói **11.** Mellőzése **12.** Meghamisítása **13.** Összegzés **14.** Feladataink **15.** Újabb ismeretek Torma Zsófiáról **16.** Szakirodalom

1. Ahogy elkezdődött

A régész-történész apa, Torma József gyermekei közül Károly és Zsófia szívesen játszottak az ásatásokból előkerült leletekkel, cserépdarabokkal, amelyek gyakran gyermekszobájuk padlóját is elborították. Zsófia 13 éves volt, amikor Rómer Flóris bencés szerzetes (1815-1889) a magyar régészet és műemlékvédelem megalapítója, meglátogatta Torma Józsefet Csicsókeresztúron, ekkor még az ő ásatásai iránt érdeklődve. Tíz évvel később azonban már azt a nevezetes földtani és őslénytani gyűjteményt csodálja meg Szászvárosban, amelyet Zsófia sokszor napokig tartó fárasztó utakon szedett össze, s amelyből múzeumok, paleontológiai társaságok is kértek tőle anyagot.

Torma Zsófia szülőháza (A kép forrása: Fülöp Júlia)

2. Család és hazaszeretete

Édesapja nem „csak” régész, hanem Belső-Szolnok vármegye 1848-as követe, országgyűlési képviselő. Nővérének férje, Makray László az 1848/49-es szabadságharcban honvéd alezredes Bem József seregében. Borsos József róla készítette a Nemzetőr c. festményét. Bátyja, Károly 18 éves korában szintén csatlakozott Bem tábornokhoz és a zsidói fegyverletételig vitézül harcolt. Később Aquincum régésze lett és a Magyar Tudományos Akadémia Tagja.

Zsófia szülei halála után nővéréhez költözött Hunyad megyébe, akinek gyermekeit szeretettel, türelemmel taníttatta. Egyiküket örökbe is fogadta és az ő kisfiával is nagy kedvvel és vidámsággal foglalkozott.

Felismerte hazájának rendkívüli fontosságát régészeti, néprajzi, őslénytani, kőzet és ásványtani szempontból s ezt a világ elé akarta tárni. Honleányi kötelességének érezte a pusztuló leletek gyűjtését, mentését, s ezért feláldozta magánéletét. „... az ifjúság röpke ábrándképei helyett komolyabb törekvések népesítik be akaratlanul is lelke világát, s

minden iránt lobbanékony érdeklődéssel viseltetett a mit a hazai föld természeti ritkasága, vagy régiség alakjában eléje tárt.” - írja róla tanítványa és tisztelője Téglás Gábor, dévai geológus és régész. Későbbi összehasonlításaiban hangsúlyozza a magyar jellegzetességeket, többek között a tulipánt, székelykaput, Attila turul - karuly madarát, a szászvárosi asszonyok által az ágyneműre hímzett életfát... Külföldi előadásainak költségeit maga állja és célja a hazai tudomány jó hírnevének öregbítése.

3. Tudományos munkásságának főbb állomásai

1875-ben kezd ásatni Tordos őstelepén, amelyre Vén András ottani református tanító hívja fel figyelmét, s ahol addig csak két iskolaigazgató gyűjtött néhány leletet a Maros partjáról.

1876-ban részt vesz közel száz leletével a 9. Nemzetközi Ősrégészeti Kongresszuson Budapesten.

1877-ben a Szebeni Honismeretítő Egylet tiszteletbeli tagjává választja.

1879-ben megjelenik első régészeti munkája, a „Hunyadvármegye Neolith (kőkorszakbeli) telepei”.

1880-ban megjelenik a Nándori barlangcsoportozatban végzett ásatásának ismertetése.

1880-ban Berlinbe hívják a Német Antropológusok nagygyűlésére, ahol Schliemann trójai leleteiből is kiállítanak.

1882-ben Németország múzeumait tanulmányozza, Maina-Frankfurtban részt vesz a német antropológusok XIII. Nagygyűlésén, ugyanebben az évben Bécs, Budapest, Kolozsvár, Nagyenyed őskori gyűjteményeit is végiglátogatja.

1884-ben Torinóból megérkezik Kossuth Lajos első tisztelő levele.

1889-ben, a német antropológusok bécsi kongresszusa nagy kudarc számára, hiszen még tízen sem ültek a székeken, akik rendelkeztek volna megfelelő ismeretekkel, hogy néprajzi összehasonlításait megértsék.

1894-ben magyarországi érdeklődés hiányában Jénában németül jelenik meg az „Ethnographische Analogieen”, azaz *Néprajzi hasonlóságok* című munkája, amelyről többnyire elismerő nyilatkozatok látnak napvilágot.*

1899-ben, május 24-én, halála előtt fél évvel a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tiszteletbeli bölcsészdoktorrá nevezi ki.

***53. old. Sumer nyomok Erdélyben:** Torma Zsófia írja, hogy a *Néprajzi hasonlóságok*-at először magyarul írta meg, mert Hunfalvy Pál és Herrmann Antal bízta, hogy közölni fogják a Néprajzi Társaság szaklapjában. Azonban hiába készítette el, nem jelentették meg. Ugyanezt végül „*minden tartalmi és sorrendi változás nélkül*” 1894-ben németül adta ki, hogy külföldön is megismerjék a magyar ősrégészeti kincseket és adatokat (Fehérné Walter Anna kiadásában).

4. Nő régész - régésznő

Ha azt halljuk, hogy a világ legelső nő régésze, régésznője, a tudós iránti tiszteleten túl, kíváncsiak vagyunk, hogy milyen volt ő? Torma Zsófia okos, szép, nemesi származású, gazdag hölgy volt, akinek 25 férfi kérte meg a kezét, ő azonban nem egyetlen személynek, hanem a magyar tudománynak adta. Nem mintha magát embertársai fölé emelte volna, hiszen végtelenül szerény volt, mint ahogy azt az „Ethnographische Analogieen” zárszava bizonyítja: *„Ha pedig valaki úgy gondolja, hogy tanulmányomat bírálat tárgyává teszi, csak arra kérem, ne tekintse a dolgot iskolázott szakember munkájának, hisz egy ilyennek a látóköre és a megfigyelőképessége az én ismereteimet túlszárnyalja. Minden dicsvágyat és feltűnéskeltést kerülve gyűjteményem jelentőségének fontos voltát egyedül abban látom, hogy leleteimet a Maros hullámai elől biztonságba helyeztem, miután más megfelelő gyűjtőre nem akadtak. Tettem ezt annak ellenére is, hogy az elfogultság és sokoldalú kellemetlenkedés sokak részéről ellenem megnyilvánult és még ma is folytatódik.”*

Említett tulajdonságai ellenére nem nőtársainak féltékenysége keserítette meg életét. Írásaiban említi a Szebeni Honismertető Egylet hölgytagjainak magasztaló dicséretét. Heinrich Schliemann második feleségével, a szintén régészkedő Sophie-val, Johannes Ranke német antropológus feleségével, Annával igen jó volt a kapcsolata. Gazdaságát, háztartását bizonyára gondosan vezette és irányította, hiszen fennmaradtak Anna Rankénak, a német antropológusfeleségnek levelei, ezekben lelkesedve köszöni meg a Szászvárosból Münchenbe ládaszámra küldött, gondosan csomagolt, gyönyörű gyümölcsöket.

A 9. Nemzetközi Ősrégészeti Tanácskozáson, 1876-ban egyetlen nő volt az előadók között. A vicclapok kezdetben gúnyolták a „bogarászó kisasszonyt”, *„mígnem apránként hozzászokott a közönség ahhoz, hogy benne a regények nevetséges 'kékharisnyás' figurája helyett a valódi tanultságnak nálunk ugyan kivételes, de hála Istennek azért már itt is örömdetes sokasodó mintaképét tisztelje és respektálja”* (Téglás Gábor tanítvány, régész).

Kifejezetten asszonytársai számára írt cikket 1896-ban, A Szolnok-doboka megyei nők ezredévi emléklapjába „Hazánk népe ősmýthosának maradványai” címmel.

Híres volt jótékonyágáról, ismét Téglás Gábort idézem: *„... a közjóra irányuló szívemesség és könyörületesség, a régi magyar nemzeti udvarházak hölgyeinek napjainkban fájdalom már gyérülni kezdő erénye Torma Zsófiában a szó legnemesebb értelmében megszemélyesítőjét bírta. Az árvák, az üldözöttek, a segélyre szorultak készséges pártfogójaként mindenkinek szolgálatára állott, s Szászvárosban, hol annyi család áldhatja ritka szívjóságát, már ebbeli ténykedései is biztosíthatnák neve fennmaradását.”*

Az ásató, terepen dolgozó régésznek egy kubikus erejével és egy sebészorvos finom kezével kell rendelkeznie. Torma Zsófia kezdetben állta versenyt a férfiakkal. Az itthoni mellőzések, írásainak sorozatos visszautasítása, leleteinek lekicsinylése éppen azok részéről, akiket kezdetben legjobban tisztelt, (Hampel József, Pulszky Ferenc, Hunfalvy Pál) a lelkén keresztül törték meg erejét. 1881-ben odáig jut, hogy arra kéri Haynald Lajos bíboros érseket, hogy szerezze meg számára Rudolf trónörökös felesége, Stefánia belga királynő mellett a magyar társalkodónő tisztét. Bár bizonyosan ott is hazája érdemeire hívta volna fel a figyelmet, jó, hogy e kiugrási kísérlete nem sikerült. Egészséges magyar lelke hamar felül emelkedett azoknak irigy gögijén, akik nem voltak megáldva sem tehetséggel, sem a hazaszeretet, képzelőerő és a szorgalom erényeivel. Ereje visszatért és nem engedte magát kilökni a pályáról. Ekkor következett tudományos munkásságának második legfontosabb szakasza, gyűjteményének újraértelmezése.

Több helyen olvastam, hogy Torma Zsófia az eredményeit „zseniális női intuíciójának” köszönheti, mintha ezzel el lehetne leplezni azt a tényt, hogy egyszerűen okosabb és szorgalmasabb volt szaktársainál, akiket pontosan harminc évvel előzött meg. Hiszen az ő 1875-ben kezdett tordosi ásatásait csak 1905-ben követte a hasonlóan újkőkori, de írásbeli anyagában szegényesebb Vinca telep felfedezése Nándorfehérvár mellett.

Torma Zsófia

(A Vasárnapi Ujság -1882- alapján készítette: Friedrich K.)

A régésznő szorgalmának gyümölcsét, 10 387 darabból álló gyűjteményét az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtára vásárolta meg. Mivel nagy vagyonát kutatásaira és jótékonyásra áldozta, így idősebb korában gyűjteményének már nem tudott új helyet biztosítani, ezért 1891-ben ötezer forintért és 800 forint életjáradékért megvált tőle.

Darabszámra több lenne régészeti hagyatéka, de sokan kértek tőle anyagot, külföldi régészek kutatók is, és ő szívesen küldött, bármilyen fáradtságosan jutott hozzá. Ő maga egyébként 25 ezerre becsülte gyűjteményének számát.

Egy részlet Francis Haverfield oxfordi régész, történész leveléből: „*Alig merem kérdezni, de mint Ön is tudja, a régészek nagyon szemérmetlenek, hogy kölcsön adhatna-e nekem néhányat ezekből a kincsekből? Szeretném, ha gyűjteményem mellé még volna három bálványom, három csigolyám és az a különös négy oldalas tárgy...*” Zsófia küldött anyagot, gondosan csomagolva mindenkinek, boldogan. Az oxfordi régész úr pedig soha nem hívta meg Oxfordba előadást tartani, mások kihagyták a szakirodalomból, az általa mélyen tisztelt és népszerűsített Heinrich Schliemann pedig sűrű teendőire hivatkozva elutasította, hogy előszót írjon könyvéhez (1882). Hogy azért történt-e ez, mert nő volt és az irányadó férfi tudósoknak kényelmetlen lett volna a hivatkozás, vagy azért, mert adakozó, segítőkész jellem volt, erről több mint 130 év távolából nehéz bizonyosat mondani...írtam 13 évvel ezelőtt.

Most, 2020-ban azt gondolom, hogy Torma Zsófiát nem női mivolta miatt akarták kilökní a pályáról, vagy hallgatták el. A gyűjteménye és a tudása jelentett veszélyt a görög és római műveltség, a meztelen, törött karú torzók, a kövér, kifordult szájú császárféjek iránti áhítatban szédelgő régész kortársak számára. Az Akadémia akkoriban ezt az áhítatot támogatta, ugyanúgy, ahogyan később a finnugor halszagú boggyógyűjtögetést, meg a nyers rénszarvasvér ivást izbában és labazban... Tudom, hogy képzavar, de kifejező.

5. Szakirodalmi tájékozottsága

Mind a hazai, mind a külföldi szakirodalomban rendkívül tájékozott és naprakész volt, pedig akkoriban nem lehetett a számítógépet bekapcsolni és rákattanni a keresőre. Magyar, német, francia, angol, görög, latin szerzők műveivel támasztja alá megállapításait és összehasonlításait. Éppúgy ismeri Strabont és Berossost, mint Lukácsy Kristóf örmény források alapján írt „A magyarok őselei” című művét, Huszka József frissen megjelent tanulmányát a turáni díszítőművészetről, vagy Bánó Jenő írását a mexikói indiánok és a magyarok hasonló szokásairól. Tanulmányozza a különböző népek mítoszait és szokásait, az öltözködéstől a táncig.

6. Kutatói alapossága és módszere

Kutatói alaposságára már szakirodalmi tájékozottságából is következtethetünk. Leleteit szaktudósoknak is elküldte tanulmányozásra, pl. a fémtárgyakat Otto Helmnek Danzigba, kémiai vizsgálatra, vagy a megkövesedett levél lenyomatokat Dr. Kurtznak Berlinbe. Ez az alaposság vezetett oda, hogy a világon először alkalmazta a társtudományok bevonását a régészeti munkába, antropológusok, őslénykutatók, vegyészek, nyelvészek, botanikusok,

történészek, néprajzkutatók, geológusok, mineralógusok (ásványtanászok), orientalisták (keletkutatók), művészettörténészek, numizmatikusok (éremtanászok) műveit használta fel, vagy leleteket küldött tanulmányozásra. Ezzel kapcsolatot teremtett az egyes szakterületek között, lehetőség nyílt a műveltségek eredetének tisztázására. Ez a módszer vezetett oda, hogy megállapíthatta: a tordosi, a trójai, és a legkorábbi sumer műveltség közös forrásból táplálkozott. Az „Ethnographische Analogieen” című művében vallási, csillagászati, embertani, írásbeli, nyelvészeti, díszítőművészeti, sőt még táncművészeti összehasonlításokat is találunk.

Jelentős észrevétele a fémek közé tartozó horgany (amelyet cinknek is neveznek), szokatlanul korai jelenléte Tordoson. Otto Helm német tudósak küldte vegyvizsgálatra a fém darabot, amelyet az egyik szobrocskáról vett le. Kiderült, hogy valóban horgany, méghozzá ólom és vas hozzáadásával, tehát ötvözet. A darabot megvitatták Rudolf Virchow német orvos, tudóssal is „*aki a leírt, történelem előtti korból származó horganyleletnek nagy értéket tulajdonít...*” (Gyulai, 1972.)

7. Tudományos levelezése

A komplex, sokoldalú és összehasonlító módszer mellett a szaktársakkal való levelezést is kutatói, tudományos szintre emelte. Ehhez legalább három nyelv és a régészet tudományához kapcsolódó nemzetközi szakszókincs ismeretére volt szükség.

Levelezőtársa volt a már említetteken kívül John Lubbock (1834-1913) angol tudós, aki nemesi nevét lorddá avatásakor a Stonhenge-hez hasonló kőkör helyszínéről, Avebury-ről választotta és bekerült a Prehistoric Times című könyvébe a Campagnai baltatok, a magyarsághoz kapcsolható rovásírásos emlék is. Továbbá Archibald Sayce (1845-1933) angol nyelvész, sumerologus; Francis Lenormant (1837-1883) francia régész és sumerologus, aki a sumer és az ural-altaji nyelvek azonosságát állapította meg; Heinrich Schliemann (1822-1890), Trója és Mükéné feltárója. És az, akinek levelei minden mellőzésért kárpótolták, a már 82 éves Kossuth Lajos (1802-1894), aki az ősrégészet iránt is érdeklődött. Leveleit a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum őrzi.

8. Őstörténeti felfogása

Az alábbiak kivonatok, de nem szó szerinti idézetek a „Hazánk népe ősmýthosának” maradványai című írásából, 1896-ból. Torma Zsófia idejében Mezopotámiát, Sumer-t Babylon-nak nevezték. *Babylon ős népe, ékiratos feliratai szerint a turáni fajhoz tartozó sumer-akkád nép volt, amelynek hitelvei, szertartásai, írásjegyei, szokásai még 6000 év múltán is visszatükröződnek árja népeink néprajzában, életében, szokásaiban.* Az „árja” kifejezést az általa turáni fennsíknak nevezett területről kiinduló szkíta-hun-avar-magyar népességre használja.

A sumer-akkádok szintén az altáji népcsaládhoz tartozó turáni faj voltak, innen olvadhatott a magyar nyelvbe több akkád féle elem. (Akkoriban még nem volt ismeretes, hogy az akkádok a sémi fajhoz tartoztak, s nem sajátjuk volt a nyelv és az írás, csupán

átvették). A sumer-akkádok nyelvéről ezt írja: *„Annyi bizonyos , hogy közelebb állnak a kelet-indiai dravidákhoz, mint a törökökhöz, vagy az un. finnugorokhoz”*. Érdekesen egybeesik ez az Akadémia másik erdélyi üldözöttjének, Szentkatolnai Bálint Gábornak véleményével, aki a dravidát, a tamilok nyelvét, a magyar nyelv rokonának tartotta. Bár az irodalomban nem találtam nyomát, hogy e két lángelme személyesen ismerte volna egymást, de Zsófia egy helyütt hivatkozik rá és volt közös barátjuk: Herrmann Antal (1851-1926) irodalomtörténész, etnográfus.

Torma Zsófia szerint a székelyek olyan magyar törzsek, akik Attila hunjainak visszamaradt részeként, még Árpád magyarjainak bejövetele előtt Erdély keleti határhegyein telepedtek meg, s még ma is ott laknak. A magyarok a honfoglaláskor a Duna-Tisza közén már turáni eredetű, visszamaradt szkíta törzseket találtak, akik, mint rokon faj, beléjük olvadtak.

„Babylon planétáinak számából keletkezett hetes számunk előkelősége szerepelt őseinknél is, pl. nemzetünk hét törzse, hét vezére...Magyarország ősi címerének hét oroslánja a hét vezér nemzetségét jelképezé...”

„ Ha azonban a leletek azonossága oly sokféle csoportos formában jelentkezik mint az én gyűjteményemben látható kultikus kapcsolatoknál, ahol is a babilóniai hatások olyan szembeszökőek, minden kétséget kizárólag felismerhető az a tény, hogy a leletek készítői, alkotói teljes mértékben azonos eszmék hatására cselekedtek és hogy ezeknek a művészeknek, vagy mesterembereknek egymáshoz tartozása, népeiknek faji azonossága, ezen az alapon tekintve nem okozhat kételyt”.

Harmatta János nyelvész, történész írja: *Olyan jelek, amelyeknek kapcsolatát a régi mezopotámiai írásbeliséggel fel lehetett tenni, már a múlt században is kerültek elő elég nagy számban Tordoson s feltárójuk, illetve gyűjtőjük Torma Zsófia már 1879-ben utalt is erre a kapcsolatra.* (tömörítés-Fehérné, I./21)

Igen korai Kárpát-medencei jelenlétünkre utal Torma Zsófiának az a megállapítása, hogy az utolsó jégkorszak végén élt ősszarvast, amelynek agancsából egy faragott darabot a nándori barlangban megtalált, az erdélyi lakosság ismerte, így a szarvas alakját korsóira, ruháira, szőnyegeire *„minden kulturális befolyástól”* mentesen díszítésként használta.

9. Díszítések, mesterjegyek, vagy írásjegyek?

Torma Zsófia határozottan kiállt amellett, hogy tordosi cseréptöredékein, edényaljain, korongjain írásjegyek, betűk találhatók, ezeknek rajzait megosztotta külföldi levelezőtársaival is. A külföldi tudósok nem ismerték a magyarok ősi írását, a rovásírást, így nem tudták megerősíteni ebben. Archibald Sayce angol nyelvész, orientalista, sumerológus ugyan elismeri, hogy némely ázsiai betű rokonságba hozható a tordosi leleteken lévőekkel, de a rovás **ZS** és **T** betűt ismétlődésük miatt díszítésnek véli. Schliemann 1882-ben, Athénból írott levelében külön kiemeli a latin nagy nyomtatott **E**-

hez hasonló jelet. (Ez balra fordítva hiteles, régi betűsorokban, pl. Thelegdi, Kájoni, a rovás **P** betű.)

A hazai tudósok, köztük bátyja, Torma Károly régész is, legfeljebb névjeleknek, mesterjegyeknek hajlandó elfogadni a feliratokat. Ugyanis Hunfalvy Pál ellentmondást nem tűrően jelentette ki, hogy a magyaroknak a kereszténységre térítés előtt saját írásuk nem volt, a hun-székely rovásírást pedig néhány XVII. századi tudós szerkesztette.

Így Zsófia egyedül maradt a véleményével, mely szerint nagyszámú újkőkori cseréptöredéken, edényalján, agyagkorongján az ősi magyar rovásírás és számrovás is található. Többek között azonosította az **NY, ZS, T, C** betűket (Forrai, 1994/25). A kb. 150 hozzáférhető rajzon, amely Fehérné Walter Annának köszönhető, Forrai Sándor azonosította még az **A, B, C, D, F, G, J, P, SZ** rovásjeleket. Makkay János régészprofesszor *A tartariai leletek* című nagyszerű könyvében (1990) közli az általa már 1969-ben összeállított és Tordos jelcsoport-nak nevezett jelgyűjtemény egy részét.

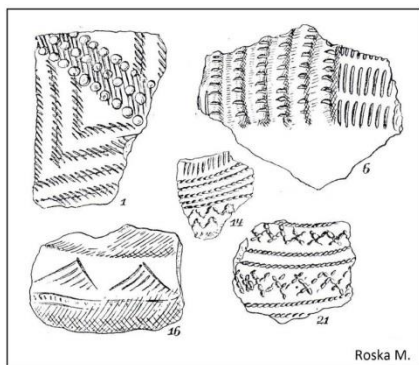

Edényaljak és korongok Torma Zsófia gyűjteményéből
(E.N.T.M., Kolozsvár, Víg Sándor, 2006)

Shan M. M. Winn amerikai kutató 1981-ben megjelent könyvében a Tordos-Vinca műveltség jeleit gyűjtötte össze és több szempont szerint csoportosította. 320 tordosi tárgyról rajzolt le jeleket. Az előzőeken kívül itt és

Marija Gimbutas litván-amerikai régész nő könyveiben megtaláltam még az alakilag hasonló **CS, GY, I, kapocs K, négyszög K, M, O, Ö, R, S, U, Ü, V, Z** betűket, valamint a **BL**,

IB, ID, JD, ISZ összerovásokat (ligaturákat), továbbá a **BABA és SAS** szavakat ötletesen összeróva. Így az E és TY, kivételével a ma székely-magyarnak nevezett rovásírás 30 betűje felismerhető a tordosi, illetve az **M** a nándori leleten, ez szintén Zsófia gyűjtése. Ismétlem, ezekben a hangértékekben nem lehetünk teljesen bizonyosak, de az alaki hasonlóság ilyen mértékét nem lehet figyelmen kívül hagyni. Bizonyosra vehető, hogy újabb, a rovásírásra összpontosító vizsgálatnál a hiányzó két betű is feltűnne a tárgyakon, amelyeken az **1, 2, 3, 4, 5, 10, 20, 50, 10** rovásszámjegyek is azonosíthatók.

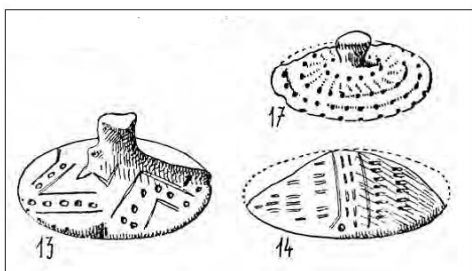
Gyönyörű és változatos kőkori cserépedény díszítések Torma Zsófia gyűjtéséből

10. Elismerése, méltatói

Többek között, de elsősorban szűkebb hazája, Hunyad vármegye régészet, őstörténet iránt érdeklődő közössége. **Rómer Flóris** (1815-1889), a magyar régészet megalapítója. **Gróf Kuun Géza** (1837-1905), régész, keletkutató, akadémikus, a főrendiház tagja. **Téglás Gábor** geológus, régész, dévai tanár (1848-1916). Ők ketten voltak Zsófia munkatársai a *Hunyad vármegye története* első kötetének írásában. **Ipolyi Arnold** püspök, a Magyar Mythologia szerzője, azt nyilatkozta Zsófia Hunyad vármegye kőkorszaki telepei c. tanulmányáról 1879-ben: „Az ősrégészetről talpraesettebb munkát még nem olvastam.” **Rudolf Virchow** (1821-1902), német antropológus, egyetemi tanár. **Kossuth Lajos**, Magyarország kormányzója (1802-1894). **Gyulai Pál történész**, muzeológus, a *Torma Zsófia levelesládájából* c. hiánypótló könyv szerzője, szerkesztője (1972). **Fehérné Walter Anna**, aki az *Ethnographische analogieen*-t lefordította és 1973-ban **Jáki Gábor** hozzáértő kiegészítéseivel Buenos Airesben kiadta. **Érdy Miklós** orvos, történész (1974). **Shan M.M. Winn**, aki a tordosi jelrendszert feldolgozta és 1981-ben Amerikában megjelent könyvében régésznőnket megemléltette. **Mandics György** matematikus, rovásírás kutató, aki ezt írta 1987-ben: „Az európai neolitikum felfedezésének története 1875 áprilisában kezdődött, amikor Vén András tordosi tanító egy tarisznya cseréppel kopogtatott be Torma Zsófia kisasszonyhoz....” **Bobula Ida** sumerológus. **Tóth Kurucz Mária**: Aranyfonál c. könyvében méltatja (1990). **Makkay János** régészprofesszor 1999-ben adta ki a *Holt lóra patkó...Tanulmányok Torma Zsófia emlékezetére* c. könyvét. **Anders Alexandra** régész, Makkay János társszerzője. **Tulok Magdolna** 1999 novemberében a Havi Magyar Fórumban halálának 100. évfordulóján emlékeztetett rá. **Badiny Jós Ferenc** lovagiasan megvédi Mahgar a magyar c. kötetében,

mert Komoróczy Géza a sumer-magyar rokonság hivatásos gúnyolója, Zsófiát elavultnak nevezte. **Fülöp Júlia** szászvárosi gyógyszerész, helytörténész, EMKE elnök (róla később bővebben). Méltatói közé tartozik még **Kiss Irén** és **Tábori László**, a 2007 májusában a Magyarok Házában rendezett Torma Zsófia Emlék Konferencia szervezői. **Dittler Ferenc** építész, Torma Zsófia Díjának készítője, **Józsa Judit** kerámiaszobrász-művészettörténész. **Dr. Issekutz Sarolta** az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke. **Bálintné Kovács Júlia** tanár, az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság elnöke. **Madarassy Enikő** Svédországban élő fizikus és Torma Zsófia kutató a szakirodalomban jelzett művével és azóta is végzett kutató-népszerűsítő munkájával csatlakozott a régésznő méltatóihoz...

Ide, az elismerésekhez, méltatásokhoz illik néhány gondolat a több külföldi szerző szakirodalmában is megtalálható műről, amelynek szerzője **Roska Márton** (1881-1961) ősrégész, néprajzkutató, az Erdélyi Nemzeti Múzeum igazgatója is volt. Művének címe: *A Torma Zsófia gyűjtemény az Erdélyi Nemzeti múzeum Érem és Régiségtárában*, megjelent Kolozsváron, 1941-ben. Patay Pál régész az Archaeologiai Értesítő 1942-es évfolyamában írja: „...igen nagy köszönetet kell mondanunk Roska Mártonnak, a gyűjtemény leltározójának, hitelesítőjének, e munka összeállítójának, és szerzőjének, hogy hosszú évtizedek fáradságos munkájával ezen igen fontos anyag megismerését lehetővé tette.” Patay Pál az elismerés mellett kitér a mű néhány pontatlanságára és figyelmeztet arra, hogy Roska Márton nem tudja bizonyítani, hogy a Torma Zsófia által megtalált ősnép finnugor lett volna. A Torma Zsófiához hasonlóan örmény felmenőkkel is rendelkező Roska Márton egyébként üldöztetést, börtönbüntetést szenvedett el a románoktól, majd Magyarországra átköltözvén, a keresztény ellenes és tudomány ellenes kommunistáktól.

Edényfedők. Torma Zsófia gyűjtemény, Tordos. (Roska M. 1941)

11. Mellőzése

Torma Zsófia kitartott azon megállapításai mellett, amelyeket ő a leletek ásatása, gyűjtése, tanulmányozása, a társtudományok általa becsült kutatóinak véleménye alapján tett. Így több, a ranglétra csúcsán álló szaktekintéllyel került ellentétbe, s ezek egyike nem csak a régésznőnek, hanem az egész magyar őstörténet nemzetközi megítélésének máig ható kárt okozott. Amikor Zsófia 1876-ban a budapesti ősrégészeti tanácskozásra leleteit felküldte, ő maga szándékozott időrendben, azaz azoknak a rétegeknek megfelelően elhelyezni, amelyekben találta. Hampel József régész, a Nemzeti

Múzeum munkatársa, az Archaeologiai Értesítő szerkesztője azonban két darabot, egy arcos urnát és egy bálványfej részletet kivett az újkőkori gyűjteményből, mondván, hogy azok római koriak. A régésznő ragaszkodott ezek visszahelyezéséhez s a hozzáértő tudósok figyelmét éppen e két darab ragadta meg leginkább. (Később beigazolódott, hogy Zsófia kormeghatározása volt a helyes.) Hampel ezután ott ártott neki, ahol tudott, közlési lehetőségektől elzárta, még Zsófia halála után is gúnyolódott Téglás Gáboron és Hermann Antalón, akik rajongó szavakkal méltatták a Hunyad –megyei Történelmi és Régészeti Társulat ülésén, a magyar tudományos Olympus Pallas Athenájának, az erdélyi régészet Jeanne D’Arc-jának nevezve a régésznőt. Kéziratban maradt, 2500 rajzzal gazdagított főművéről és egyéb tanulmányairól Hampel határozottan kijelenti: „*azok közzétételre nem alkalmasak!*” A közzététel megakadályozásával azt érte el, hogy a 30 évvel később felfedezett Vinca telep érdemtelenül előzte meg Tordost az újkőkori lelőhelyek fontossági sorrendjében, s a köztudatban nem terjedt el, hogy hazánk adta az első régésznőt a világnak.

Hunfalvy Pál is igen hamar felismerte Zsófia trójai és mezopotámiai összehasonlításainak, és korongokra, edényekre karcolt írásjegyeinek veszélyét a finnugor elméletre nézve. A Néprajzi Társaság 2 évig hitegette tanulmányainak magyar nyelvű kiadásával, s az végül Németországban, németül jelent meg.

Idősebb Szinnyi József nyelvész, aki Ferberről magyarosította nevét, az Erdélyi Múzeum Egylet szerkesztőjeként utasítja vissza írásait. A 2500 ábrával díszített (ez Szinte Gábor dévai rajztanár munkája), *Dácia a római foglалás előtt* című főművével 8 évig kérvényez minisztériumhoz, Akadémiához, háromszor viszi fel Pestre Szászvárosból a kéziratait, hiába.

Paul Reinecke német orvostanhallgató, későbbi régész, Torma Zsófiánál vendégeskedik, gyűjteményét tanulmányozza, anyagot, magyarázatot kap tőle, majd az Archaeologiai Értesítőben 1898-ban, 26 éves korában tanulmányt jelentet meg Tordosról, ám annak ásatóját, kutatóját, az idős tudós asszonyt csak egy mondatban említi. 1899-es, *Tordos és Trója* című tanulmányában már egyetlen mondatot sem szentel Zsófiának. Jellemző, hogy a korabeli régész-történész társadalom, mely Zsófiát Tordos és Trója hasonlóságainak kimutatásáért örültek nevezte (Makkay J. 1999/13.), egy-két éven belül az őt hivatkozás nélkül másoló Reineckét ugyanezért ujjongva fogadta a kegyeibe. Reineckének hazájában, valószínűleg hasonló módszerekkel fényes pályafutása volt és 86 évig élt.

Torma Zsófia anyagából, anélkül, hogy érdemeinek megfelelően említenék, szerzett tudományos hírnevet a német Hubert Schmidt, és az 1908-tól Vincán ásató horvát Miloje Vasics. Sir Gordon Childe ausztrál származású régész kitűnően ismeri a Kárpát-medencei műveltségeket, ezt igazolja az 1929-ben Oxford-ban megjelent *The Danube in Prehistory* című, 480 oldalas műve. Tíz oldalon át említi Tordost, Torma Zsófia nevét azonban nem találjuk, noha megállapításaiban nem jut tovább régésznőnké. Roska Mártonra, az Erdélyi Nemzeti Múzeum igazgatójára hivatkozik, aki 1910-ben ásatott Tordoson, majd 1927-ben könyvet jelentetett meg az újkőkorról. Kifejezetten

igazságtalannak érezzük, hogy Bella Lajos *Az őskor embere és kultúrája* c. régészeti mű társszerzője a dél-erdélyi újkőkori telepekről szólván, szót sem ejt a magyar Torma Zsófiáról, az őt kihasználó német Reineckéről viszont több alkalommal is. Ha időrendben haladunk, Kalicz Nándor 1980-ban megjelent *Agyag istenek* című, a magyarországi újkőkort és rézkort áttekintő könyve az, amelyből kiáltóan hiányzik Tordos és feltárója említése, noha Vincáról szót ejt és Roska Márton könyve a Torma gyűjteményről, szerepel irodalmában. Még furcsább, hogy a *Trója és a Kárpát –medence* c. fejezetben sem találjuk Torma Zsófia nevét, pedig ezt a felismerést egyértelműen neki köszönhetjük, és ő szenvedte el miatta a támadásokat és a gúnykacajt.

Régésznőnk említését, nevét nem találjuk az Akadémiai Kiadónál 1986-ban megjelent három kötetes, 2000 oldalas *Erdély története* c. munkában, amely terjedelmében jelentős régészeti anyagot tartalmaz. Az Erdély őskora c. fejezetet Vékony Gábor régész-nyelvész írta. Bizonyára nem a rovás emlékeket is jól ismerő Vékony Gábor hagyta ki Torma Zsófiát, hanem az akadémiai cenzor törölte.

A mű *Személynév mutatójában* 41 oldalon, két hasábon, oldalanként kb. 100 név van, az kb. **4100** név. Közöttük nem szerepel Erdély legfontosabb kőkori műveltségét és írását feltáró Torma Zsófia neve! Annak ellenére, hogy tudnak róla, mert atyját és bátyját, valamint a gyűjteményét feldolgozó Roska Mártont említik. (Itt fordul elő egyszer a neve, **de csak Roska művének címében**, nem mint önálló kutató és tudós, miközben töméntelen mennyiségű román nevet és román családi fényképet találunk a három kötetben.)

Torma Zsófiát Makkay János régész professzor is hiányolja a 3 kötetes műből: „*Tehát sem a szerzőnek, sem a szerkesztőknek nem jutott eszébe Torma Zsófia, és ebből a szempontból olyan munkát végeztek, mintha nem az egyetem tanárai, hanem portásai lennének.*” (1999/7.)

Torma Zsófia egyik művét nem csak mellőzték, hanem egyenesen kitiltották a Kurultáj nevű bugaci rendezvényről. A kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeumban sincs ott a leleteit tartalmazó tárlókon a neve (2009-ben jártunk ott utoljára).

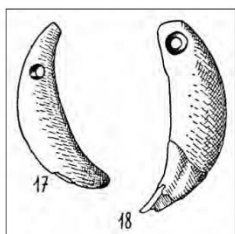
Sir Colin Renfrew cambridgei régész professzor Vasicsra, Hubert Schmidtre és Childe „okos elméjére” hivatkozik a Tordos - Vinca műveltség részletes tárgyalásánál *A civilizáció előtt* c. művében (1999). Ő már Roska Márton nagy művét sem ismeri a Torma gyűjteményről és nem tudja, hogy 6-7 ezer éve még nem léteztek a trianoni határok, ugyanis makacsul romániai lelőhelynek nevezi Tatárlakát.

Marija Gimbutas litván régésznő ismeri Torma Zsófia gyűjteményét, hiszen Roska Márton tárgyleírása szerepel szakirodalmában. Hiába keressük azonban régésznőnk méltatását. A trianoni határokat Gimbutas szintén már az újkőkorból is létezőnek tekintette, bár a

kárpát-medencei kőkori leletek bemutatásával messze meghaladja a hazai akadémiai régészetet. Neki, egy külföldinek köszönhetjük ezeket a fontos ismereteket. Megjegyzés 2020-ban: 2007-ben még csak egy könyvet olvastam Gimbutastól az Országos Széchényi Könyvtárban. További könyveihez, tanulmányaihoz hozzájutva még jobban becsülöm munkásságát, de továbbra is hiányolom, hogy nem hangsúlyozza Torma Zsófia, valamint a Tordosról és környékéről származó leletek jelentőségét, bár egyik könyvében találtam egy fontos utalást. Lásd később az **Újabb ismeretek Torma Zsófiáról** részben.

Torma Zsófia nyomdokain halad Richard Rudgley angol antropológus, vallástörténész, őskortörténész, aki Magyarországon is járt, Vértés László, Mészáros Gyula, Makkay János szerepel a *Kőkor elveszett civilizációi* c. könyve szakirodalmában, tehát felületesnek nem nevezhető. Zsófia munkásságáról is tud, hiszen a tatárlakai leletet tárgyaló fejezetet így kezdi: ”Prehistorikus időkből származó jelekkel ellátott agyagedény töredékeket 1870-ben fedeztek fel először Erdélyben, pontosan a Kolozsvár közelében lévő Tordánál. Igaz, hogy nem a közelében van, hanem kb.150 kilométerre és nem Torda, hanem Tordos, de legalább nem Romániát írt. Azonban Torma Zsófia nevét nem olvashatjuk nála sem, ellenben Marija Gimbutast lépten-nyomon idézi és *zseniális litván régésznőnek* nevezi, ebben igaza van, de Zsófia jelentősége sem kisebb, mert egyik úttörője volt a kőkor régészetének.

Nicolae Vlassa, a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum román régésze a tatárlakai hamvasztásos sír feltárója sem igyekezett Zsófia kéziratban maradt főművét kiadatni, noha a múzeumban számára hozzáférhető volt. Fehérné Walter Anna 1961-ben levélben érdeklődött Vlassánál a kézitról. Vlassa azt válaszolta, hogy az már foszladozóban van, ceruzarajzai elhalványodtak, de a Kolozsvári egyetemnek szándékában áll az egészet egyben kiadatni. Azóta sajnos Fehérné és Vlassa is elhunyt, és nem tudni, hol foszladozik, halványodik tovább az a kézirat, amellyel Zsófia nyolc évig kilincselte az Akadémiánál, s amelyből néhány év, évtized múlva oly sokan pompás tudományos karriert építettek maguknak. Ugyancsak Fehérné Walter Annánál olvashatjuk, hogy Torma Zsófia jeltelen sírban nyugszik a szászvárosi temetőben. Ezzel kapcsolatban Kiss Irén és Tábori László megtudták és a Torma Zsófia konferencián a hallgatóság tudomására hozták, hogy a régésznő földi maradványait a család leszármazottai a csicsókeresztúri családi sírboltba szállíttatták.

Medvefog amulettek, feltételezésem szerint viselőik védő hatást tulajdonítottak ezeknek. (Torma Zsófia gyűjtemény, Tordos, Roska M. 1941)

12. Meghamisítása

Torma Zsófia jelentőségét egyesek elhallgatják, mások gondolatait céljaiknak megfelelően félremagyarázzák. Sajnálatosan kéziratban porladó főművének címe: *„Dacia a római foglalás előtt”*. Főként e mű címébe kapaszkodnak bele a dákok – román elmélet hívei, holott Torma Zsófia korában a történelmi források Erdélynek azt a területét, amelyet a Tisza, az Al-Duna és a Dnyeszter zár körül, Dákiának neveztek; Mezopotámiát Babilonnak; a sumerológusokat assziológusoknak; a sumer őslakosság nyelvét pedig sumer-akkádnak, mivel akkoriban még nem vált nyilvánvalóvá, hogy az akkádok a sémitákhoz tartoznak.

Visszatérve a dákokhoz, ők Kr.e. 10-ben harcba keveredtek a rómaiakkal. A váltakozó kimenetelű ütközetek Kr. u. 107-ben Traianus császár győzelmével és a megmaradt dák népesség beolvadásával végződtek. Dácia fővárosa, Sarmizegetusa volt, amelynek nevéből Torma Zsófia azt a következtetést vonta le, hogy szarmaták, azaz szkíta népek alapították. *Sarmise-getu-sa*, azaz szarmaták helye, vagy vára. Alátámasztja ezt, hogy magyar neve Várhely. Ahogy ő írja: *Tordos....culturrétegében a dákok erősített lakásainak nyomai még elő nem fordultak, a dákokat sem tekinthetjük ez okáért hazánk legrégibb teleplakóinak.....mint hazánk legrégibb népiről, az agathyrsekről emlékezik meg Herodot...(ők szintén szkíta népek voltak).*

A szkíták származása Hérodotosz szerint: Heraklész és Hülaja, a Kígyóistennő gyermekei hárman voltak: Agathürszosz, Gelónosz és Szkúthész.

Így Torma Zsófia nem keverte össze a dákokat a románokkal, annál is inkább, mert kortársának, Hunfalvy Pálnak általa is ismert véleménye az volt, hogy a románok csak a magyar államalapítás után, tehát a 11. századtól kezdve vándoroltak be Erdélybe. (Hunfalvy e véleményének forrása: Gyulai Pál, 1972/34.)

A *Torma Zsófia levelesládájából* c. könyvecske Gyulai Pál kolozsvári történész, muzeológus szerkesztésében nagyszerű, hiánypótló alkotás, ezért a szerző szerepel a régésznő méltatói között is. Mégis van néhány mondata, amelyeket meg kell kérdőjeleznünk, ezek talán a bukaresti kiadás miatt kerültek bele. Például: Torma Zsófia *„a vallás mitológiai szimbólumok eredetének, jelentésének, továbbélésének kutatása közben felfedezi, hogy az alapvető szimbólumok feltalálhatóak Erdély lakosainak népművészetében, különösen a román népművészetben”* (30. old.). *„A régészek közül elsőnek ismeri fel a román népművészet, a népszokások és az Erdélyben egykor államot alapító dákok civilizációja között a leszármazási viszonyt.”*(48. old.). Torma Zsófia ellenben ezt írja például az erdélyi legények fegyvertáncáról, a „kaluzsér” táncról: *„A kaluzsér tánc nem vonatkoztatható az ún. római kontinuitásra, hanem a babiloni eredet bizonyítéka. Mivel a kalugyer szó románul szerzetest jelent, sokan tévesen azt hiszik, hogy ez a szerzetesek tánca.”*

Torma Zsófia eszméinek meghamisításához tartozik a következő mondat is:
„...igazságkeresésében eljut a kor leghaladóbb természettudományos tételeinek elfogadásáig, a darwini tanítás helyességének felismeréséig”. Az olyan kutató szellemnek, mint Ő, aki behatóan foglalkozott őslénytantal is, feltétlenül el kellett jutni a „teremtés vagy fejlődés” kérdéséhez. De éppen okosságánál fogva nem elégedhetett meg e két felkínált lehetőséggel. Hozzáférhető eredeti írásaiban célzás szintjén sem olvasható, hogy darwinista vagy materialista lett volna. Ellent mond ennek Haynald Lajos bíborshoz fűződő jó kapcsolata, akit lelki atyjának tekintett.

Románok iránti szeretetének túlhangsúlyozását annak köszönheti, hogy bátyjának, Torma Károlynak leánya Victor Babes román orvoshoz ment feleségül. Igen valószínű, hogy Babes szédítő karrierjét, amelynek csúcsa, hogy a világhírű német antropológus, Rudolf Virchow keze alatt dolgozhatott, Zsófiának köszönheti. Virchow ugyanis a régészről levelezőtársa, tisztelője volt, élete utolsó évében meglátogatta és együtt járták végig a tordosi Maros partot, az európai újkőkor felfedezésének első helyszínét.

2006 – Tatárlaka -Tordos - Szászváros - Kolozsvár

A Magyar Demokrata hetilap megbízásából Szakács Gáborral és Víg Sándoor filmessel Tatárlakán, Tordoson, Szászvárosban és Kolozsváron jártunk. Tordoson már az idősök sem beszélnek magyarul. A templom évek óta elhagyottnak tűnik. A Maroshoz csak a kompikötőnél lehet lejutni, magánkertek zárják el a többi partszakaszt. Most kólás palackokat ringat a víz ott, ahol 140 éve Földünk egyik legjelentősebb ásatása folyt. Szászvárosban ekkor nem találtunk senkit, aki magyarul beszélt volna, a református templom zárva volt, úgy tűnt régóta. (2012-ben viszont nagyszerű magyar hagyományőrző közösséggel ismerkedtünk meg Fülöp Júlia helytörténésznek köszönhetően. Erről később.)

Kolozsváron az Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeumban sikerült alaposan megtekinteni Torma Zsófia gyűjteményének kis kiállított részét, lefényképeztük a cseréptöredékeken az írásjeleket, köztük a **H-ZS** összerovást. A régészről neve nem szerepelt a tárlókon. Ugyanekkor láttuk az eredeti Tatárlakai Korongot és a két táblácskát. Felvételt készítettünk Kabay Lizett kolozsvári művészettörténésszel is. Erről az útról szól a Magyar Demokrata **DVTV** c. sorozatában Szakács Gábor és Víg Sándor filmtudósítása: 35. lemez. 2006.

13. Összegzés

Mi tehát tömören összefoglalva Torma Zsófia munkásságának jelentősége? Bolygónk eddig ismert legnagyobb hatású szellemi forradalma az újkőkor, melyben megjelent az írás, 8-9000 évvel ezelőtt játszódtott le, kiindulópontja a Kárpát –medence volt.

Ennek bizonyítékait elsőként Torma Zsófia tárta fel az erdélyi Tordoson és környékén. Ezek a régészeti bizonyítékok és néprajzi összehasonlításai rámutatnak Trójával, az Égei műveltségekkel és Mezopotámiával való szoros kapcsolatra. Leleteinek jelentős részét alkotják azok az edényaljak, korongok és cseréptöredékek, amelyeknek írásjegyei összekötik a Kárpát-medence újkőkori, valamint jelenlegi magyar lakosságát. Ezeket az írásjegyeket ma székely - magyar rovásírásnak nevezzük s ez a magyarság legalább 8-9000 éves Kárpát-medencei jelenlétének és folytonosságának bizonyítéka.

Torma Zsófia
(A Vasárnapi Ujság- 1899- alapján készítette: Friedrich K.)

14. Feladataink

Szakács Gáborral ezeket **2007**-ben tűztük ki, itt kiegészítve, vastag, dőlt betűvel közlöm az azóta megvalósultakkal.

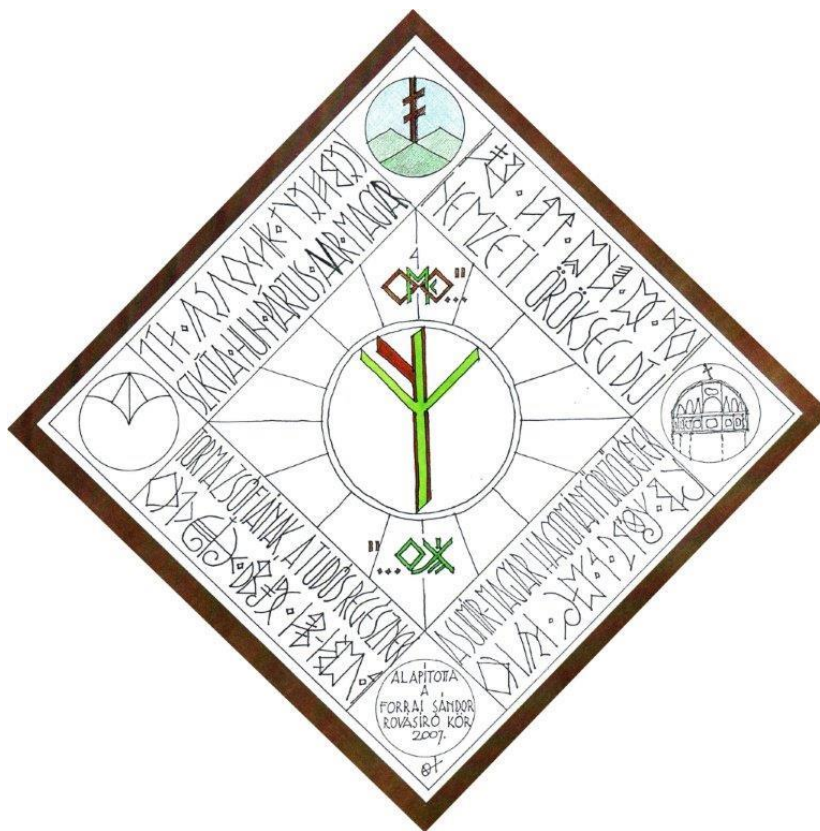
I. Torma Zsófia munkásságának minél szélesebb körben való megismertetése.

2000 óta ezt folyamatosan végezzük, fényképét Forrai Sándoréval együtt, mint példaképünkét előadásainkon bemutatjuk.

II. Eddig még meg nem jelent nagy műve (amely 2500 rajzot tartalmaz) kiadásának szorgalmazása. Valószínűsíthető helye a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum- Strada Daicoviciu 2, (régí neve Bástyá u.) Ezzel sajnos nem jutottunk előrébb.

III. Szobor állítása, ezt 2007-ben megbeszéltem Józsa Judit kerámia szobrász művésznővel. **A gyönyörű szobor elkészült, honlapunkon is látható. Kisplasztikát készített Torma Zsófiáról Dorogi Ferenc Miklós, budapesti képzőművész. Festményt készített róla Szabó Klára és Czeglédy Gizella.**

IV. Szakács Gáborral a Forrai Sándor Rovásíró Kör alapítóiként elhatároztuk, hogy minden évben posztumusz díjat adunk olyan személyiségeknek, akik sokat tettek a magyar hazáért, de éppen emiatt hivatalos állami kitüntetésben érdemeiknek megfelelően nem részesültek. **2008-ban ezt a Szkíta-Hun-Avar-Magyar Örökség Díjat Torma Zsófiának ítéltük, s jelképesen a 9. Kárpát-Medencei Rovásírás Versenyen adtuk át, hogy példakép legyen a fiatalok számára.** Azóta a Dittler Ferenc építész által készített díjat Bálintné Kovács Júlia segítségével sikerült eljuttatnunk Torma Miklósné dr. Rácz Katalinnak, aki Zsófia bátyjának leszármazottja.

Torma Zsófia Szkíta-Hun-Pártus-Avar-Magyar Örökség Díja
Készítette: Dittler Ferenc építész, 2007.

Torma Zsófia régész nő pontos születési ideje: 1832. szeptember 26.

Abban a méltatlanul kevés lexikonban és szakirodalomban, amelyben Torma Zsófia szerepel, születési évének az **1840**-et írják. A Vasárnapi Újság 1899. december 3-i

számában, a régésznő elhunytá alkalmából írt búcsúztatóban Hampelné Pulszky Szeréna az **1841**-es évet említi. Az Erdélyi Múzeum folyóirat 1899. évi 10. számában lévő halotti búcsúztató szerint viszont Torma Zsófia **1832. szept. 27**-én született. A Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem által szintén 1899 - ben adott bölcsészdoktori diploma születési idejét **1832.** novemberében jelöli meg.

Az **1831**-es évszám is felmerült, ennek alapja nevelt fia, Makrai László által 1899. november 15-én kiadott gyászjelentés, amelynek szövege a következő:

„Csicsó-keresztúri Dr. Torma Zsófia, több tudományos és jótékonyági egylet tagja f. évi november hó 14-én d.u.fél négy órakor életének 68. évében, rövid szenvedés után szívszélhűdés következtében örökre elhunyt.

Munka és tudásvágy, szeretet és jótékonyág voltak életének főbb jellemvonásai. Örökölt szenvedéllyel és lankadatlan kitartással gyűjtötte össze hírneves régészeti múzeumának tárgyait s azokat életerejét emésztő fáradságos munkával igyekezett az őseibertani tudomány szempontjából feldolgozni és értékesíteni. De igazán boldognak csak akkor érezte magát, ha szíve az emberszeretet és jót tevés oltárán áldozhatott.

A tudományos szenvedély izzó lángja és az áldást osztogató szív nemes tüze most már végképp kialudt s kihűlt tetemei pihenni fognak a helybéli róm. kath. temetőben, hová csütörtökön f.hó 16-án- d.u. 3 órakor a háznál tartandó végtisztesség után ideiglenesen elhelyeztetnek. Lelkéért pedig az engesztelő szentmise áldozatok pénteken, november hó 17-én d.e. 10 órakor a helybéli róm. kath., valamint a csicsó- keresztúri kegyúri templomban fognak az Egek urának bemutatni.

*Örök áldás emlékezetére!
Szászváros, 1899 november hó 15-én.*

E fontos életrajzi adatot hordozó gyászjelentést Fülöp Júlia szászvárosi helytörténész adta át Kiss Irén művelődéstörténésznek és Tábori László keletkutatónak. 2007-ben Kiss Irén és Tábori László révén levelezési kapcsolatba kerültem Fülöp Júlia gyógyszerésznővel, helytörténésszel, a szászvárosi **EMKE** elnökével, akitől a következőket tudtam meg: Zsófiát Szászvároson temették el, azonban később földi maradványait Csicsókeresztúron, szülőfalujában a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra. Lehetséges, hogy a hetvenes években Fehérné Walter Annáék már ezért nem találták sírját a szászvárosi temetőben.

2011-ben tehattünk pontot a születési időpont körüli bizonytalanságra, Fülöp Júlia fontos fejleményről értesített, a brassói Fabich Károly, a régésznő életének kutatója elutazott Csicsókeresztúrra és az ottani katolikus pap segítségével megtalálták a születési bejegyzést az anyakönyvben. Fabich Károly lefényképezte a bejegyzést, mely szerint Torma Zsófia **1832. szeptember 26**-án született és katolikus vallású volt. Ugyancsak

Fabich Károlytól tudjuk, hogy a csicsókeresztúri Torma kriptát feldúlták, így bármiféle azonosításra alkalmatlanok a maradványok.

Az anyakönyv és az Erdélyi Múzeum folyóirat adata közötti egy napos eltérés bizonyára úgy keletkezett, hogy Zsófia 26-án született és 27-én keresztelték. Régen, a nagyobb csecsemőhalandóság miatt hamar kereszteltek.

Az Erdélyi Múzeum Egyletnek Torma Zsófia igazgatósági tagja volt. Az Egylet és a Kolozsvári Múzeum képviselői méltató beszédekkel, koszorúval búcsúztak a régésznőtől, aki élete utolsó pillanatáig dolgozott *„a halál is váratlanul lepte meg s ragadta el íróasztalától.”*

Fülöp Júlia szászvárosi helytörténész emlékezetére

A Hunyad – megyei Szászvárosban 2005-től évente rendezett Torma Zsófia emlékünnepségek elindítója, lelke Fülöp Júlia gyógyszerész és helytörténész. Segítői, együtt működő társai az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (**EMKE**), a Református Egyházközség és a helyi Néprajzi Múzeum. A református templomban és gyülekezeti termében megemlékezések hangzanak el, kiállítás rendez a néprajzi múzeum vezetője. 2005 októberében Szászváros román polgármestere is részt vett az emlékünnepségen, és egy helyi művész javaslatát felkarolva, köztéri Torma Zsófia szobor felállítását ígerte. Sajnos ez még nem valósult meg. Ugyanezen a rendezvényen méltató beszédet mondott a Szászvárosi Múzeum igazgatója, Mihai Castaian régész. Jelen volt a régésznő családjának leszármazottja, Torma Miklósné Rácz Katalin is. Az ősi Torma családnak élnek még leszármazottai, akikkel Fülöp Júlia kapcsolatot tartott.

A régésznő szászvárosi házára, amely egykor múzeumként szolgált, az önkormányzat emléktáblát helyezett el 2004-ben. Sajnos ezt az épületet felújítató új tulajdonos levette és nem hajlandó visszatenni.

A szászvárosi EMKE egy kis füzetet is kiadott a régésznőről szóló írásokból válogatva. Az a megtiszteltetés ért, hogy e füzetbe több részlet is belekerült jelen tanulmány *Díszítések, mesterjegyek vagy írásjelek*, a Nőrégész-régésznő és a *Kutatói alapossága és módszere* című fejezeteiből.

2012 április 28 és 29-én Fülöp Júliának, a Szászvárosi EMKE elnökének, helytörténésznek meghívására és kitűnő szervezésében Szakács Gábor író, újságíróval és Döry Endrével, aki akkoriban az egyik rádió munkatársa volt, részt vettünk Hunyad Megyei Magyar Napokon. Ebben nagy szerep jutott a Torma Zsófia régésznőre való emlékezésnek - szintén Fülöp Júliának köszönhetően.

Fülöp Júliától tudtam meg azt a fontos tényt, hogy Torma Zsófia magyarul írta naplóját, itthon magyarul tartotta előadásait, tehát nem igaz, hogy nem tudott jól magyarul.

28-án megtekintettük a Szászvárosi Múzeumot, ahol Iustina Bogdan muzeológus ismertette a gyűjteményt. Különösen érdekesek voltak számunkra Sarmizegetusa emlékei, mert Torma Zsófiánál is olvashatunk e Hunyad megyében található helységről. Hivatalosan azt tartják róla, hogy itt állt a dák főváros. Régésznőnk egy adata szerint azonban ez a településnév a szarmatákra utal. *Sarmise-getu-sa*, azaz szarmaták helye, vagy vára. Alátámasztja ezt, hogy magyar neve Várhely.

A múzeumlátogatás után Tordosra mentünk, mert értesítést kaptunk, hogy a nagy autópálya építés miatt leletmentő feltárás folyik a Maros melletti területen, ahol nagyjából 140 éve Torma Zsófia is gyűjtötte anyagait. A jelen lévő szakember engedélyével fényképeket készíthettünk.

Tordos után Déván a Múzeumot (Magna Curia) kerestük fel, hogy az állítólag itt található Torma Zsófia feljegyzések iránt érdeklődjünk. Sajnos átalakítás miatt kevés munkatárs volt benn, ők nem tudtak a feljegyzésekről. A belső újkőkori részleg zárva volt, egyébiránt csak egy kitömött madár kiállítást tekinthettünk meg, az udvaron viszont elég nagy, bár az átalakítás miatt rendetlenül szétszórt anyagot találtunk Sarmizegetusa-ból.

Délután a dévai Téglás Gábor Iskolaközpontban az EMKE tagok, dévai és vajdahunyadi magyarok, az iskolaigazgató, tanárok és tanulók előtt Fülöp Júlia, Szakács Gábor és jómagam tartottunk vetített képes előadást Torma Zsófiáról, Forrai Sándorról és a rovásírásról. Téglás Gábor (1848-1916) az iskola névadója tanár, régész, Torma Zsófia munkatársa is volt, rajzokat is készített számára.

Vasárnap a szászvárosi református templomban Istentiszteleten vettünk részt. Megtudtuk, hogy a 2006-os szászvárosi látogatásunk alkalmával a református templomot azért találtuk zárva, mert oda többször betörték, lopás is történt. Az Istentiszteletet Sipos Szabolcs szászvárosi lelkész tartotta és ünnepélyes megemlékezés volt Torma Zsófiáról. Méltatását Mihai Castaian régész, múzeum igazgató kezdte, majd Fülöp Júlia, Szakács Gábor és jómagam hívtuk fel a figyelmet a régésznő jelentőségére. Jelen volt a román orvosnő is, aki Torma Zsófia házában lakik és nem járul hozzá, hogy az eltávolított emléktáblát az EMKE visszahelyezze a házra. Reméltük, hogy az ünnepélyes alkalom álláspontja megváltoztatására készteti (ez sajnos mindmáig nem történt meg). Kötetlen beszélgetés következett a tanácsteremben a szászvárosi magyarokkal, akik sajnos igen kevesen maradtak, a 19 ezres városból mintegy 500-an.

Ez után Fülöp Júlia vezetésével megtekintettük Torma Zsófia házát és Szászváros nevezetességeit. A város nagy magyar szülötteiről is beszélt, különösen gróf Kun Kocsárdról (1803-1895), aki 7 évig volt az osztrákok foglya. *"Egész vagyona föláldozásával a szászvárosi református Kun Kollégium és az algyógyi Földműves Iskola megalapítója, Hunyad - megyében a magyar ügy, egyház és iskola bőkezű támogatója."* A róla szóló ismertetőt Fülöp Júlia és Sipos Szabolcs református lelképásztor állította össze.

Torma Zsófia szászvárosi háza előtt Fülöp Júlia Szakács Gáborral és Döry Endrével.
(Fénykép: Friedrich Klára)

Fülöp Júlia a Szászvárosi Újság régi számaiból is mutatott, ezekből másoltam ki, köszönettel:

Szászváros c. újság, 1899/6/3.

Hírt ad Torma Zsófia "tiszteletbeli tudorságáról".

"A tudósvilág előtt nem ismeretlen kincshalmaz többé az általa fölfedezett és az enyészettől megmentett tordosi őskori telep, mert bár ellenszenvvel és önálló nézetei miatt az iskolai tudomány kicsinylő véleményével nem egyszer kellett küzdeni az ő rokonszenves egyéniségének is, s e mellett egy súlyos betegséget kellett kiállnia..."

"Szászváros újság, 1908/7/2.

"Jertek, koszorúzzuk meg Magyarország egyik legnagyobb asszonyának s tudorának sírját! De hát hol van? Keressük, nincs sehol...A temető őr rámutat egy helyre... Fél méteres rozoga fakereszt, besüppedt, dudvával benőtt hant alatt...Vagyonának felébe került gyűjteménye, mely felbecsülhetetlen értékű..."

Vagyonának másik felét, mintegy 40 ezer koronát rokonai örökölték.

Sírja már csak a temető őrségével található s a sírkeresztcske szégyenkezve áll, hogy ne legyen tanúja, hogy ma már csak ilyen hálára számíthat ki hazájáért és rokonai javára élt..."

Köszönjük Fülöp Júliának ezt a művelődéstörténet és a magyarság szempontjából igen fontos szervezést, csodálni való helytörténeti ismereteit.

Csodáljuk a magyar ügy érdekében fáradhatatlanságát, sokoldalúságát is, hiszen felelősségteljes gyógyszerészi munkája mellett az EMKE helyi elnöke, Torma Zsófia életének kutatója és kitűnő háziasszony is!

Szászváros, 2012. április: Szakács Gábor tudósítást készít Fülöp Júliával Torma Zsófiáról (Fénykép: Friedrich K.)

2012 decemberében értesített Fülöp Júlia arról, hogy felkereste egy szebeni régész hallgató hölgy, aki Torma Zsófiáról írja a szakdolgozatát. A dévai Múzeumban megkapta Torma Zsófiának egy kézírásos naplóját, ebből a készülő dolgozatában is látható néhány fénymásolt oldal.

Sajnos **2014**-ben elhunyt Fülöp Júlia, Torma Zsófia emlékének fáradhatatlan fenntartója. A szomorú esemény kapcsán a következő emlékeztetőt tettem közzé:

Ő már Torma Zsófiával beszélget...

Búcsú Fülöp Júlia szászvárosi helytörténészről

Torma Zsófia erdélyi régésznő emlékének fenntartását, életének, munkásságának kutatását hatalmas csapás érte, mivel 2014 október 24-én elhunyt Fülöp Júlia, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) szászvárosi elnöke, helytörténész, Torma Zsófia

kutató, foglalkozását tekintve gyógyszerész. A Hunyad-megyei magyar közösség is pótolhatatlan szervezőt veszített. Nagy anyagot gyűjtött Torma Zsófiáról, különösen korabeli anyagai értékesek. Évtizedek óta folytatta kitartó küzdelmét, hogy Torma Zsófia szászvárosi házára visszakerüljön a régésznő emléktáblája, sajnos hiába, pedig egy kis anyaországi hátszéllel biztosan sikerült volna.

Mindent tudott Hunyad megye és Szászváros történetéről, nagy személyiségeiről, többek között gróf Kun Kocsádról, aki hét évig volt osztrák fogságban s egész vagyonát szászvárosi iskolák építésére fordította.

Fülöp Júlia mindezt felelősségteljes munka, háztartás, Szászváros művelődési eseményeinek szervezése és az utolsó években egyre súlyosbodó betegség mellett végezte. Nem kényelmes, mindennel felszerelt tudományos kutatói állásban, ahol a doktor uraknak és hölgyeknek szorgalmas hallgatók hordják össze a szakirodalmat, mégsem tesznek annyit a magyarságért és a tudományért, mint a szászvárosi gyógyszerésznő. Így Fülöp Júliának nem volt ideje összerakni, megírni mindazt, amit tudott, aminek megírását csak tervezte.

Hogy nem volt ideje összerakni, megírni gyűjtött anyagát, ez az egész Kárpát-medence művelődéstörténetének nagy vesztesége. Ezért felelősek a hivatalosságok az anyaországban is, akik nem értékelték, támogatták munkáját, míg valamiféle finnugor rendezvényre 150 milliót, valamiféle türk-kazak rendezvényre pedig 70 milliót adott néhány éve a kormányzat. Mindaz a **magyar** szellemi érték, amelyet Júlia összegyűjtött, s amelyet át tudott volna adni némi kis magyarországi felkarolással, mindörökre elveszett. Ezt az anyagot csak ő tudta volna megírni, mert ő gyűjtötte, az ő szívének, hazaszeretetének kötőanyaga kellett volna hozzá, hogy egészszé váljon.

A szakmai gőgjükbe burkolózó tudományosságok nem láttak el a szászvárosi gyógyszerésznőt, mint ahogyan 150 éve sem láttak el Torma Zsófia Szászvárosban összegyűjtött tordosi régészeti anyagaig, inkább a szibériai, lappföldi, meg a mongol fenyéren bolondgombától ugrabugráló sámánokért rajongva szolgálták, szolgálják idegen uraikat.

Lehet majd a szakdolgozatot íróknak, történészeknek Fülöp Júlia papírjai között kotorászni (ha egyáltalán...), de amit tudott, annak 90 %-át idő, pénz, hivatalos érdeklődés és támogatás hiányában magával vitte. S talán jól is van ez így, ezek a vörösdiplomás, dilettánszó hivatalosságok és ez a király minden új - hol finnugor, hol török-mongol-kazár-kazak divatú - ruhájáért őrjöngve lelkesedő nép nem is érdemli meg a Torma Zsófiákat, Fülöp Júliákat.

Egyetlen díjáról tudok - remélem tévedek, és több van - 2012-ben az országos **EMKE** gyűlésen Kun Kocsárd díjban részesült.

Szakács Gábor a Magyar Demokrata 2002/19. számában említette munkásságát, Az első magyar régészről c. írásban. Honlapunkon (www.rovasirasforrai.hu) a KITEKINTŐ rovatban is olvasható ez a cikk és az Emlékezés Torma Zsófia régészre a Hunyad-megyei napokon c. írásom, melyben több fénykép látható Fülöp Júliáról. Ugyancsak honlapunkon a FORDÍTÁSOK rovatban lévő angol nyelvű írásom végén, így némileg külföldön is értesülhettek tevékenységéről.

Tisztelettel: Friedrich Klára – Szakács Gábor

15. Újabb ismeretek Torma Zsófiáról 2008-2020.

Örmény származás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke **Dr. Issekutz Sarolta** és az egyesület tagjai szívükön viselik az örmény származású jeles magyar személyiségek emlékezetének fenntartását. Így többek között Torma Zsófiát is, akinek édesanyja Dániel Mária-Jozefa a Szamosújvár és Csicsókeresztúr közeli Kudu nevű település örmény származású birtokosnője volt. Ezen a településen, 1875-ben Torma Zsófia támogatásával, a magyar nyelv megőrzése céljából állami iskolát hoztak létre.

A **III. Örmény Kultúra Hete** rendezvénysorozat keretében (2009) két előadás is elhangzott a Torma családdal kapcsolatban. Ezeknek szövegét az *Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek* 2009. július-augusztusi számában olvashatjuk. **Bálintné Kovács Júliától** jelent meg gazdag családtörténeti adatokkal a *Torma Károly régész-akadémikus* című írás. (Főszerkesztő: Béres L. Attila, kiadó: Dr. Issekutz Sarolta.) Ebből idézek néhány gondolatot:

Torma Károly és Torma Zsófia „a tudós testvérpár Édesanyja, Dániel Mária- Jozefa a szamosújvárosi (erzsébetvárosi) Dániel János unokája és Dániel István, valamint Fráter Krisztina lányaként örménymagyar volt. Károlyról még nem tudom, de Torma Zsófia számon tartotta és ápolta örmény gyökereit, kapcsolatot tartott Szongott Kristóffal, és hozzá írott leveleiben közölte az örmény nép eredetével kapcsolatos elméletét. Ebből a levélből közölt részleteket Szongott az „Armenia” 1889-es évfolyamában „Az örmény nép európai származása” címen és a közleményt ezekkel a szavakkal vezeti be: „Nagyérdekű adatokat kaptunk a hazai és külföldi szakirodalomban egyaránt fényes névvel bíró régészünk: Torma Zsófia úrnő szívességéből, az örmény faj eredetét és őskori történetét illetőleg.”

Még egy részlet Bálintné Kovács Júlia írásából: *„Mint nagyon fiatal emberkéék (Zsófia és Károly) eljegyezték magukat a történelmi tanulmányokkal, melyekben a legalaposabb útmutatást édesapjuktól kapták, aki abban az időben írta meg éppen a fia számára azt a*

„*Calendarium Diplomaticum*”-ot, amelyet később a fiú kegyelelte tett közzé. (Oklevelészeti naptár. *Calendarium diplomaticum*. A középkori, főleg hazai oklevelek meghatározására összeállította és átdolgozta Torma József. Szerző halála után kiadta: Torma Károly, Kolozsvár, 1879.)

A Dániel család címere (Szongott Kristóf, 1898.)

Torma Zsófia munkássága magyar és külföldi közleményekben, a teljesség igénye nélkül

A Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat évkönyve 1882 –ből Torma Zsófiának három jelentős felolvasását és egy indítványát is tartalmazza.

Világviszonylatban első volt abban, hogy a kőkori edények, szobrocskák, korongok bekarcolt vagy benyomkodott jeleit írásnak, betűknek tekintette. Akkoriban sok ellenállásba ütközött, mert a 19. századi hivatalos tudomány képviselői csupán díszítéseknek tekintették ezeket.

Napjainkra a külföldi mértékadó régészek, írástörténészek már elismerik a kőkori írás meglétét, ahogyan a tőlük való idézetek is mutatják. Csupán a Magyar Tudományos Akadémia van lemaradva immár több mint 130 évvel Torma Zsófiától, akiről talán nem is hallottak, hiszen az általuk elismert finnugor-török-mongol szakirodalmakban régésznőnk hála Istennek nem szerepel.

Két mondat következik **133** év eltéréssel, bizonyítva, hogy az Akadémián ennyi idő alatt sem történt előrelépés a magyar őstörténet ügyében:

Torma Zsófia **1881.** május 29-i felolvasásából a Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat közgyűlésén (a Társulatnak ő alapító tagja volt):

„Ugyanis úgy vélekedtek többen, hogy a tordosi edény aljak karczolatai nem tekinthetők írásjegyeknek, mivel egyes jeleknek semmiféle értelmök sincs.”

Benkő Elek régész, akadémikus **2014**-ben közzétett írásából:

„...bizonyos erdélyi őskori „előzmények” bevonása a kutatásba, netán az őskori edényornamentika „olvasása” éppoly komolytalan, mint ismeretlen korú és jellegű, még írás voltukban is megkérdőjelezhető karcolatok (pl. Ditró-Tászoktető idekapcsolása.”

(Forrás: A székely írás középkori és kora újkori emlékei Erdélyben. Magyar Őstörténet - MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2014, 311. oldal)

Marija Gjimbutas-nak, az őskor neves régészének **1999**-ben jelent meg a ***The living Goddesses*** (Élő Istennők) c. műve. Bár a megérdemeltnél kevesebbet hivatkozik magyar elődjére, az 50-51. oldalon lévő mondatai bizonyítják, hogy jelentőségét megértette: *„Torma Zsófia bukkant az Old European írás jegyeire, miközben a Tordos halmon ásatott Erdélyben, Kolozsvár közelében, 1874-ben. Miloje Vasics is kiásott számos feliratos szobrocskát és edényt a Nándorfehérvár közeli Vincán, 1908 és 1926 között (Gimbutas Belgrád-ot ír). Emiatt Vinca írásnak nevezték el... Mivel azonban Vincától északra a régész Móra Ferenc, Banner János, Csalog Zsolt és mások több feliratos vázát és szobrocskát fedeztek fel a Tisza medence területén, délkelet Magyarországon az 1930-as, 40-es években, nem lehet kizárólag Vinca írásnak nevezni. Mivel tisztán, világosan ez az írás jellemzi a fejlett és művészi Régi Európát (Old Europe), ezért javaslom, támogatom a Régi Európai Írás (Old European Script) szakkifejezést.”* (Tömörített fordítás angolból: F.K.)

Tehát a nagy tekintélyű Gimbutas szerint is Torma Zsófia volt a felfedező, az úttörő és a jelek írásjegyként értékelhetők. Nem csak „edényornamentika”, mint ahogyan a magyar akadémiai régészeti felfogás tartja. Köszönjük Marija Gimbutas-nak!

Marco Merlini olasz nyelvész, jelkutató érdekes felvetése honlapján:

http://www.prehistory.it/ftp/tartaria_tablets/tartaria_tablets_01.htm

Írja, hogy néhány tudós fenntartja azt a véleményét, hogy nem Vlassa fedezte fel a Tatárlakai táblákat, hanem Torma Zsófiának a kolozsvári Múzeum alagsorában dobozokban tárolt leleteiből vette ki (2004). E vélemények szerint valójában Torma Zsófié lenne a felfedezésük érdeme.

2009-ben jelent meg a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum angol-román nyelvű kiállítási katalógusa, amely azonban sokkal több, mint egy tárgy **ismertető**. Címe: **The Danube script in light of the Turdas and Tartaria discoveries**. A Duna-menti írás Tordos és Tatárlaka felfedezéseinek fényében.

Ebben végre méltatás, elismerés is megjelenik Torma Zsófiáról, ezekből fordítottam néhány részletet Joan Marler-től és Marco Merlini-től.

Joan Marler amerikai egyetemi tanár, az Archeomythologiai Intézet alapítója és ügyvezető igazgatója írásából:

„Jeleket hordozó tárgyakat Erdélyből a 19. sz. utolsó negyede óta ismerünk. Az első kutató, aki ezeket az írás szerű jeleket ismertette, Torma Zsófia bárónő volt, aki festett és karcolt kerámia tárgyak százait fedezte fel az erdélyi Tordos és Nándorválya területén. Habár sok tárgy eltűnt, a jelekről gondos feljegyzéseket készített, terjedelmes kéziratát az Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum őrzi Kolozsváron.” (Foreword-Előszó)

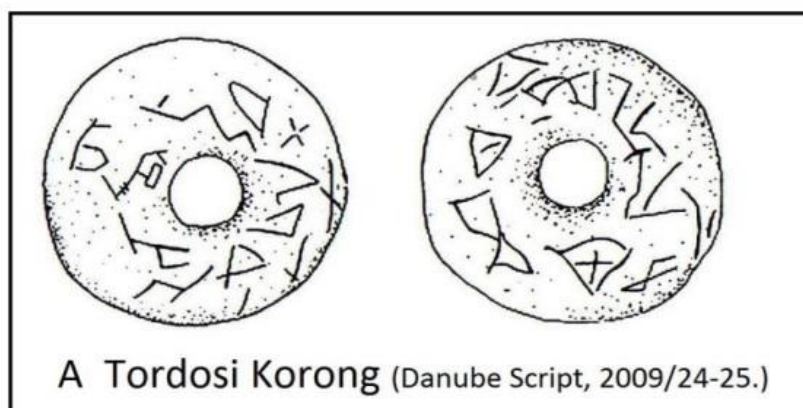
Marco Merlini írásából következik néhány gondolat, akinek fentebb honlapjáról idéztem és a tatárlakai leletek kutatásából ismert:

The pioneer in the investigation of the Neolithic script that developed in the middle and lower Danube basin was the baroness Zsófia von Torma. A középső és az alsó Duna-medencében kialakult újkőkori írás vizsgálatának, kutatásának úttörője Torma Zsófia bárónő volt. (21.old.)

Torma bárónő 11.000 leletet gyűjtött össze, ezekből több mint háromszáz volt karcolt vagy festett, nem csak képjel szerű, hanem vonalas írással. Sajnálatos módon ezekből az erdélyi írásjel hordozó tárgyakból sokat szétsztoogatott az európai múzeumok és egyetemek gyűjteménye számára, ezek elvesztek. (21-22.old.)

Megjegyzésem: Nem osztogatta volna szét, ha idehaza az akadémiai hivatalosságok érdeklődést mutatnak gyűjteménye iránt. Háromszor cipelte fel anyagának egy részét vonaton, de hiába. Másik megjegyzésem: Anders Alexandra régész írja: „Maga Torma Zsófia több mint 25.000 tárgyra becsülte gyűjteményét”. (In: Makkay János, 1999/48).

Torma Zsófia fontos lelete a **Tordosi korong**, egy fánk alakú fekete kő bevéssett jelekkel. A tatárlakai táblácskákhoz hasonlóan váltott ki nagy vitákat és többféle értelmezést. Torma Zsófia a 19. század végén találta, szövőszék nehezéknek tartotta és a tordosi írás bizonyítékát látta benne. 1941-ben Roska Márton az anyag feldolgozása során hálósúlynak határozta meg. Roska 12, Vlassa 13 jelet számolt rajta.. Vlassa talált rá újból 1968-ban, amikor a múzeum átszervezése folyt. G. Lazarovici régész kultikus tárgynak és nem szövőszék nehezéknek tartja. (24.old. Tömörített fordítás: F.K.)

A Torma Zsófia által felfedezett tordosi írás 134 tárgy 140 feliratán alapul. *„While it is not possible to decipher their meaning, the signs can nevertheless be studied according to the Matrix of semiotic markers and rules for inspecting the sign system of the Danube civilisation...”* Bár nem lehet megfejteni a jelentésüket, a jeleket mindazonáltal a szemiotikus markerek mátrixa és a Duna-menti civilizáció jelrendszerének vizsgálatára vonatkozó szabályok szerint lehet tanulmányozni...(25. old. Ford: F.K.)

Szerintem nem a *„szemiotikus markerek mátrixával”*, hanem a székely- magyar rovásírás segítségével kéne megfejteni ezeket a jeleket.

Az itt következő lényeges mondatot Merlini-től már Tatárlaka részbe is beemeltem: *„Well established dating methods has situated the Tartaria complex, as well as the tablets, to the end of sixth millennium BC., and the Turdas script around the middle of the fifth millennium BC.”* Jól megalapozott kormeghatározó módszerek a Tartaria lelet együttest, úgymint a táblákat a Kr. e. 6. évezred végére, a Tordosi írást pedig a Kr. e. 5. évezred közepére helyezik. (24. old. ford: F.K.) Tehát megközelítőleg a tatárlakai leletek kora 7300, a tordosi írásé 6500 év.

Mivel nem vagyok régész, nem vitathatom a kormeghatározásokat. Viszont az ésszerűség alapján a tordosi írásnak idősebbnek kell lennie a tábláknál, mert a táblák már a kész írásrendszer elemeit használják. Nem tudjuk, hogy a Tordoson talált írásos korongokat, cserépedény aljakat vizsgálták-e kormeghatározás céljából. Feltételezésem szerint a tordosi írás kialakulása legalább kettőszáz évvel korábban történt a tatárlaki korong és két táblácska készítésénél.

Józsa Judit kerámiaszobrász, művészettörténész gyönyörű alkotása régésznőnkről a **Magyar nagyasszonyok** kiállítás sorozat része lett. Egy szép könyv is készült a kiállítás anyagából, ebből idézem Józsa Judit szavait:

„A kispasztikában Torma Zsófia korabeli erdélyi díszmagyar viseletben, kezeiben tordosi cserépkorongot vizsgál. Kötényének és mellényének domború virágai új technikai kísérletem eredményei. A talapzaton lent szeretett őseletei sorakoznak, a magas edény oldalában az általa megfejtett rovásjelek véseteivel. Haja gyöngyös kontyba fonva koszorúzza nemes portréját. Magas homlokú, okos tekintetű asszony, elhívatott szellemiség hatja át. A magyar köztudatban Torma Zsófia neve nem terjedt el. A világ első és magyar régésznője azért kapott helyet nagyasszonyaink sorában, hogy megadhassuk neki a méltó tiszteletet.”

Madarassy Enikő erdélyi születésű, Svédországban élő fizikus 2012-ben tette közzé **Tanulmány Dr. Torma Zsófiáról – az első tudományos módszerrel dolgozó magyar régésznőről, aki felfedezte és elsőnek kezdte kutatni a TORDOSI kultúrát** című írását. Ebből néhány részlet:

„A Hunyad megyei Történeti és Régészeti Társulat (amelynek Torma Zsófia is tagja volt) ilyen formában ma már nem létezik, ellenben a Társulat által 1880-ban létrehozott Dévai Múzeum ma, mint a Dák és Római Civilizáció Múzeuma működik...

Az Erdélyi Múzeum Egyesület/Egylet saját levéltára (amely a vásárlás okiratait is őrzi) 1950 után az állami levéltár kolozsvári fiókjához került (jelenleg: Román Nemzeti Levéltári Igazgatóság Kolozs Megyei Fiókja - Directia Judeteana Cluj a Arhivelor Nationale), az anyag 2008 óta kutatható...

Az Erdélyi Múzeum folyóiratban megjelent Torma Zsófia munkákat olvasni lehet on-line formában is. (A folyóiratot az Erdélyi Múzeum Egyesület/Egylet digitalizáltatta):
<http://eda.eme.ro/browse?value=Torma%2C+Zs%C3%B3fia&type=author.>”

Dr. Madarassy Enikő szerint *„feltétlenül szükség volna egy **emlékház** felállítására, amelyben a megőrzés céljából, összegyűjtésre kerülne úgy Zsófia, mint testvére Károly, valamint édesapjuk összes megmaradt tanulmánya, könyve, írásai, jegyzetei és minden velük kapcsolatos tárgy. Jó volna, ha a kutatók és érdeklődők ugyanazon a helyen megtalálhatnák az édesapa, fia és lánya hagyatékait. E leendő épület úgy múzeumi, mint nyitott ház szerepét töltené be. E gazdag gyűjtemény így segítené a kutatók munkáját is. Ennek kivitelezésére, a Zsófia hagyatékának törvényes megmentésére, ajánlatos volna egy ALAPÍTVÁNY létrehozása.”*

Anders Kaliff svéd régész könyve **2019**-ben jelent meg magyar nyelven: **Torma Zsófia és a civilizáció bölcsője - Erdély úttörő régésznoje és felfedezései** (ÁLBT könyvek, Székely Ház Alapítvány, 2019.)

A fentebb idézett Madarassy Enikő hívta fel Dr. Anders Kaliff figyelmét Torma Zsófia munkásságára. 2012-es tanulmányát és az én 2007-ben közzétett Torma Zsófia tanulmányomat angol fordításban eljuttatta a svéd régésznek. Kaliff ezekből kiindulva, bőszes ismeretanyagot hozzátéve írta meg könyvét a régésznőről és ebben a tatárlakai leleteket is tárgyalja.

Anders Kaliff az Uppsalai Egyetem Régészeti Tanszékének professzora. Az egyetem Régészeti és Ókori Történelem intézetének kutatója és oktatója. Több más tudományos cím és fokozat tulajdonosa. Östergötlandon nagyszámú ásatást vezetett. Kaliff több alkalommal járt Erdélyben, tájékozott a politikai viszonyokat illetően. Jogosnak tartja, hogy sok magyar a trianoni szerződést nagy igazságtalanságnak éli meg. *„Magyarország az az ország, amelyet az első világháborút követő abszolút legkeményebb békeszerződés sújtott, aminek következtében területének kétharmadáról le kellett mondania.”*

Véleményem szerint nagyon meg kell becsülnünk az olyan külföldi tudósokat, mint Dr. Anders Kaliff, mert a magyar régészet, nyelv, történettudomány hivatalos szakembereinek többsége Torma Zsófiát és a Tatárlakai leleteket meg sem említi vagy

tudománytalannak ítéli. Lemondanak a történelmi Magyarország területén létrejött régészeti kincsekről a trianoni „utódállamok” javára, mert véleményük az, hogy a finnugorul és törökül beszélő magyarokat csak 896-ban üldözték ide a besenyők, tehát semmi közük nem lehet semmihez az ezt megelőző időszakból.

Néhány idézet Kaliff professzortól:

„Ugyanakkor az általam korábban említett okok mellett az a kimondottan szimpatikus szerénység, amely Zsófiának kiemelkedő jellemvonása volt, sajnos hozzájárulhatott ahhoz, hogy az utókor ennyire elfeledte... Akkor is, akárcsak most, többnyire a hangos, inkább a kollégák eredményeit taglaló, kritikus szempontokkal tűzdelt, mint saját felfedezésekkel támogatott tudományos viták vezettek eredményre. Ez egyaránt szomorú és kortól független aberrációja a tudományos kultúrának...” (15. old.)

„A táblát sajnos levétette a ház mai román tulajdonosa és azóta sem tették vissza. A régi magyar kultúr - örökség többé-kevésbé tudatos eltüntetése vagy beárnyékolása manapság túlságosan gyakori Erdélyben.” (24. old.)

Kaliff professzor hozzám hasonlóan ítéli meg a Torma Zsófiát kihasználó Paul Reinecke orvos, régész viselkedését: *„Önmagában nem különös, hogy Reinecke eltérő módon értelmezte a leleteket, de az a tény, hogy nem említette meg azoknak a tárgyaknak a jogos felfedezőjét, amelyekre írásaiban hivatkozott, viszont egészen más dolog. Ez természetesen sarkalatos hibának számít bármilyen régész, sőt akármilyen tudományos munkát végző ember részéről... Reinecke mindmáig híres személyiség a régész történetben igaz, hogy több fontos saját eredménynek köszönhetően. Ez viszont nem halványítja az öregedő Torma Zsófia kihasználása által önmagára vetett árnyékot, hogy saját pályafutásának sikerességét meggyorsítsa, ráadásul feltételezhetően akadályokat gördítve Zsófia saját fontos eredményeinek kiadása elé.” (29. old.)*

„Különböző régészek Zsófia értelmezéseivel szembeni bármilyen véleményétől függetlenül senki sem veheti el tőle a dicsőséget, hogy legelőször ő hívta fel a figyelmet arra a kiemelkedő kőkorszaki kultúrára, amelyből elméletei származtak.” (30. old.)

„Elkerülhetetlen arra gondolni, hogy mivé fejlődhetett volna az erdélyi és balkáni kőkorszaki civilizációk kutatása, ha Zsófiának leleteit és elméleteit több szakmabeli már kezdettől fogva komolyan vette volna. A Magyar Tudományos Akadémia számottevő támogatásával már a XIX. században nagy szabású kutató ásatásokat lehetett volna kezdeni. Így viszont elhúzódott e kultúrának a tanulmányozása.” (32. old.)

„Annak ellenére, hogy Zsófia hivatalos egyetemi, régészeti vagy történelmi végzettség hiányában dolgozott, mégis legmagasabb szintű régészeti szakmai tevékenységet folytatott.” (33. old.)

...ha mégis létezik egy összefüggés aközött, hogy a rovásírást Kr. u. az első évezredben ugyanazon a területen használták, ahol 5000 évvel korábban egy előző változatát, lehet, hogy csak véletlen egybeesés. Szigorúan tudományos szempontból ezért minden összefüggés feltételezése egyelőre csak spekulatív marad. De akkor is, ha ez semmit nem mond közvetlen összefüggés fennállásáról a történelmileg ismert rovásírás és az erdélyi kőkorszaki kerámiákon felfedezett furcsa jelek között, mégis látható, hogy legalábbis nagyon távoli közös eredetük lehet...” (116. old.)

Különösen kedvesek számomra Kaliff professzornak ezek a gondolatai, mert több mint 25 éve kutatom, gyűjtögetem, teszem közzé a bizonyítékokat főképpen arra, hogy a Kárpát-medence és környékének kőkori jelei és a napjainkban székel-magyaroknak nevezett rovásírás között folytonosság van, tehát a Tordos-Vinca műveltségben kell keresni eredetüket. Emiatt kell elviselnem néhány habsburgista-marxista vagy egyéb ismeretlen érdemek miatt doktori, professzori címekkel rendelkező egyéntől a lekezelő dilettánsozást, holott pontosan az ő elvtársaik keresztény és magyar ellenes politikája miatt lettem „klerikális reakciónak” nyilvánítva, ezért nem lehettem régész vagy történész.

Nagyon köszönöm Kaliff professzornak és sok erőt kívánok annak elviseléséhez, amit majd kap a fejére amiatt, hogy a hivatalos tudomány szakemberei közül elsőnek írt le, még ha csak feltételezés szintjén is, ilyen „eretnek” gondolatokat.

Hová tűnt Torma Zsófia főműve a 2500 ábrával ?

Gyulai Pál írja: Torma Zsófia *„kínzó aggodalommal mozgatott meg mindent, hogy felfedezéseit magába foglaló, mintegy 2500 ábrával illusztrált nagy művét kinyomtathassa. Nyolc évig kérvényez, személyesen járja a minisztérium és az Akadémia hivatali szobáit, de kérését fedezethiány miatt mindig elutasítják. Összefoglaló nagy műve 'Dácia a római foglalás előtt' címet viselné.” (1972/39.)*

(Torma Zsófia korában a történelmi források Erdélynek azt a területét, amelyet a Tisza, az Al-Duna és a Dnyeszter zár körül, Dákiának neveztek. A dákok fénykora a Kr. e. I. évszázadban volt, nem azonosak a románokkal. A románok csak a 11. században, tehát 1100 évvel később kezdtek betelepülni Erdélybe.)

Mint előzőleg írtam Fehérné Walter Anna 1961-ben levélben érdeklődött Nicolae Vlassa régésztől a kéziratról. Ekkor még megvolt, sőt Vlassa szerint a kolozsvári Egyetem ki is akarta adadni. Azóta sajnos Fehérné és Vlassa is elhunyt, a kézirat pedig eltűnt. Legalábbis, amikor 2020-ban érdeklődtem, nem találták. Mindezért a Magyar Tudományos Akadémia a felelős, amely immár 140 éve nem hajlandó tudomást venni a

magyar régészet és művelődéstörténet egyik legnagyobb személyiségének, Torma Zsófiának a munkásságáról.

Torma Zsófiával is az történt, mint a Tatárlakai leletekkel. Mivel nem kellett a Magyar Tudományos Akadémiának, kellett a románoknak. Még csak azt sem mondhatjuk, hogy türelmetlenek voltak. Vártak néhány évtizedig, hátha a mi akadémiánk figyelembe veszi a történelmi Magyarország jogos tulajdonát képező értékeket. Nem vette. Pedig voltak figyelem felhívó közlések. Hogy az én „dilettáns” dolgozataimat nem vették figyelembe, ez érthető, de Makkay János régész szakember, professzor és szintén szakember munkatársainak Torma Zsófiáról szóló könyvét sem, ez felelőtlenség. Így megírta egy Laura Coltofean nevű régész, románul, román szempontból.

Visszatérve az eltűnt kéziratra, tehát 1961-ben még a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeum-ban volt. A fentebb méltatott Fülöp Júlia szászvárosi helytörténésszel levelezésben álltam. 2012. december 13-án kelt levelében írja, hogy járt nála Laura Coltofean szebeni régész hallgató anyagot gyűjteni Torma Zsófiáról a szakdolgozatához. Coltofean elmondta neki, hogy megkapta a Dévai Múzeumban Zsófia kézírásos naplóját. Ebből másolt a dolgozatához oldalakat, rajzokat, személyes részleteket, például az idősödő Zsófia vitáját családtagjaival.

Emlékezzünk vissza, néhány oldallal feljebb írtam, hogy 2012. április 28-án, tehát kb. fél évvel Laura Coltofean előtt mi Szakács Gáborral azt a felvilágosítást kaptuk a dévai Magna Curia Múzeumban, hogy nem tudnak semmiféle Torma Zsófia anyagról. Természetesen kutatási engedély hiányában nem azt kértük, mutassák meg, hanem, ha van, akkor szakembert küldünk a kutatáshoz. Valószínű, hogy Laura Coltofean a kolozsvári Múzeumban is járt anyagot gyűjteni, talán meg is kapta kutatásra a 2500 ábrás Torma Zsófia kéziratot, így tud valamit a hollétéről. Az erdélyi születésű Madarassy Enikő, aki tud románul, megkereste Laura Coltofeant ezzel és más kérdésekkel, de nem kapott választ.

Torma Zsófia néhány leletén lévő jelek hangzósítása, megfejtése

Régésznőnk nagyon megbecsülte a legkisebb cserépdarabot is és másokat is erre bízott. 1880-ban, a Hunyad megyei Történelmi és Régészeti Társulat ülésén tartott előadását ezzel a kéréssel zárta: *„Azonban felhívom még önöket arra, hogy nem csak az említett kérdések megoldása, de egyletünk gyűjteményének gyarapítása érdekében is, ne dobjanak jövőre félre — ha véletlenül rátalálnak — bár mily igénytelennek látszó kő, vagy csont darabot, mely leleteken emberi kéznek műve felfedezhető, sem pedig legkisebb cserép részletet sem, mert lehet ezen tárgyak között olyan is, melyen igen lényeges adatot fedezhetnek fel szaktudósaink tanulmányuk tárgyára vonatkozót.”*

2016-ban volt a Magyarok Világszövetségének IX. kongresszusa, itt hangzott el *A székely - magyar rovásírás kőkori előzményei a Kárpát-medencében* c. előadásom.

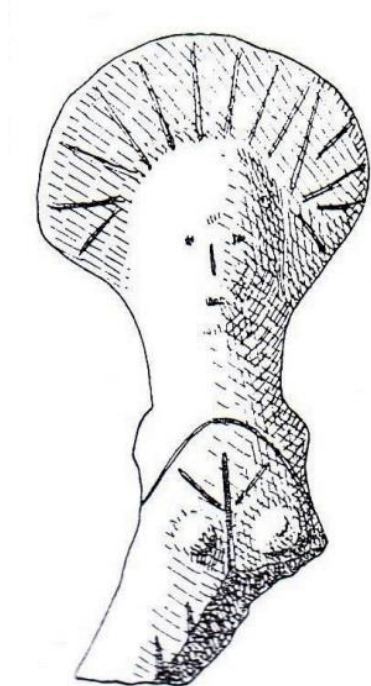
Rovásbetűinkkel alakilag azonos jeleket már a kőkortól ismerünk a Kárpát-medencében. Pl. Bajót, Tordos, Tatárlaka, Kisunyom, Tászkok-tető leletei. Tudjuk, hogy két betű csak akkor azonos, ha hangértékük is azonos. A hangértékre utal, ha értelmes szavakat tudunk megfejteni a jelekből.

Itt Torma Zsófiának néhány leletével szeretném bizonyítani, hogy a Tordos-Vinca műveltség legtöbb jele hangzósítható, értelmezhető a székely-magyar rovásírással.

1. Torma Zsófia lelete, tordosi agyagszobrocska töredéke 7000 éves, **7** cm magas. A kolozsvári Erdélyi Nemzeti Történeti Múzeumban képeslapon is megvásárolható. A Múzeum katalógusában ez olvasható róla: „*Moon Goddess nimbus with 13 signs and PSI*” (The Danube script...2009/157.) Hold Istennő, dicsfényén 13 jellel és PSZI –vel. Furcsa, hogy a görög *PSZI* betűvel jelzik a szobrocska mellei fölött lévő karcolatokat, holott a rovásírás **ZS** vagy **T** betűjét formázzák, ezt mindenképpen kéne ismerniük a román szakembereknek, főként Erdélyben, ahol a legtöbb rovás emlékünk maradt fenn. **T** betű is lehet, mert a fényképen az egyik vonal bizonytalan.

Amíg csak Roska és Winn rajzait és a képeslapot láttam, hajkoronának gondoltam a dicsfényt, a fénykoronát. Öröndetes, hogy a katalógust készítő szakemberek a dicsfény egyszerű vonalait jelnek értékelik, mert ennek következtében más emlékeken látható egyszerű vonalaknál is lehet rájuk hivatkozni. Ki fogom ezt használni. Pl. szerintem a hajkoronán jobbról a 4. és 5. vonal a rovás **T** betűhöz hasonló. Balról az első két vonal pedig rovás ötöst alkot és még folytathatnám.

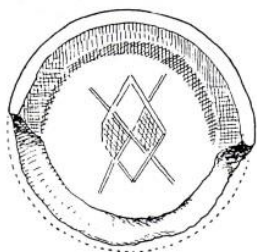
Ugyanakkor a nimbusz, a glória, a dicsfény, a fénykorona alapján arra gondolok, hogy itt a magyarság ősi nagyasszonyának, a Boldogasszonynak, Babbának elődjét ábrázolta 6500 évvel ezelőtt tordosi készítője.

Hold istennő. Torma Zsófia lelete (Roska M., 1941)

2. Tordosi cseréptöredék, edényfenék, melyről Roska Márton, az anyagot leltározó régész írja: „*feneke közepén valószínűleg tulajdonjegy*”. A hangértékeket a székely-magyar rovásírás betűi alapján én adtam a jeleknek.

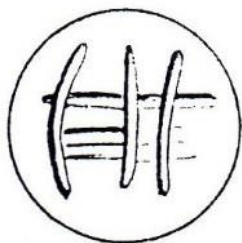
A rajzon egy **K** és **B** betű tűnik fel először. A mester neve talán **KaBa** volt. Kaba a Csaba név egyik régi változata és napjainkban egy alföldi település neve is. A rajzon valószínűleg 5 rovás **K** betűt látunk, egy nagyot és a benne lévő 4 kicsit, az edény készítőjének ötletességét bizonyítva.

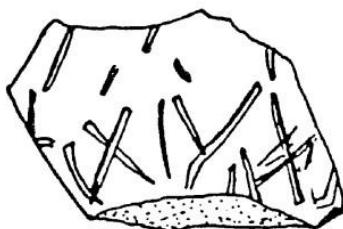
3. Tordosi cseréptöredék, jobbról balra **Ö**, bizonytalan karcolat, majd szép **G-O** vagy **L-O** (LÓ) összerovás és **S**.

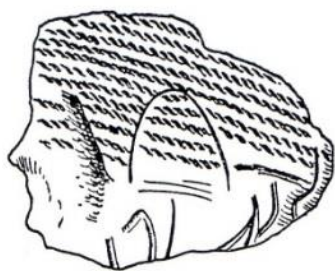
4. Tordosi cseréptöredék, jobbról-balra **I-R-Z** összerovás, de lehet az **ÍZ** szó, melynek több jelentését ismerjük. Pl. étkezéssel kapcsolatos, de betegséget is jelent. Balról jobbra **Z-I**, vagy **Z-D**. Lehet névjel is.

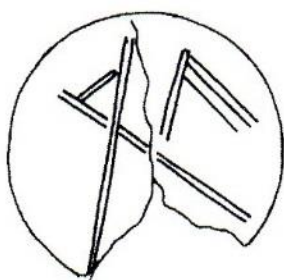
5. Tordosi váza töredéke, jobbról balra **B, T, SZ, B, SZ**. Alattuk jeltöredékek. A **BOT** szó is feltételezhető.

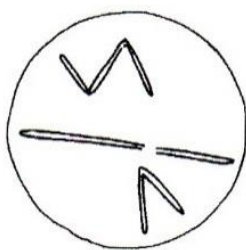
6. Zsinegdíszes tordosi cseréptöredék, alul rovásjel részletekkel.

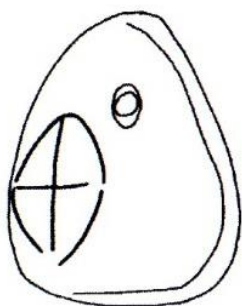
7. Tordosi cseréptöredék, edényfenék. Jobbról egy rovás **L**, majd **BA** összerovás. Mivel balról-jobbra is **BA** összerovás, jelentése lehet **BAB**, sőt az **L**-el összeolvasva **LÓBAB**, vagyis ennek tárolására szolgálhatott az edény. A Tolnai lexikon írja, hogy a lóbab az emberiség legrégebbi termesztett növényei közé tartozik (1928/198)

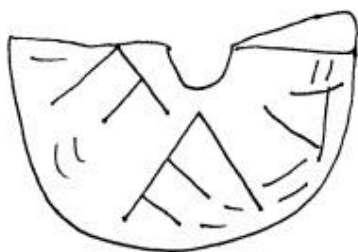
8. Tordosi cseréptöredék, edényfenék. **R** és **S**, vagy **K** és **S**. Ha megfordítjuk, az **S** lehet **5**-ös is a magyar számrovás alapján.

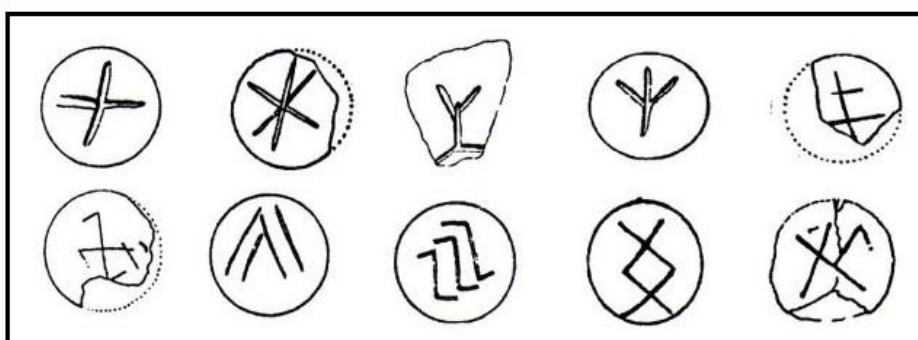
9. Kúp alakú szövőszék nehezék Tordosról. Rovás **F** alakú betű látható rajta.

10. Szintén Torma Zsófia lelete, orsógomb töredéke Nándorvályáról. Jobbról-balra **Ü**, **L**, **G** rovásjelek. **ÜL** vagy **LeG**, vagy **LéG**. **GÁL**, mint név. **GAL**: Kidőlt fatörzs a Czuczor-Fogarasi szótárban.

Néhány további jel Torma Zsófia gyűjtéséből, feltűnő alaki azonosság a magyar rovásírás betűivel, számaival.

Jelentésfelidező betűk

Az évek során, rovásemlékek megfejtése alapján arra jöttem rá, hogy a betűkből nem mindig egy szót kell összeolvasni, hanem a betűknek jelentésfelidező szerepe is lehet. Tehát a felidézendő szó első betűjét tüntetik csak fel az íráshordozón. Egyszerű példa erre a napjainkban használatos **BUÉK** kívánság a képeslapokon, vagyis a **B**oldog **Ú**j **É**vet **K**ívánok. Egy gyűrűre vagy medálra nem lehet hosszú szöveget vésni, karcolni, ezen kívül ezek személyes tárgyak, így a betűk rejthetik pl. egy fogadalom szavainak kezdő betűit, de akár a tulajdonos gyermekei nevének kezdőbetűit is. Ez hasonlít az akrofóniára, és a szóíráshoz (logográfiára), de nem ugyanaz.

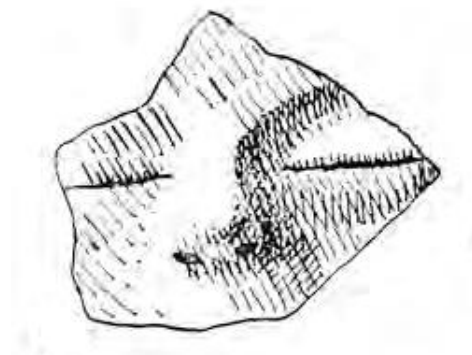
Az akrofóniánál, például az iskolában, az alma képe idézi fel a kis **a** betűt, a föníciai betűsorban az ökör szarva ugyancsak az **A** (aleph) betűt. Itt viszont egy hang képe, azaz egy betű idézhet fel bármilyen szót, ami azzal a hanggal kezdődik és csak lejegyzője, esetleg a bizalmasai tudják, hogy milyen gondolatot rejt a betű. Nem is szóírás ez, állandó hangértékekkel, hanem egy teljesen személyes, egyéni és változó, titkosító- emlékeztető eljárás. Ezért neveztem el ezeket a jeleket *jelentésfelidező betűk*nek.

Zárszó:

Újból tanulmányozva Torma Zsófia írásait, úgy látom, hogy életművének két nagy szakasza volt: az első a hatalmas mennyiségű gyűjtés, egy gyors, előzetes értelmezéssel, a második a gyűjtemény újraértelmezése.

Az első szakasz, a gyűjtés ideje alatt teljesen egyedül volt, úttörőként semmilyen tudományos megállapításra nem támaszkodhatott. Ezért keresett hasonlóságokat, kapcsolódásokat, kapaszkodókat dákok, trákok, Trója és Mezopotámia, ahogyan akkor hívták - Babylon felé. „...*habár teljes tudatában voltam annak, mily küzdelmes leend nekem a magam törte csapáson iránytű és pihenés nélkül keresni és kutatni az összekötő pontokat, melyekhez leleteim kapcsolhatók legyenek.*” (Hazánk népe...1896.)

A második szakaszban, amikor aztán gyűjteményét elrendezve egyben látta, és főként egyben látta az írásjegyeket, akkor értette meg, hogy a múltnak egy még mélyebb, még régebbi barlangjába kell behatolnia, ahol hat-hétezer év óta senki nem gyűjtött szövétneket. És megértette azt is, hogy még jobban egyedül lesz. Az egyetlen és erőt adó vigasza az lehetett, hogy a múltnak ez a mély, régi barlangja, vagy inkább kincsesbányája nem valamely távoli vidéken, hanem itt a Kárpát-medencében volt és van...

Tordosi csréptöredék, Torma Zsófia gyűjteményéből

Írásom megjelent 2007-ben, kiegészítettem 2017-ben és 2020-ban.

2007-es tanulmányomat, valamint Madarassy Enikő 2012-es tanulmányát **Botos Margaret** és **Tomory Zsuzsa** fordította kitűnően angolra, köszönjük szépen!

16. Szakirodalom a Torma Zsófia részhez

Honlapunkon, www.rovasirasforrai.hu nagy anyag van Torma Zsófiáról, képekkel, a **Fordítások** rovatban is.

Torma Zsófia: Neolith kőkorszakbeli telepek Hunyad megyében, I., II., III. rész (Erdélyi Múzeum folyóirat, 1879. 5, 6, 7. szám)

https://epa.oszk.hu/00900/00979/00342/pdf/1879_6_05_129-155.pdf

<https://epa.oszk.hu/00900/00979/00343/pdf/>

<https://epa.oszk.hu/00900/00979/00344/pdf/>

Torma Zsófia: Ősrégészeti újabb telepek (Erdélyi Múzeum, 1879. 7. szám)

https://epa.oszk.hu/00900/00979/00344/pdf/1879_6_07_193-211.pdf

Torma Zsófia: A nándori barlang csoportozat (Erdélyi Múzeum, 1880/6. szám, továbbá: Kolozsvár, 1880, Különlenyomat),

<https://epa.oszk.hu/00900/00979/00352/pdf/>

Torma Zsófia: Hunyad vármegye őskori történelméhez. (Három fölolvadás és egy indítvány. (In: A Hunyad megyei történelmi és régészeti társulat évkönyve, 1882)

Sophie von Torma: Ethnographische Analogieen (Jena, 1894)

Torma Zsófia: Hazánk népe ősmýthosának maradványai (Deés=Dés-1896.,

továbbá In: Érdy M: A sumir, ural-altáji - magyar rokonság története, New-York, 1974)

Torma Zsófia: A tordosi őstelep és hazánk népe ősmýthosának maradványai (Különlenyomat Hunyad megye monographiajaból, Budapest, 1897)

Torma Zsófia: Sumer nyomok Erdélyben - Ethnographische Analogieen, (Jéna, 1894, Fehérné, Walter Anna Kiadása, Buenos Aires, 1973)

A Hunyad megyei történelmi és régészeti társulat évkönyve (1882)

http://real-j.mtak.hu/9710/1/MTA_HunyadMegyTortEsRegTarsEvk_1880-1881.pdf

Bálintné Kovács Júlia: Torma Károly régész-akadémikus (Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2009. július-augusztus)

Childe, Gordon: The Danube in prehistory (Oxford, 1929)

Csurka Dóra: Első régésznőnk eltemetett feltárásai (Magyar Hírlap, 2013. 06/11.)

Érdy Miklós: A sumir, ural-altáji- magyar rokonság története (New-York,1974)

Fehérné Walter Anna: Az ékírástól a rovásírásig (Buenos-Aires, 1975)

Forrai Sándor: Az írás bölcsője és a magyar rovásírás (Gödöllő, 1988)

Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (Antológia Kiadó, 1994)

Friedrich Klára: Torma Zsófia igazsága (Magyar Demokrata, 2001, 51-52.)

Friedrich Klára: Egy asszony a magyar régészet szolgálatában (Honlevél, 2007 július, továbbá Friedrich K. – Szakács G: Ősök és írárok 2008/8., továbbá Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek: 2009. júl.-aug.)

Friedrich Klára: Torma Zsófia pontos születési ideje (Honlevél, 2012 január, www.rovasirasforrai.hu)

Friedrich Klára: Emlékezés Torma Zsófia régésznőre a Hunyad - megyei Magyar Napokon, 2012. (Megfejtések Könyve I., 2013/203.)

Friedrich Klára: Ő már Torma Zsófiával beszélget...Emlékezés Fülöp Júlia szászvárosi helytörténészre, 2014. www.rovasirasforrai.hu, Mély titkú rovással (2017/173.)

- Gimbutas, Marija: The living Goddesses (University of California Press, 1999)
- Gyulai Pál: Torma Zsófia levelesládájából (Bukarest, 1972)
- Jáki Gábor: Az életmű (In: Torma Zsófia: Sumer nyomok Erdélyben, Fehérné Walter Anna kiadása, 1973)
- Huszka József: Magyar-turáni ornamentika (1929, Nyers Csaba, 1996)
- Józsa Judit: Magyar nagyasszonyok (Művészeti és életrajzi könyv, 2010)
- Kaliff, Anders: Torma Zsófia és a civilizáció bölcsője-Erdély úttörő régésznője és felfedezései (Ford: Bereczky Rebeka. Ághegy-Liget Baráti Társaság Könyvek. Kiadó: Székely Ház Alapítvány, 2019)
- Kralovánszky U. Pál: Emlékezzünk Torma Zsófiára (Turán, 1999, ápr. máj.)
- Madarassy Enikő: Tanulmány Dr. Torma Zsófiáról – az első tudományos módszerrel dolgozó magyar régésznőről, aki felfedezte és elsőnek kezdte kutatni a tordosi kultúrát (2012)
- Makkay János: The late Neolithic Tordos Group of Signs (In: Alba Regia-István király Múzeum Évkönyve, 1969)
- Makkay János: A tartariai leletek (Akadémiai Kiadó, 1990)
- Makkay János: Holt lóra patkó Tanulmányok Torma Zsófia emlékére (A szerzők kiadása, 1999)
- Mandics György: Rejtélyes írások (Akadémiai Kiadó, 1987)
- Mandics György: Róvott múltunk (Irodalmi Jelen Kiadó, I, II, III. 2010-2011)
- Patay Pál: Torma Zsófia gyűjteménye (Archaeologiai Értesítő, M.T.A., 1942)
- Reinecke, Paul: A tordosi őstelep agyagműveiről (Archaeologiai Értesítő, 1898)
- Reinecke, Paul: Tordos és Trója (Archaeologiai Értesítő, 1899)
- Renfrew, Colin: A civilizáció előtt (Osiris, 1995)
- Roska Márton: A Torma Zsófia gyűjtemény az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem és Régiségtárában (Kolozsvár, 1941)
- Roska Mártonról: <https://muvelodes.net/emlek-lapok/roska-marton-regesz-pokoljarasa>
- Rudgley, Richard: A kőkor elveszett civilizációi (Gold Book, évszám nélkül)
- Szakács Gábor: Az első magyar régésznő (Magyar Demokrata, 2012/19. szám)
- Szondi Miklós: Az egységes rovás (Solt, 2012)
- Szongott Kristóf: A magyar honi örmény családok genealógiája (Szamosújvárt, 1898)
- Téglás Gábor: Dr. Torma Zsófia emlékezete (Déva, 1901)
- The Danube Script in Light of the Turdas and Tartaria discoveries (Exhibition Catalogue, 2009)
- Tisza András: A számítógépes szabványosításon túl (MVSZ, 2016)
- Tomory Zsuzsa: Kezdetek (Silver Lake, Wisconsin, 1995)
- Tóth Kurucz Mária: Aranyfonál (Az erdélyi arany útja - Cleveland, 1990)
- Tulok Magdolna: Száz éve halt meg az első magyar régésznő, Torma Zsófia (Havi Magyar Fórum, 1999 november)
- Vasárnapi Ujság (Budapest, 1882. szeptember 24.)
<https://epa.oszk.hu/00000/00030/01490/pdf/01490.pdf>
- Vasárnapi Ujság (Budapest, 1899. december 3.)

<http://epa.oszk.hu/00000/00030/02391/pdf/02391.pdf>

Winn, Shan M.M: Pre Writing in south-eastern Europe (Western Publishers, 1981)
Lexikonok

Képek forrása: Dittler Ferenc, Fülöp Júlia, Gedai Csaba, Roska Márton, Szongott Kristóf,
Tulok Magdolna, Vasárnapi Ujság, Vlassa N.

www.rovasirasforrai.hu

www.magtudin.org

MAGYAR ROVÁS-JELKÉSZLET

Λ	⊗	∫	∫	†	∩	↑	X	∩	∩
eG	eF	É	E	eD	eCS	eC	eB	Á	A
∩	∩	⊙	Λ	◇	1	1	†	⊗	‡
eN	eM	eLY	eL	eK	eJ	Í	I	eH	eGY
Υ	I	Λ	H	∩	∩	k	∩	∩	D
eT	eSZ	eS	eR	eP	Ö	Ö	Ó	O	eNY
	Υ	∩	M	∩	∩	∩	∩	∩	
	eZS	eZ	eV	Ü	Ü	Ú	U	eTY	

SZÁMOK

X	IIIV	IIIV	IIIV	IV	V	III	III	II	I
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
✱	✱	XXXXV	XXXV	XXV	XV	V	XXXX	XXX	XX
1000	100	90	80	70	60	50	40	30	20

KÍSÉRŐJELEK

✱	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	∩	1
TPRUS	TPRU	NB	MB	EMP	US	AMB	AND	ANT ENT INT	UNK ÜNK	AK

MSZ ISO/IEC 10646:2018. szabvány

Ősi írásunk az írásrendszerek nemzetközi szabványában, a Unicode-ban (2014)